Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Marjana Bajc

Otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

Magistrsko delo

Ljubljana 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Marjana Bajc

Otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

Magistrsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Liljana Rihter

Ljubljana 2024

ZAHVALA

Zahvaljujem se izr. prof. dr. Liljani Rihter za pomoč in podporo pri premagovanju vseh študijskih izzivov ter strokovno vodstvo, nasvete, odzivnost in potrpežljivost pri pisanju magistrskega dela.

Zahvaljujem se tudi vsem sogovornicam in sogovornikom na Osnovni šoli Dobrova, saj sem z njihovo pomočjo pridobila dragocene informacije in njihove bogate izkušnje, ki bodo prispevale k izboljšanju izbranega področja na Osnovni šoli Dobrova. Hvaležna sem tudi vodstvu sodelujoče osnovne šole, da mi je dovolilo izvajanje raziskave z njihovimi učenci, starši in zaposlenimi strokovnimi delavci.

Hvala lektorici za strokovni jezikovni pregled magistrskega dela.

Ob zaključku študija pa izrekam iskreno zahvalo tudi moji družini, fantu in vsem prijateljem, ki so med študijem in ob pisanju magistrskega dela verjeli vame, me podpirali s spodbudnimi besedami ter nesebično podporo in pomočjo.

Vsak otrok je edinstveno človeško bitje,

ki se razvija po svoje in v svojem tempu – razen v šoli.

(Jim Grant)

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Marjana Bajc

Naslov naloge: Otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

Kraj: Ljubljana

Leto: 2024

Št. strani: 98

Št. prilog: 7

Št. tabel: 4

Mentorica: izr. prof. dr. Liljana Rihter

Povzetek:

Otroci s posebnimi potrebami so otroci, ki so nekoliko drugačni od večinskih skupin otrok po socialno-kulturnih, telesnih in osebnostnih značilnostih. Otroci se lahko šolajo v različnih programih, med drugim tudi v redni osnovni šoli, kjer imajo možnost programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter številne druge prilagoditve za lajšanje učnega procesa. V magistrskem delu podrobneje obravnavam temo otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova. V povezavi z raziskovano tematiko me zanima število otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova ter njihove posebne potrebe, podrobnosti dodatne strokovne pomoči in prilagoditve. Poleg tega me zanima, kako starši otrok s posebnimi potrebami doživljajo postopek prepoznavanja posebnih potreb in postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami, kako učenci s posebnimi potrebami ter njihovi starši doživljajo načrtovanje in izvedbo dodatne strokovne pomoči ter kako je poskrbljeno za inkluzijo oz. vključenost otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost in kako za to skrbijo strokovni delavci. Želene podatke sem pridobila s pomočjo intervjujev na neslučajnostnem namenskem vzorcu otrok s posebnimi potrebami in na neslučajnostnem priložnostnem vzorcu staršev otrok s posebnimi potrebami in strokovnih delavcev na Osnovni šoli Dobrova. Rezultati so pokazali, da se na izbrani osnovni šoli šola velik delež otrok s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter deležni različnih prilagoditev v skladu z njihovo odločbo o usmerjanju. Starši postopek prepoznavanja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami doživljajo zelo različno, prav tako se nekateri lažje soočajo z otrokovo diagnozo, drugim pa je ob tem dejstvu zelo težko. Tako starši kot tudi otroci lahko sodelujejo pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči ter sestavi individualiziranega programa, v katerem so zastavljeni različni cilji in dejavnosti. Poleg tega prepoznavajo številne prednosti in slabosti dodatne strokovne pomoči. Otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova so dobro vključeni v razredno skupnost in radi prihajajo v šolo, kljub temu da je večina strokovnih delavcev mnenja, da ni dovolj usposobljena za zagotavljanje inkluzije učencem s posebnimi potrebami. Nenazadnje pa so prav otroci s posebnimi potrebami tisti, ki bogatijo razredno skupnost, kljub temu da je delo z otroki s posebnimi potrebami zahtevno delo in za marsikaterega strokovnega delavca predstavlja izziv.

Ključne besede: posebne potrebe, postopek prepoznavanja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami, dodatna strokovna pomoč in prilagoditve, inkluzija otrok s posebnimi potrebami

GRADUATION THESIS DATA

Name and surname: Marjana Bajc

Title: Children with Special Needs at the Primary School Dobrova

Mentor: izr. prof. dr. Liljana Rihter

City: Ljubljana

Year: 2024

No. of pages: 98

No. of appendixes: 7

No. of tables: 4

Abstract:

Children with special needs are children who differ slightly from the majority group in terms of socio-cultural, physical and personal characteristics. These children may attend a variety of programmes, including regular primary school programmes, where they have the option of a personalised programme, additional specialist support and a number of other adjustments to facilitate the learning process. This master's thesis focuses on children with special needs at Dobrova Primary School. In connection with the research topic, the thesis further investigates the number of children with special needs at Dobrova Primary School, their special needs, and the details of the additional support and adjustments. In addition, the thesis focuses on how parents of children with special needs experience the identification process and the guidance process for children with special needs, how pupils with special needs and their parents experience the planning and implementation of additional support, and how inclusion of children with special needs in the classroom community is ensured, as well as how this is managed by the professional staff. The necessary data were obtained through interviews with a nonprobability purposive sampling of children with special needs and a nonprobability convenience of parents of children with special needs and professionals at Dobrova Primary School. The results indicate that the selected primary school has a high proportion of special needs children who are referred to a personalised programme with additional professional support and receive various adjustments in accordance with their referral decision. Parents experience the process of identification and guidance of children with special needs very differently, and some parents find it easier to cope with their child's diagnosis, while others find it very difficult. Both parents and children can be involved in planning additional specialist support and in designing an individualised programme with different goals and activities. They also recognise the many advantages and disadvantages of additional support. Children with special needs at Dobrova Primary School are well integrated into the classroom community and enjoy attending school, despite majority of the education staff considering themselves insufficiently qualified to provide inclusion for pupils with special needs. Ultimately, it is children with special needs who enrich the classroom community, in spite of the fact that

working with children with special needs is a demanding job and a challenge for many staff members.

Keywords: special needs, identification and guidance process for children with special needs, additional support and adjustments, inclusion of children with special needs

KAZALO VSEBINE

1 Teoretični uvod 1
1.1 Slovenski šolski sistem 1
1.1.1 Osnovna šola 1
1.1.2 Šolska svetovalna služba 3
1.2 Otroci s posebnimi potrebami 4
1.2.1 Vrste posebnih potreb otrok s posebnimi potrebami 5
1.3 Pomoč in programi za otroke s posebnimi potrebami 11
1.3.1 Pomoč učencem pred odločbo o usmerjanju – pet korakov pomoči 11
1.3.2 Programi za učence s posebnimi potrebami 12
1.3.3 Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami in postopek pridobivanja odločbe 14
1.3.4 Populacija otrok s posebnimi potrebami v osnovnih šolah po Sloveniji 17
1.3.5 Populacija otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova 18
1.4 Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v razred – koncept inkluzije 19
2 Opredelitev problema 24
3 Metodologija 26
3.1 Vrsta raziskave 26
3.2 Teme raziskovanja 26
3.3 Merski instrument in viri podatkov 27
3.4 Enote raziskovanja – populacija in vzorčenje 27
3.5 Zbiranje podatkov 29
3.6 Obdelava in analiza podatkov 30
4 Rezultati 33
5 Razprava 71
6 Sklepi 86
7 Predlogi 90

8 Uporabljena literatura 94

9 Priloge 99

9.1 Smernice za intervju – otroci s posebnimi potrebami 99

9.2 Smernice za intervju – starši otrok s posebnimi potrebami 101

9.3 Smernice za intervju – strokovni delavci 103

9.4 Primeri intervjujev 104

9.5 Primer odprtega kodiranja 116

9.6 Osno kodiranje 163

9.7 Primer odnosnega kodiranja 188

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Značilnosti vzorca – starši otrok s posebnimi potrebami 28
Tabela 3.2: Značilnosti vzorca – otroci s posebnimi potrebami 28
Tabela 3.3: Značilnosti vzorca – strokovni delavci 29
Tabela 3.4: Primer odprtega kodiranja 31

1 Teoretični uvod

1.1 Slovenski šolski sistem

Dandanes lahko v različnih državah po svetu srečamo raznovrstne sisteme vzgoje in izobraževanja oziroma šolske sisteme. Tako imamo poseben sistem tudi v Sloveniji, za katerega si želimo, da bi bil dostopen vsem ljudem.

Sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji je organiziran kot javna služba, ki jo lahko uresničujejo tako javni kot tudi zasebni zavodi in zasebniki s koncesijo (Taštanoska, 2014, str. 12). Razdeljen je v tri sklope izobraževanja: v primarno, sekundarno in terciarno. Primarno izobraževanje se izvaja v javnih in zasebnih vrtcih, osnovnih šolah, osnovnih šolah s prilagojenim programom, glasbenih šolah ter zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Sekundarno izobraževanje izvajajo gimnazije in srednje šole, ki se delijo na splošno, poklicno-tehnično ter srednje strokovno in tehniško izobraževanje. Terciarni sklop izobraževanja pa izvajajo javne in zasebne ustanove. Zajema višješolsko strokovno (višje strokovne šole) in visokošolsko izobraževanje (fakultete, akademije in samostojni visokošolski zavodi) (GOV.SI, 2023). V magistrskem delu se osredotočam na primarno izobraževanje, natančneje na osnovne šole.

1.1.1 Osnovna šola

Osnovna šola je obvezna oblika izobraževanja, ki ga izvajajo javne in zasebne osnovne šole ter zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (Šverc idr., 2007, str. 71). Običajno je ustanovitelj osnovnih šol v Sloveniji občina in se zato osnovno šolstvo večinoma financira iz javnih sredstev, natančneje iz občinskega in državnega proračuna (Taštanoska, 2014, str. 14), ter je za vse otroke in mladino brezplačno (Šverc idr., 2007, str. 71).

Kot navajata Peček in Lesar (2006, str. 2), ima šola trojno funkcijo: posreduje vnaprej jasno določeno in definirano znanje, oblikuje primerne državljane ter selekcionira učence glede na uspeh, pri čemer upošteva različne kriterije. Naštete funkcije šole vplivajo na osebnosti šolajočih, jih sooblikujejo in deloma opredeljujejo njihovo prihodnost.

Zakon o osnovni šoli (2006) definira program osnovnošolskega izobraževanja, ki je sestavljen iz obveznega in razširjenega programa. Obvezni program je določen s predmetnikom in učnimi načrti, druge oblike dela z učenci oziroma razširjeni program pa je opredeljen s smernicami in

koncepti. Po Zakonu o osnovi šoli (2006) obvezni program obsega obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti. Izbirni predmeti so pomembni za učence od sedmega do devetega razreda. Šola mora učencem ponuditi pouk iz najmanj treh izbirnih predmetov iz družboslovno-humanističnega sklopa in najmanj treh predmetov iz naravoslovno-tehničnega sklopa (Zakon o osnovni šoli, 2006). Razširjeni program pa po Zakonu o osnovni šoli (2006) obsega podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni in dopolnilni pouk, interesne dejavnosti in pouk neobveznih izbirnih predmetov. V razširjeni program se učenci vključijo prostovoljno in na lastno željo.

V devetletno obvezno šolanje v Sloveniji v osnovno šolo vstopajo otroci, ki v koledarskem letu vstopa v šolo dopolnijo šest let, šolska obveznost pa traja skupno devet let. Devetletno izobraževanje v osnovni šoli je razčlenjeno na tri vzgojno-izobraževalna obdobja. Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje zajema obdobje od prvega do tretjega razreda, drugo vključuje obdobje od četrtega do šestega razreda in tretje obsega obdobje od sedmega do devetega razreda. Vsako od naštetih obdobij je deloma zaključena enota (Krek in Metljak, 2011, str. 109–113).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (b. d.) je v šolskem letu 2021/22 osnovnošolske programe izvajalo 773 osnovnih šol in njihovih podružnic ter 48 šol, enot pri osnovnih šolah in zavodov za otroke s posebnimi potrebami. Na osnovnih šolah je poučevalo 22.795 redno zaposlenih pedagoških delavcev, kar je 1,6 % več kot eno šolsko leto prej. K temu so prispevale večje generacije osnovnošolskih otrok. V šolskem letu 2021/22 je namreč osnovno šolo obiskovalo 195.414 otrok, kar je 1,2 % več kot v preteklem šolskem letu. Tako je povprečno število učencev na posameznega učitelja znašalo natanko 10.

Osnovno šolo Dobrova, v kateri sem opravila raziskavo, je v šolskem letu 2021/22 obiskovalo 442 učenk in učencev (Bregar Mazzini, 2022, str. 4). Ob začetku šolskega leta je bilo od tega 52 (11,92 %) učencev s posebnimi potrebami z odločbo o usmeritvi, ob koncu šolskega leta pa 63 (14,44 %). Med šolskim letom je bilo 21 učencev vključenih v individualno in skupinsko pomoč za učence z učnimi težavami brez odločbe o usmeritvi. Na šoli je bilo zaposlenih 42 strokovnih delavcev in delavk, dodatno strokovno pomoč otrokom s posebnimi potrebami pa so nudili tudi trije mobilni specialni pedagogi Centra Janeza Levca (prav tam, str. 4)

1.1.2 Šolska svetovalna služba

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007) v 67. členu opredeljuje, da v vsakem javnem vrtcu in šoli deluje svetovalna služba z namenom svetovanja otrokom, učencem, dijakom in njihovim staršem. Poleg tega svetovalna služba sodeluje s strokovnimi delavci in vodstvom pri načrtovanju, spremljanju in evalviranju delovanja vzgojno-izobraževalne institucije. Kot navaja Kovač (2013, str. 17), je bil v preteklosti pomemben posameznikov razvoj s poudarkom na odnosu med svetovalcem in svetovancem. Z razvojem šolskega svetovalnega dela se je poudarek prenesel na skupinske procese z vključenim individualnim svetovanjem, kar je pripomoglo k vključitvi večjega števila svetovancev v proces pomoči. Šolsko svetovalno delo po Resmanovih (1999, str. 70) ugotovitvah zajema tako svetovanje kot tudi posvetovanje in koordiniranje.

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj šole in posledično šolske svetovalne službe je optimalen razvoj posameznega otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, narodno pripadnost, veroizpoved ter duševno in telesno konstitucijo. Šolska svetovalna služba si prizadeva za čim boljšo uspešnost pri uresničevanju temeljnih vzgojno-izobraževalnih ciljev. Vsem udeležencem v šoli je enako dostopna, dostopnost pa mora biti vsem dovolj dobro razvidna (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 16).

Kot navaja Čačinovič Vogrinčič idr. (2008, str. 19), so temeljni konceptualni dokument šolskega svetovalnega dela v Sloveniji Programske smernice za delo svetovalne službe. V smernicah je zapisano, da je šolska svetovalna služba mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči za celostno pomoč in podporo vsem učencem s ciljem, da se vsakokrat znova zagotovijo optimalni pogoji za njihovo napredovanje v razvoju in učenju. Smernice opredeljujejo osnovne vrste dejavnosti oziroma naloge šolske svetovalne službe v osnovni šoli, učenje in poučevanje, skrb za šolsko kulturo, vzgojo, klimo, red, za telesni, osebni (spoznavni in čustveni) ter socialni razvoj, za šolanje in poklicno orientacijo ter socialno-ekonomske stiske, ki so medsebojno neločljivo povezane dejavnosti. Tako delo šolske svetovalne službe obsega individualno in skupinsko delo z učenci, delo z učitelji, delo s starši, delo z vodstvom in delo z zunanjimi ustanovami, kot so vrtci, druge osnovne in srednje šole, svetovalni centri, zdravstveni domovi, centri za socialno delo ter druge socialnovarstvene ustanove in organizacije (prav tam, 2008, str. 19–20).

Šolska svetovalna služba je običajno sestavljena iz različnih strokovnih profilov, kot so: socialni delavec, socialni pedagog, specialni in rehabilitacijski pedagog, psiholog, inkluzivni pedagog in defektolog (Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole, 2022). Ti raznovrstni strokovni profili pa sodelujejo v timu, saj je zaradi povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj delo v svetovalni službi v svoji zasnovi precej interdisciplinarno (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 7; Resman, 1999, str. 79).

1.2 Otroci s posebnimi potrebami

Krovni termin »otroci s posebnimi potrebami« zajema dvajset do petindvajset odstotkov populacije vseh učencev, katerih posebne potrebe se razprostirajo na kontinuumu od lažjih do zelo izrazitih (Kavkler in Magajna, 2008, str. 23).

Skalar (1999, str. 122) otroke s posebnimi potrebami opredeljuje kot osebe, ki imajo težave pri zaznavanju, odzivanju, razumevanju, gibanju in komuniciranju z drugimi zaradi različnih razvojnih zaostankov, fizičnih, funkcionalnih in osebnostnih primanjkljajev ali okvar ter neugodnih socialnih in materialnih pogojev.

Resman (2003, str. 67) navaja najsplošnejšo opredelitev otrok s posebnimi potrebami, in sicer posebni naj bi bili vsi tisti otroci, ki so drugačni od večinskih skupin otrok po socialno-kulturnih, telesnih in osebnostnih značilnostih.

Definiranje posebnih potreb in opredelitev podskupin otrok s posebnimi potrebami se po številnih evropskih državah precej razlikuje. Večina evropskih držav razlikuje od šest do deset podskupin otrok s posebnimi potrebami z izjemo nekaterih držav, ki definirajo le eno ali dve skupini otrok s posebnimi potrebami (primer Danska), ali nekaterih držav, ki ločujejo več kot deset podskupin otrok s posebnimi potrebami (primer Poljska) (Kavkler in Magajna, 2008, str. 23).

V Sloveniji podskupine otrok s posebnimi potrebami opredeljuje, navaja in ureja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: ZUOPP-1). Definiranih je devet podskupin otrok s posebnimi potrebami, in sicer: otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (ZUOPP-1, 2011).

1.2.1 Vrste posebnih potreb otrok s posebnimi potrebami

– Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Žagar (2012, str. 11) opredeljuje otroke z motnjami v duševnem razvoju kot otroke, ki so mentalno v zaostanku in nazadujejo. Pri teh otrocih so opazne omejitve v delovanju in gre za trajno stanje, ki se bistveno ne spreminja. Motnje v duševnem razvoju zajemajo podpovprečno intelektualno funkcioniranje, ki je povezano z omejitvami v dveh ali več spretnostih prilagajanja na področju komunikacije, skrbi zase, domačih opravil, socialnih spretnosti, zdravja, varnosti, prostega časa in dela (prav tam, str. 11).

Opara (2005, str. 42) skupino otrok z motnjami v duševnem razvoju deli glede na težavnost motenj v štiri skupine. To so otroci s težkimi, težjimi, zmernimi in lažjimi motnjami v duševnem razvoju. Vse navedene skupine otrok z motnjami v duševnem razvoju imajo možnost vključitve v posebne programe vzgoje in izobraževanja v specializiranih šolah in zavodih (prav tam, str. 42). Izobraževalni programi za otroke z duševnimi motnjami se razlikujejo glede na stopnjo oviranosti otroka. Manjša kot je oviranost, več poudarka se daje usvajanju znanja in spretnosti, večja kot je oviranost, večji je tudi poudarek na samopomoči, komunikaciji in drugih govornih spretnostih (Žagar, 2012, str. 19). Izjema so otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, ki so lahko različno vključeni v šolski sistem. Nekateri se lahko izobražujejo v rednih osnovnih šolah v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, spet drugi pa so vključeni v prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom. Ti otroci se soočajo z znižanimi sposobnostmi za učenje in težko dosegajo minimalne standarde znanja v rednih osnovnih šolah (Opara, 2005, str. 42–43).

– Slepi in slabovidni otroci

Slepi oziroma slabovidni otroci so vsi tisti otroci, ki se soočajo z okvaro vida, očesa ali vidnega polja (Opara, 2005, str. 44). Žagar (2012, str. 125–126) opredeljuje slabovidnost in slepoto tako z medicinskega kot pedagoškega vidika.

Slabovidne osebe so po kriterijih medicine tiste osebe, ki so razvrščene v prvo ali drugo kategorijo slabovidnosti ter imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez nje od 30 % do 5 % ostanka vida. Slepi pa so vsi tisti, ki se razvrščajo v tretjo, četrto ali peto kategorijo slepote in imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez nje manj kot 5 % ostanka vida (Žagar, 2012, str. 125).

Pedagoška opredelitev, ki jo navaja Žagar (2012, str. 126), slepe in slabovidne učence deli v pet skupin, in sicer: slabovidnost (10–30 % vida), težka slabovidnost (5–9,9 % vida), slepi z ostankom vida (2–4,9 % vida), slepi z minimalnim ostankom vida (projekcija – 1,9 % vida) ter popolna slepota in nezaznavanje svetlobe.

Kot navaja Opara (2005, str. 46), se lahko slepi in slabovidni otroci vključijo v različne prilagojene izobraževalne programe osnovne šole, ko obvladajo vse potrebne spretnosti, kompenzacije, pripomočke in odnose z drugimi. Rezultati raziskave (Hallahan in Kauffman, 1991) kažejo, da slepi in slabovidni otroci običajno nekoliko zaostajajo v učnih dosežkih v primerjavi s svojimi vrstniki. Predvsem jih pri doseganju uspehov ovirajo dejavniki okolja, kot so neustrezni pedagoški pristopi, pomanjkljiva strokovna podpora, prenizka pričakovanja ter stereotipi in predsodki okolice.

Kljub zgoraj navedenemu so lahko tudi slepi in slabovidni otroci uspešni ter se zmorejo naučiti določene stvari na prilagojen način in z nekoliko več pomoči. Kot pišejo Kirk, Gallagher in Anastasiow (1997, str. 315), si lahko slabovidni otroci pri branju pomagajo s povečanim tiskom gradiva ali povečevalno lupo. Poleg tega so jim po navedbah Bursucka in Frienda (1996, str. 155) v pomoč še tridimenzionalni zemljevidi, posebna računala in druge meritvene naprave. Otroci, ki so popolnoma slepi, za potrebe izobraževanja in branja potrebujejo gradivo v Braillovi pisavi (Kirk, Gallagher in Anastasiow, 1997, str. 315). Poleg tega Hallahan in Kauffman (1991, str. 425) navajata, da mora biti pri poučevanju slepih in slabovidnih otrok večji poudarek na pridobivanju novega znanja s pomočjo drugih senzornih modalitet.

– Gluhi in naglušni otroci

Opara (2005, str. 46–47) navaja, da imajo gluhi in naglušni otroci okvare, ki vključujejo uho, njegove strukture in funkcije le-tega. Žagar (2012, str. 117) gluhe opredeljuje kot osebe, ki ne slišijo zvokov in glasov iz svojega okolja, medtem ko jih naglušne osebe sprejemajo le deloma. Osebe s težavami s sluhom so razvrščene v več različnih kategorij. Gluhe osebe so lahko osebe s popolno izgubo ali zelo težko izgubo sluha. Naglušne osebe pa so osebe s težko, zmerno težko, zmerno in blago okvaro sluha (prav tam, str. 117).

Nekatere raziskave (Hallahan in Kauffman, 1991, str. 77) ugotavljajo, da so gluhi in naglušni otroci pogosto prikrajšani v učnih dosežkih v procesu izobraževanja, saj jim uspešno učenje otežujejo predvsem težave z branjem. Poleg tega se lahko pojavi tudi težje sledenje navodilom, občasen občutek zmedenosti in raztresenosti, napačno izgovarjanje besed, zavračanje sodelovanja v raznih diskusijah, zato pogosto prosijo za večkratno ponovitev povedanega

(Woolfolk, 2002, str. 142). Zagotovo pa so gluhi in naglušni otroci sposobni tudi višjih dosežkov, če imajo na voljo več intenzivne pomoči kot ostali otroci (Hallahan in Kauffman, 1991, str. 77). V splošnem velja, da za gluhe in naglušne otroke, ki jih naučimo pisne in ustne komunikacije ter jih osebnostno in socialno razvijemo, ustvarimo možnosti za dobro integracijo v samo okolje (Opara, 2005, str. 49).

– Otroci z govorno-jezikovno motnjo

Woolfolk (2002, str. 136) jezik opredeljuje kot kompleksno naučeno vedenje, s pomočjo katerega se sporazumevamo. Kot piše Opara (2005, str. 51), imajo otroci z govorno-jezikovnimi motnjami ovire pri usvajanju, razumevanju in govornemu izražanju. Woolfolk (2002, str. 136–137) dodaja, da so otroci z govorno-jezikovnimi motnjami tisti otroci, pri katerih je njihova sposobnost jezikovnega razumevanja ali izražanja opazno pomanjkljiva v primerjavi z drugimi vrstniki podobne starosti in kulturne skupine.

Opara (2005, str. 52) otroke z govorno-jezikovnimi motnjami deli v štiri kategorije, in sicer: otroci z lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami. Otroci pa se lahko srečujejo z različnimi motnjami govora, kot so: artikulacijske motnje, jecljanje in motnje v kvaliteti glasu (Woolfolk, 2002, str. 136–137).

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami potrebujejo različne prilagoditve in pomoč skozi celoten proces vzgoje in izobraževanja. Kot navaja Opara (2005, str. 52–53), je pomembno, da otroci sedijo blizu vira sporočil in poleg sošolca, ki je pripravljen nuditi pomoč vrstniku. Poleg tega je smiselna tudi uporaba različnih pripomočkov, kot je na primer računalnik, diaprojektor, diktafon in drugi podobni pripomočki, ki otrokom lahko olajšajo učenje.

– Gibalno ovirani otroci

Železnik, Mihalič in Železnik (2015, str. 38) kot gibalno ovirane otroke opredeljujejo otroke, ki imajo prirojene ali pridobljene okvare ali poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja.

Opara (2005, str. 54) z vidika razvoja ter vzgoje in izobraževanja opredeljuje več vrst gibalne oviranosti, in sicer lažje, zmerno, težje in težko gibalno ovirane otroke. Glede na stopnjo gibalne oviranosti so lahko otroci usmerjeni v vse predšolske in osnovnošolske programe vzgoje in izobraževanja. Gibalno ovirani otroci potrebujejo predvsem prilagoditve pri prihajanju v ustanovo, tektonske prilagoditve v sami notranjosti zgradbe, prilagoditve v rabi ortopedskih pripomočkov in vseh komunikacijskih načinov. Nekaterim otrokom z odločbo o usmeritvi pripada tudi spremljevalec (prav tam, str. 55).

– Dolgotrajno bolni otroci

Žagar (2012, str. 148) kot dolgotrajno bolne otroke opredeljuje tiste otroke, ki se z določeno boleznijo soočajo dlje časa ali skozi vse življenje. Po mnenju Opare (2005, str. 55) so dolgotrajno bolni tisti otroci, ki imajo dolgotrajne oziroma kronične motnje in bolezni, ki jih utegnejo ovirati pri šolskem delu (prav tam, str. 55).

Dolgotrajno bolni otroci so predvsem otroci, ki bolehajo za sladkorno boleznijo, dermatološkimi boleznimi, astmo, revmo, imunsko pomanjkljivostjo, Crohnovo boleznijo, ulceroznim kolitisom, dokončno odpovedjo ledvic, rakom, anoreksijo, psihozo, in otroci z nezgodno možgansko poškodbo. Zaradi slabšega zdravstvenega stanja so veliko odsotni od pouka in se lahko znajdejo v socialnih težavah, ki jih ovirajo pri učenju in v čustvenemu razvoju. Poleg tega dolgotrajna bolezen otroku preprečuje življenje, kot ga je poznal pred boleznijo, in v primeru spremenjenega videza kot posledice bolezni lahko pride do izogibanja pred vrstniki zaradi strahu pred zasramovanjem (Žagar, 2012, str. 148).

Kot navaja Opara (2005, str. 56), imajo zgoraj navedena bolezenska stanja le posreden vpliv na vzgojo in izobraževanje otroka. Kljub temu pa so potrebne določene prilagoditve, ko so: pravilno odmerjanje in omogočanje vmesnih odmorov med aktivnim sledenjem pouku ter več časa in odmorov pri reševanju nalog (prav tam, str. 56). Poleg tega so za nekatere dolgotrajno bolne otroke potrebni posebni didaktični pripomočki in oprema, nekateri pa imajo pravico tudi do stalnega ali začasnega spremljevalca za pomoč in podporo (Gorenc Šulc, 2017, str. 94).

– Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so učenci s težjimi oblikami specifičnih učnih težav (Magajna, 2011, str. 89). Magajna (prav tam, str. 89) učence s specifičnimi učnimi težavami opredeljuje kot zelo heterogeno skupino učencev, ki se zaradi znanih in neznanih motenj ali razlik v delovanju centralnega živčnega sistema kljub povprečnim ali nadpovprečnim intelektualnim sposobnostim soočajo s težavami pri branju, pisanju, pravopisu in računanju. Poleg tega so pogosto prisotni tudi zaostanki v razvoju ali primanjkljaji pozornosti, pomnjenja, mišljenja, koordinacije, komunikacije, socialnih sposobnosti in emocionalne zrelosti (prav tam, str. 89). Unger (1998, str. 50) opredeljuje otroke s specifičnimi učnimi težavami v primeru, če ne dosežejo zahtevane ravni sposobnosti za določeno starost na enem ali več spretnostnih področjih pri običajnih šolskih predmetih, kot na primer: govorno razumevanje, slušno razumevanje, pisno izražanje, temeljne bralne spretnosti, matematično računanje in matematično sklepanje.

Kot navaja Opara (2005, str. 59), imajo otroci normalno razvito inteligentnost, zato so običajno usmerjeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Pri tem so zelo pomembne tudi druge prilagoditve, ki jih je treba zagotoviti otrokom s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Učencem je treba zagotoviti organizirano delovno okolje ter jim izkazovati naklonjenost in pripravljenost pomagati. Smiselno je, da učitelji za učence vnaprej pripravijo fotokopije zapiskov ter namenijo dovolj časa za obravnavo, utrjevanje in preverjanje znanja. Pomembno je, da se pri delu z otroki s primanjkljaji na posameznih področjih učenja prepozna tiste metode in načine učenja, ki jim ustrezajo in olajšajo učenje (prav tam, str. 60). Kot navaja Žagar (2012, str. 45), pa je treba učence naučiti predvsem načrtovanja, spremljanja in vrednotenja ter socialnih veščin, saj jim pogosto primanjkuje socialne kompetentnosti in nimajo razvitih ustreznih strategij učenja, kar jim še bolj otežuje njihovo vsakdanje življenje.

– Otroci z avtističnimi motnjami

Rogič Ožek (2016, str. 5) avtistične motnje opredeljuje kot nevrološko pogojene razvojne in vseživljenjske motnje, ki jih je mogoče z vsemi ustreznimi obravnavami in pristopi omiliti. Avtistične motnje sodijo v skupino pervazivnih razvojnih motenj ter so posledica drugačnosti v strukturi možganov in njihovega delovanja. Običajno gre za poškodbo možganov ali genetske dejavnike, ki vplivajo in pripomorejo k rasti možganov. Tako se otroci z avtističnimi motnjami od svojih vrstnikov razlikujejo predvsem v socialnem razvoju, zmožnostih komunikacije ter svojih aktivnostih in interesih (Žagar, 2012, str. 94–96).

Diagnoza avtističnih motenj je običajno klinično postavljena in pri opredelitvi tovrstnih motenj so ključnega pomena poročila staršev, zdravstvena, psihološka in pedagoška poročanja, vedenjska slika otroka pri igri, ocena sposobnosti in prilagoditvenih spretnosti ter poročanje otroka, če je to mogoče (Rogič Ožek, 2016, str. 5). Nekatere raziskave (Kocjančič, 2017, str. 12) kažejo, da je avtizem v zadnjem času najhitreje naraščajoča razvojna motnja na svetu. Vzrok za slednje pa raziskovalci pripisujejo različnim dejavnikom, kot so onesnaženost okolja, nevrotoksične kemikalije, prezgodnja rojstva, poporodni zapleti in dednost.

Kocjančič (2017, str. 12) poudarja, da otroci z avtističnimi motnjami še posebno potrebujejo ustrezno obravnavo, da bodo v vsakdanjem življenju znali izkoristiti vsa svoja močna področja in bodo lahko po svojih najboljših močeh prispevali k družbi ter hkrati poskrbeli zase in čim bolj samostojno živeli. Tem otrokom je treba omogočiti kar se da varno okolje ter jim prilagoditi metode in oblike dela v procesu vzgoje in izobraževanja. Otrokom je treba prisluhniti ter jim

pomagati pri premagovanju vsakodnevnih stisk na področju socializacije in komunikacije (prav tam, str. 12).

– Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Žagar (2012, str. 46) navaja, da se lahko vedenjske in čustvene motnje pri otrocih pojavijo ločeno, pogosto pa se združujejo v enoten sindrom motenj. Gre za širok spekter težav, ki segajo od socialne neprilagojenosti do nenormalnih čustvenih odzivov. So mnogovrstne ter se pojavljajo v različnih oblikah in težavnostnih stopnjah. Navzven se lahko kažejo kot pasivno oziroma umaknjeno vedenje ali kot agresivno oziroma impulzivno vedenje (prav tam, str. 48). Quay in Peterson (1987, str. 164) opredeljujeta šest dimenzij čustvenih in vedenjskih motenj, in sicer: vedenjske motnje, anksioznost in zaprtost vase, motnje pozornosti in nezrelosti, motorični izpadi, socializirana agresivnost ter psihotično vedenje.

Opara (2005, str. 60) piše, da so otroci s čustveno-vedenjskimi motnjami tisti otroci, ki bodo povzročali drugačne interakcije in vzdušje v razredu. Pogosto se pojavi problem, da s svojim neprilagojenim vedenjem postanejo moteči tako za vrstnike kot tudi za učitelje. Kot piše Woolfolk (2002, str. 139–140), vedenje posameznega otroka postane problem takrat, ko se pojavi velik odstop od primernega vedenja za otrokovo starostno skupino ter vpliva na otrokovo rast, razvoj in življenje drugih ljudi. Standardi vedenja oziroma pričakovano vedenje pa se razlikuje glede na dano situacijo, kulturo, zgodovino in starost posameznika (prav tam, 2002, str. 139–140).

Avtorja Quay in Peterson (1987, str. 163) navajata, da se pri otrocih s čustvenimi in vedenjskimi motnjami pogosto pojavlja agresivno in destruktivno vedenje, neposlušnost, trma, razdiralnost in drugo moteče vedenje. Za otroke, ki so anksiozni in zaprti vase, je zelo pogosta pretirana občutljivost, ki se kaže v obliki jokavosti. Poleg tega so običajno tudi zelo sramežljivi in depresivni ter ne zaupajo vase (Gresham, 1981, str. 151). Otroci z motnjami pozornosti in nezrelosti imajo zelo majhen obseg pozornosti in slabo koncentracijo. Poleg tega so še raztreseni, zasanjani in prejemajo zelo malo pobud. Z navedeno kategorijo se zelo povezujejo tudi motorični izpadi, pri katerih so učenci zelo nemirni, napeti, zelo težko sedijo pri miru in včasih celo nehajo govoriti (Woolfolk, 2002, str. 139). Woolfolk (prav tam, str. 140) učence s socializirano agresivnostjo opredeljuje kot učence, ki so pogosto člani različnih tolp, kradejo in namerno uničujejo stvari. Zelo nenavadno je lahko tudi vedenje otrok, ki kažejo psihotično vedenje in izražajo neverjetne ideje.

Zelo pomembno je, da učitelji in drugi strokovni delavci tudi do otrok s čustveno-vedenjskimi težavami ohranijo pozitiven in strpen odnos. Tega otroka morajo sprejeti takega, kot je, in ga poskušati opolnomočiti na način, da spodbujajo in izkažejo zaupanje v dosego želenega cilja. Ključnega pomena je spoznanje in zavedanje, da je neprimerno vedenje, žaljenje in upornost otroka posledica otrokovih težav in stisk, in ne zavestno ravnanje s slabim namenom (Opara, 2005, str. 62).

1.3 Pomoč in programi za otroke s posebnimi potrebami

Ne glede na to, kakšne ovire, značilnosti in posebnosti ima posamezen otrok, je pomembno, da vsem zagotovimo ustrezno pomoč in podporo. Da je slednje v največji meri prilagojeno posamezniku, poznamo več vrst pomoči, programov in drugih ugodnosti, namenjenih otrokom s posebnimi potrebami. O vsem tem pišem v nadaljevanju magistrskega dela.

1.3.1 Pomoč učencem pred odločbo o usmerjanju – pet korakov pomoči

Učence, ki se nekoliko počasneje in težje učijo ter praviloma še niso usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, morajo učitelji skupaj s šolsko svetovalno službo spodbujati tudi s pomočjo razvijanja dobre poučevalne prakse, individualnimi in skupinskimi oblikami pomoči ter drugimi oblikami pomoči, ki služijo v dobrobit otroka (Košir, 2011, str. 256).

Pomoč tem učencem je zajeta v petstopenjskem modelu pomoči za učence, ki se počasneje učijo.

Pri prvem koraku pomoči je ključnega pomena učitelj in njegovo izvajanje dobre poučevalne prakse v razredu ter dopolnjevanje le-te z dopolnilnim poukom. V primeru, da učitelj spozna, da pri posameznem otroku ne zadostuje dobra, običajna poučevalna praksa in osnovna diferenciacija učenca v okviru pouka, k sodelovanju povabi šolsko svetovalno službo. Tako se v drugem koraku razširi krog ljudi, ki učencu nudijo pomoč, in začne se načrtovanje širšega sodelovanja s starši učenca. Svetovalna služba lahko v tem procesu pomaga na ravni organizacije dela in pomoči tako v šoli kot v domačem okolju. Učitelju pomaga pri oblikovanju in prilagajanju določenih nalog ter konkretnega materiala in strategij uporabe le-tega. Prav tako pomaga pri prilagajanju in oblikovanju učenčevega urnika učenja, kar učencu pomaga pri uspešnejšem načrtovanju učenja in doseganju boljših rezultatov. Nezanemarljiva je tudi pomoč svetovalne službe pri svetovanju, izdelavi in pridobivanju potrebnih učnih pripomočkov, ki

učencu lajšajo določene učne težave. V tretjem koraku strokovni tim oblikuje mnenje o realnih učnih ciljih za posameznega učenca, jih predstavi staršem in otroku ter nato skupaj izoblikujejo dogovor in načrt učenja. Učenec se vključi v individualno ali skupinsko pomoč svetovalne službe (Košir, 2011, 257–259). Učenec, ki kljub pomoči na prvih treh stopnjah petstopenjskega modela pomoči ni dovolj uspešen, potrebuje nekoliko bolj intenzivno obliko pomoči. V tem primeru se šola poveže z zunanjo strokovno ustanovo (na primer: zdravstveni dom, svetovalni center), v kateri se otroku posvetijo in omogočijo multidisciplinarne time. Zunanje strokovne organizacije poskrbijo za nekoliko bolj poglobljene diagnostične ocene učencev, razna svetovanja, delavnice in terapije ter druge podobne aktivnosti. Glavni namen zunanjih strokovnih institucij je preprečitev nastanka težjih oziroma poglobitev že nastalih težav pri otroku. Zadnji, peti korak pa je že usmerjanje otroka v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Običajno imajo ti otroci najbolj izrazite specifične učne težave in druge posebne vzgojno-izobraževalne potrebe ter zato potrebujejo odločbo, s katero jim je zagotovljena intenzivnejša dodatna strokovna pomoč in druge prilagoditve (Križnar, 2016, str. 50–51).

Kot navaja Košir (2011, str. 257), je pri načrtovanju in oblikovanju pomoči za posameznega učenca treba upoštevati značilnosti in potrebe otroka. Tako učitelj kot svetovalni delavec morata skrbno spremljati funkcioniranje in napredovanje učenca na določenih področjih s posameznimi koraki nudenja pomoči. Pri celotnem prilagajanju zahtevnosti in abstraktnosti vsebin pa je pomembno, da so v proces zares vključeni tudi starši in otrok sam, saj se le tako lahko oblikuje, sprejme in spremlja uresničevanje konkretnih dogovorov v povezavi s posameznim učencem. Pri tem je nujno upoštevati tudi učenčeva močna področja in interese ter krepitev motivacije za učno delo (Košir, 2011 str. 257).

1.3.2 Programi za učence s posebnimi potrebami

V Sloveniji poznamo več vrst programov za izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Kot piše Šuc (2019, str. 15), je treba otroka in njegove starše seznaniti z vsemi različnimi možnostmi, da se lahko odločijo in izberejo obliko šolanja, ki je za otroka najprimernejša. Pomembno je, da je odločitev tudi strokovno utemeljena in sprejeta tako, da je v otrokovo največjo korist.

Različne vrste programov za izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami posebej opredeljuje Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011), in sicer ločuje:

– program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo;

- prilagojeni program za predšolske otroke;
- vzgojno-izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo;
- prilagojeni program vzgoje in izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom;
- prilagojeni program vzgoje in izobraževanja z nižjim izobrazbenim standardom;
- posebni program vzgoje in izobraževanja za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in drugi posebni programi;
- vzgojne programe.

Kot navaja avtorica Žerovnik (2004, str. 11), se osnovna šola oziroma različni programi za otroke s posebnimi potrebami lahko izvajajo v ločenih, samostojnih osnovnih šolah, v oddelkih rednih osnovnih šol ali pa gre za organizirano integrirano delo z ostalimi osnovnošolskimi otroki s posebnimi prilagoditvami. Težava v povezavi s prilagajanjem vzgoje in izobraževanja, ki jo je pokazala raziskava nacionalne skupine Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, v kateri so bili udeleženi učitelji in ravnatelji rednih slovenskih osnovnih šol, pa so običajno prostorski pogoji. Pogoji na slovenskih osnovnih šolah niso najboljši oziroma so nezadostni in slabi. Prav tako je nezadostna in slaba oprema za izvajanje programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Največ težav z vidika prilagoditve prostorov in kakovosti opreme imajo slepi in slabovidni učenci, gluhi in naglušni učenci ter gibalno ovirani učenci (Krek in Metljak, 2011, str. 285–286).

Izvajanje specialnopedagoške pomoči za nekatere skupine otrok s posebnimi potrebami je pogosto oteženo. Razlogi za to se nahajajo v pomanjkljivem znanju in izkušnjah specialnih pedagogov. Posledično nekateri otroci tudi z usmeritvijo v prilagojene programe in z dodatno strokovno pomočjo ne prejmejo ustrezne pomoči (prav tam, str. 286).

Na Osnovni šoli Dobrova, v kateri sem izvedla raziskavo, se za otroke s posebnimi potrebami izvaja vzgojno-izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Otroci s posebnimi potrebami so integrirani v oddelke skupaj z ostalimi otroki, zato se bom v nadaljevanju osredotočila na tovrsten način vzgoje in izobraževanja ter ustrezne prilagoditve.

V rednem šolskem programu se torej lahko otrokom, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, omogoči določene prilagoditve, ki jim glede na vrsto posebnih potreb olajšajo izobraževanje (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). V okviru tega se prilagodijo sama organizacija in predmetnik šolskega programa ter

način izvajanja izobraževanja in po potrebi tudi normativ učencev v posameznem razredu. Prilagodita se tudi način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanja in časovna razporeditev pouka (Žerovnik, 2004, str. 12). Skratka, kot navaja Zakon o osnovni šoli (2006), se učitelji trudijo izvajati notranjo diferenciacijo na način, da se organizirano delo z učenci prilagodi njihovim zmožnostim.

Dodatna strokovna pomoč se lahko izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj, učna pomoč in svetovalna storitev. Učencem se lahko zagotovi občasno ali stalno v oddelkih ali zunaj njih, v prilagojenih prostorih in s prilagojenimi pripomočki. Praviloma se dodatna strokovna pomoč izvaja na tedenski ravni in v največjem obsegu pet ur. Izjema so slepi in slabovidni otroci, ki imajo lahko še tri ure več na teden, praviloma v prvem izobraževalnem obdobju. Sam obseg in način izvajanja dodatne strokovne pomoči se določi z odločbo o usmeritvi Zavoda Republike Slovenije za šolstvo v skladu s pravilnikom, ki ga sprejme minister (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

V primeru težko in težje gibalno oviranih, slabovidnih in dolgotrajno bolnih otrok ter otrok z avtističnimi motnjami je za nudenje pomoči otroku lahko dodeljen tudi stalni ali začasni spremljevalec (GOV.SI, 2023; Žerovnik, 2004, str. 12). Posebno pravico imajo tudi gluhi in naglušni otroci, ki se sporazumevajo v slovenskem znakovnem jeziku. Pripada jim namreč tolmač slovenskega znakovnega jezika (GOV.SI, 2023).

1.3.3 Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami in postopek pridobivanja odločbe

V nadaljevanju magistrskega dela opisujem postopek usmerjanja otrok s posebnim potrebami.

– Zahteva za uvedbo postopka in ostala potreba dokumentacija

Postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami se začne s pisno zahtevo staršev, ki jo oddajo na območni enoti Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, pristojni glede na kraj stalnega prebivališča otroka s posebnimi potrebami. V primeru, da je oseba starejša od 15 let, lahko pisno zahtevo za usmerjanje zase vloži tudi sama. Vzgojno-izobraževalni zavod oziroma socialnovarstveni zavod, v katerega je otrok s posebnimi potrebami vključen, pa je dolžen vložiti zahtevo za začetek postopka usmerjanja v primeru, ko oceni, da je treba preveriti ustreznost programa, v katerega je posamezen otrok vključen. Postopek usmerjanja je uveden, ko Zavod Republike Slovenije za šolstvo prejme popolno zahtevo za začetek postopka usmerjanja in drugo dodatno dokumentacijo, ki se nanaša na posebne potrebe otroka (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

Zahtevi za uvedbo postopka usmerjanja je namreč treba priložiti še poročilo vzgojno-izobraževalnega zavoda, ki ga otrok obiskuje. Iz poročila mora biti razvidno, da je bil otroku že zagotovljen kontinuum pomoči. Poleg tega je treba dodati drugo strokovno dokumentacijo, ki vključuje že opravljene obravnave otroka in se nanaša na utemeljevanje posebnih potreb otroka. Kot strokovna dokumentacija se upoštevajo vsa zdravstvena, psihološka, specialnopedagoška, socialna in druga podobna poročila različnih strokovnjakov. Del strokovne dokumentacije je tudi zapis pogovora z otrokom o postopku usmerjanja. Zapis je obvezna priloga, izjemoma ga ni treba priložiti, če ga ni mogoče opraviti zaradi otrokove prenizke starosti ali otrokove nesposobnosti razumevanja okoliščin (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

Kot navaja Pori (2012, str. 45), se lahko zgodi, da se starši z uvedbo zahteve za pričetek postopka usmerjanja ne strinjajo, saj imajo težave s sprejemanjem dejstva, da je z njihovim otrokom nekaj narobe. Ob tem se v starših porodijo različna čustva, kot so obup, jeza, zanikanje, negotovost, občutek krivde, sramu in samoobtoževanja.

– Strokovno mnenje in izpolnjevanje pogojev

Kot navaja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011), je strokovno mnenje dokument, v katerem komisija za usmerjanje predlaga usmeritev v ustrezni program vzgoje in izobraževanja ali ugotovi, da usmeritev ni potrebna. Poleg tega strokovno mnenje zajema opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovire oziroma motnje pri posameznem otroku, ki so podlaga za podajo predloga usmeritve otroka v ustrezen vzgojno-izobraževalni program.

Pred izdajo dokončne odločbe mora Zavod Republike Slovenije za šolstvo še ugotoviti, ali vzgojno-izobraževalni zavod, ki ga otrok s posebnimi potrebami obiskuje, izpolnjuje pogoje za sprejem tega otroka ter izvajanje vseh ukrepov in prilagoditev, določenih z odločbo. Če izbran vzgojno-izobraževalni zavod pogojev ne izpolnjuje oziroma ne more zagotoviti vseh predvidenih prilagoditev, mora Zavod Republike Slovenije za šolstvo v sodelovanju s starši posameznega otroka najti in izbrati drug najustreznejši vzgojno-izobraževani zavod, ki pogoje za vključitev določenega otroka s posebnimi potrebami izpolnjuje (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

– Odločba o usmeritvi prve stopnje in zahteva za spremembo odločbe

Kot navaja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011), Zavod Republike Slovenije za šolstvo izda odločbo o usmeritvi v program vzgoje in izobraževanja na podlagi strokovnega mnenja, ki ga pripravi komisija za usmerjanje. Komisija za usmerjanje je

imenovana glede na vrsto motenj, ovir in primanjkljajev. Običajno jo sestavljajo trije člani, in sicer: specialni pedagog ustrezne smeri, psiholog in specialist pediater ali specialista pedopsihiater oziroma specialist šolske medicine.

Z odločbo o usmerjanju se odloči, ali bo otrok usmerjen v program vzgoje in izobraževanja ali to ni potrebno. Če se otrok s posebnimi potrebami usmeri, potem se z odločbo odloča o vzgojno-izobraževalnih potrebah otroka, programu vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja, o vzgojno-izobraževalnem zavodu, v katerega se bo otrok vključil, o datumu vključitve v program ali vzgojno-izobraževalni zavod, obsegu, obliki ter izvajalcu posamezne oblike dodatne strokovne pomoči, pripomočkih, prostoru in opremi ter drugih pogojih, ki morajo biti zagotovljeni za vzgojo in izobraževanje, o začasnem ali stalnem spremljevalcu, zmanjšanju števila otrok v oddelku glede na predpisane normative, roku preverjanja ustreznosti usmeritve ter pravicah, za katere tako določa poseben zakon (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) običajno postane odločba o usmeritvi pravnomočna v roku petnajst dni od njene dokončnosti. V času po dokončnosti odločbe pa se lahko spremenijo tudi okoliščine, ki so pomembne in vplivajo na samo ustreznost usmeritve otroka. V tem primeru Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) dovoljuje staršem, starejšemu mladoletniku, socialnovarstvenemu zavodu ali centru za socialno delo, da poda zahtevo za spremembo usmeritve ali predčasno prenehanje veljavnosti odločbe o usmeritvi ali njenega dela. Pri tem je ključno, da vlagatelj predlogu doda dokaze in dejstva, na podlagi katerih utemeljuje predlog za spremembo usmeritve posameznega otroka.

– Individualizirani program

Individualizirani program je zelo pomemben dokument, v katerem je natančneje določen način izvajanja dodatne strokovne pomoči, in je opora tako za izvajalca dodatne strokovne pomoči kot tudi za otroka in njegove starše.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) naroča, da je treba individualizirani program za posameznega otroka s posebnimi potrebami izdelati v roku 30 dni po dokončnosti odločbe. Za pripravo in nadaljnje spremljanje izvajanja individualiziranega programa mora ravnatelj vzgojno-izobraževalnega zavoda imenovati strokovno skupino, ki jo sestavljajo strokovni delavci, ki bodo sodelovali pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega programa. Poleg strokovne skupine pri izdelavi in izvedbi programa sodelujejo tudi otrokovi starši in otrok sam.

Individualizirani program je treba najmanj v vsakem vzgojno-izobraževalnem obdobju evalvirati in ga po potrebi tudi prilagoditi, spremeniti ali dopolniti.

Z individualiziranim programom je tako določena organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči za premagovanje primanjkljajev, izvajanje svetovalnih storitev in učne pomoči. V njem so natančneje določeni cilji in oblike dela na posameznih vzgojno-izobraževalnih področjih, strategije vključevanja otroka v skupino, potrebne prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja, doseganju standardov in napredovanju, uporaba prilagojene in pomožne izobraževalne tehnologije, izvajanje fizične pomoči, izvajanje tolmačenja v slovenskem znakovnem jeziku, prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji, časovna razporeditev pouka ter veščine za čim večjo samostojnost v življenju (prilagoditvene spretnosti) in načrt vključitve v zaposlitev (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

1.3.4 Populacija otrok s posebnimi potrebami v osnovnih šolah po Sloveniji

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (b. d.) se je v šolskem letu 2021/22 v rednih in prilagojenih osnovnošolskih programih izobraževalo 14.336 otrok s posebnimi potrebami, kar je predstavljalo 7 % celotne populacije šoloobveznih otrok. Večina teh otrok, in sicer kar 82 %, je bila vključena v redni program z dodatno strokovno pomočjo, kamor je običajno tudi usmerjenih največ otrok s posebnimi potrebami (Statistični urad Republike Slovenije, b. d.). V šolskem letu 2022/23 se je število učencev s posebnimi potrebami, ki se šolajo v rednih in prilagojenih osnovnošolskih programih, povečalo na skupno 18.409 otrok, od tega se jih je 15.614 šolalo v rednih programih, v prilagojenih pa 2795 otrok (prav tam, b. d.). Trend postopnega naraščanja števila otrok s posebnimi potrebami v rednih osnovnih šolah je bil opažen že po šolskem letu 2003/04, ko je bil sprejet Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter Pravilnik o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Šuc, 2019, str. 19).

V Sloveniji je bilo v šolskem letu 2021/22 usmerjenih največ učencev s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (42,7 %), nato so sledili učenci, ki imajo več različnih motenj (29,8 %), učenci z govorno-jezikovnimi motnjami (13,3 %) in dolgotrajno bolni otroci (9,6 %). V precej manjših deležih so bili usmerjeni tudi učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (3,8 %), učenci z avtističnimi motnjami (1,6 %), gluhi in naglušni učenci (1,3 %), gibalno ovirani učenci (1,1 %), učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju (1 %) ter slepi in slabovidni

učenci oziroma učenci z okvaro vidne funkcije (0,5 %) (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2022).

1.3.5 Populacija otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

Prav tako kot v večini drugih osnovnih šol v Sloveniji se tudi na Osnovni šoli Dobrova šolajo otroci s posebnimi potrebami, ki so šli skozi postopek usmerjanja. Na dan 31. 1. 2023 je bilo na Osnovni šoli Dobrova v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo usmerjenih 66 učencev od 1. do 9. razreda.

Na podlagi odločb usmerjanja otrok s posebnimi potrebami sem opravila analizo, pri čemer sem za vsakega otroka pridobila podatek o njegovih posebnih potrebah, številu ur, profilu izvajalca dodatne strokovne in učne pomoči, drugih prilagoditvah ter veljavnosti odločbe. Iz tega izhaja, da se je 31. 1. 2023 tedensko skupno izvajalo 123 ur dodatne strokovne pomoči specialnega in rehabilitacijskega pedagoga ali socialnega pedagoga ter 56 ur učne pomoči učitelja za učence s posebnimi potrebami. Največ učencev, in sicer kar 49, je usmerjenih kot otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Poleg tega je 17 otrok opredeljenih tudi kot dolgotrajno bolnih otrok. Osem otrok s posebnimi potrebami je prepoznanih kot otroci z govorno-jezikovnimi težavami, dva otroka imata čustvene motnje, en otrok pa tako čustvene kot tudi vedenjske motnje. Dva izmed dolgotrajno bolnih otrok sta usmerjena tudi kot otroka z avtističnimi motnjami, z zmernimi primanjkljaji v socialni komunikaciji in socialni interakciji ter zmernimi primanjkljaji na področju vedenja, interesov in aktivnosti. Na dan 31. 1. 2023 so bili trije otroci upravičeni do začasnega spremljevalca za fizično pomoč, dva otroka pa sta imela prilagoditev v obliki zmanjšanega normativa učencev v njunem razredu. Poleg tovrstne prilagoditve se največkrat pojavljajo še druge, kot so: možnost fotokopiranja izročkov in zapiskov učne snovi, prilagojen sedežni red in prostor za individualno delo ter možnost uporabe tabel, strukturiranih materialov in žepnega računala. Manj pogosto se pojavljajo naslednje prilagoditve: uporaba ojačevalcev pozornosti, možnost uporabe enostavnega računala, kartončkov in opomnikov z osnovnimi informacijami, mobilnega telefona za posvet s starši, dodatnih karo listov, računalnika, kinestetičnega materiala ali ravnotežne deske ter po potrebi povečan font pisave Arial, Calibri, Tahoma (12–16 pt), povečan razmik med vrsticami, prilagojena struktura nalog in možnost uporabe nastavkov za prilagoditev pisala in stojala za prepis.

1.4 Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v razred – koncept inkluzije

Izraz inkluzija v pravem pomenu je bil prvič omenjen v Salamanci na Svetovni konferenci o posebnih vzgojno-izobraževalnih potrebah leta 1994. Na tej konferenci so nekateri vladni predstavniki podpisali deklaracijo, s katero so se zavezali, da bodo tako v zakonih kot tudi v politiki upoštevali načela inkluzivne vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami (Kavkler in Magajna, 2008, str. 9). Kot navaja Sardoč (2006, str. 5), je bil pomemben poudarek na spodbujanju izobraževanja otrok s posebnimi potrebami znotraj rednih oblik vzgoje in izobraževanja ter na zagotavljanju odprtega učnega okolja in izboljšanju dostopnosti posamezne ravni izobraževanja. Vključevanje vseh otrok v redno šolo in lokalno okolje namreč otroku s posebnimi potrebami prinaša hitrejši napredek in spodbuja druženje z ostalimi vrstniki. Posledično so otroci s posebnimi potrebami veliko bolj družabni, samozavestni ter motivirani za doseganje različnih ciljev in usvajanje novega znanja (Licardo in Golob, 2017, str. 22)

Pri zagotavljanju inkluzije imajo zagotovo veliko vlogo tudi šolski kurikuli. Kocjančič (2017, str. 9) opredeljuje temeljno vodilo šolskih kurikulov, ki pravi, da je treba upoštevati individualne potrebe otrok ter jim omogočiti priložnosti in možnosti za izkoristek svojih potencialov, iskanje močnih področij in pridobivanje novega kakovostnega znanja. Kocjančič (2017, str. 10) temu dodaja, da je treba vsem otrokom zagotoviti enake možnosti za učenje, rast in razvoj, pri čemer sta ustrezna pomoč in podpora ključnega pomena. Pri tem je velik poudarek na inkluziji, ki se uresničuje s pomočjo sodobnih in fleksibilnih učnih priložnosti, prilagojenih posameznemu učencu. Torej gre za vključevanje vseh otrok ne glede na njihove značilnosti (Lesar, 2007, str. 139).

Kobal Grum in Kobal (2009, str. 39) inkluzijo opredeljujeta kot koncept zagotavljanja pravic in ustvarjanja čim boljših razmer za razvoj ter vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v družbi sovrstnikov. Temelj koncepta inkluzije je sprejemanje in razumevanje različnosti in preprečevanje socialne izključenosti na podlagi ovir, ki jih ima posamezen otrok. Kot dodaja Šuc (2019, str. 15), je treba določene ovire odpraviti na način, da se otroku prilagodita okolje in material ali omogoči dodatna podpora pri izvajanju posameznih aktivnosti znotraj otrokovega razreda ter šolskega okolja in njegove okolice.

Torej gre pri inkluziji za pristop, ki ni diskriminatoren, ampak otroke in njihove starše podpira, da lahko nemoteno sodelujejo in se razvijajo ter imajo občutek pripadnosti (Cologon, 2013, str.

20). Kot navajata Kobal Grum in Kobal (2009, str. 38), je namreč inkluziven model usmerjen na razred, na sodelovanje otrok pri reševanju problemov, na preverjanje metod poučevanja in učenja, na strategije za učitelje ter na prilagodljivo in podporno razredno okolje (Kobal Grum in Kobal, 2009, str. 38).

Številna strokovna literatura navaja prednosti in pozitivne doprinose tako z vidika otroka kot tudi z vidika staršev, učiteljev in družbe nasploh. Z vidika otroka Šuc (2019, str. 15–16) prepoznava prednosti inkluzivnega izobraževanja na socialnem, akademskem in fizičnem razvoju ter razvoju komunikacije in spretnosti izražanja. Kljub vsem pozitivnim vidikom inkluzivnega izobraževanja pa Šuc (2019, str. 17) navaja, da je princip inkluzije v realnost le redko prenesen v vsem svojem obsegu.

Da lahko proces vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo sploh izpeljemo, moramo zagotoviti pozitivno klimo (sprejemanje in pozitivna naravnanost učiteljev in otrok do otrok s posebnimi potrebami), sodelovanje staršev (pomembno je ozaveščanje staršev vseh učencev na šoli, predvsem pa v oddelku, v katerega je otrok s posebnimi potrebami vključen, pričakuje se aktivno sodelovanje s starši teh otrok in predvsem timsko sodelovanje v smeri doseganja vzgojno-izobraževalnih ciljev) ter strokovnost strokovnih delavcev na šoli, ki delajo in sodelujejo z otroki s posebnimi potrebami (Žunko Vogrinc, 2004, str. 84).

Šuc (2019, str. 21) piše, da je za uspešno inkluzijo pomembna in potrebna tudi ustrezna priprava vseh sodelujočih v procesu: otroka s posebnimi potrebami, njegove družine, učitelja ter drugih pedagoških in nepedagoških delavcev. Sama prepoznavam velik pomen predvsem staršev otrok in pedagoških strokovnih delavcev za zagotavljanje inkluzije otrokom s posebnimi potrebami.

Nekatere tuje raziskave (Henderson in Berla, 1994, str. 24) so pokazale, da dejavno vključevanje staršev vpliva na učno uspešnost otrok. Kot pišeta Kalin in Peček (2012, str. 61, 67), vključevanje staršev spodbuja razvoj otroka ter pozitivno vpliva na učenje in učne uspehe otrok. Vloga staršev v povezavi z izobraževanjem njihovih otrok se zelo spreminja, v nekaterih državah so starši vedno bolj aktivno udeleženi, ponekod pa so še vedno pasivni in nekje v ozadju. Kot piše Clement Morrison (2008, str. 198–199), imajo starši pravico, da se sami odločijo o količini in načinu vključevanja v proces izobraževanja njihovega otroka. Zakonska podlaga v Sloveniji določa in opredeljuje, da so starši skupaj s strokovnimi delavci na šoli enakovredni člani strokovne skupine. Njihova vloga je vidna predvsem pri oblikovanju

individualiziranega načrta pomoči in določanju ciljev za svojega otroka. Poleg tega starši podajo soglasje za vključitev otroka v različne vrste pomoči na šoli ter spodbujajo in skrbijo za učenje doma, saj so starši strokovnjaki za delo z otrokom izven šole (prav tam, str. 198–199).

Clement Morrison (2008, str. 199–200) piše, da je za dejavno vključevanje staršev v izobraževanje otrok s posebnimi potrebami pomembno razumevanje motenj, ovir, primanjkljajev in drugih posebnih potreb otrok ter načinov pomoči. Da se lahko na ta način opolnomočijo, si morajo poiskati številne informacije iz različnih virov in služb. Poleg tega se lahko izobrazijo tudi s pomočjo branja knjig, udeležbo na različnih izobraževanjih, preko izmenjave informacij z drugimi starši otrok s posebnimi potrebami in posvetom s strokovnimi delavci v šoli (prav tam, str. 199–200). Cologon (2013, str. 27) v svoji raziskavi celo ugotavlja, da inkluzija starše tudi podpre. Predvsem je viden manjši občutek stigmatiziranosti in izključenosti iz družbe. Posledično se starši otrok s posebnimi potrebami lažje vračajo v službo in pripomorejo k izboljšanju ekonomskega položaja celotne družine.

Kot že zgoraj omenjeno, je za inkluzijo otrok s posebnimi potrebami pomemben tudi odnos učiteljev in strokovnih delavcev do inkluzije same in naklonjenost otrokom s posebnimi potrebami. Štemberger in Kiswarday (2018) v raziskavah ugotavljata, da so v Sloveniji učitelji in strokovni delavci inkluziji večinoma naklonjeni. Tudi Šuc (2019, str. 16) piše, da učitelji nemalokrat poročajo o pozitivnih izkušnjah z inkluzijo v primeru, da so deležni dovoljšnje mere pomoči in dodatnih izobraževanj, ki jim pomagajo tudi pri razvoju ter osebnostnem in profesionalnem napredku. Prav tako so rezultati raziskave nacionalne skupine Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport med drugim pokazali naklonjenost učiteljev do vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke ali posebne oddelke pri rednih osnovnih šolah. Nekoliko bolj negativno stališče staršev in učiteljev je mogoče zaznati pri vključevanju v večinske ali posebne oddelke rednih šol le pri slepih in gluhih otrocih ter otrocih z avtističnimi motnjami (Krek in Metljak, 2011, str. 286). Peček in Lesar (2006, str. 66–67) sta prišli do ugotovitev, da se večina učiteljev načeloma strinja z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v »večinske šole«, pri čemer je kar dobra polovica sodelujočih v raziskavi menila, da učenci s posebnimi potrebami, vključeni v večinsko šolo, potrebujejo več individualnega poučevanja izven razreda. Torej so učitelji veliko bolj naklonjeni inkluziji otrok s posebnimi potrebami, če se pouk zanje izvaja tudi izven matičnega razreda (Semmel, Abernathy, Butera in Lesar, 1991, str. 33–34).

Šuc (2019, str. 23–24) navaja, da na učiteljev odnos do inkluzije in otrok s posebnimi potrebami lahko vplivajo različni faktorji, kot so:

- *učiteljev občutek samoučinkovitosti*: pri tem gre za občutek učitelja ter zaupanje vase, v svoje znanje, spretnosti in izkušnje za poučevanje otrok s posebnimi potrebami (Avramidis, Bayliss in Burden, 2000, str. 277–293);
- predhodne izkušnje s poučevanjem otrok s posebnimi potrebami in sodelovanjem z njimi (Oswald in Swart, 2011, str. 396);
- *predmet, ki ga učitelji poučujejo*: nekatere raziskave (Ellins in Porter, 2005, str. 188–195) kažejo, da so otroci s posebnimi potrebami pogosto manj uspešni ravno pri tistih predmetih, ki jih poučujejo učitelji z negativnim odnosom do same inkluzije;
- *vrsta otrokovih potreb*: običajno se naklonjenost inkluziji zmanjšuje z višanjem stopnje otrokovih posebnih potreb (Forlin in Chambers, 2011, str. 17–32);
- *spol*: Oswald in Swart (2011, str. 396) navajata, da so ženske običajno bolj naklonjene inkluziji ter izražajo večjo naklonjenost vključevanju in stikom z otroki s posebnimi potrebami.

Agaliotisa in Kalyvab (2011, str. 534) dodajata, da je treba z učitelji in drugimi strokovnimi delavci v prvi vrsti vzpostaviti dialog ter jim zagotoviti ustrezno podporo in izobraževanje na temo inkluzije. Kot pišeta Licardo in Golob (2017, str. 80), ima prav učitelj zelo veliko vlogo, saj je z besedami in ravnanji zgled vsem ostalim učencem. Učiteljeva odgovornost je namreč v tem, da pomaga in olajša otrokom s posebnimi potrebami vključitev v razred ter da svoje vzgojno-izobraževalne vsebine prilagodi potrebam posameznega otroka.

Poleg tega Clement Morrison (2008, str. 202) poudarja, da uspeh in rezultati, ki jih dosegajo otroci s posebnimi potrebami, niso odvisni le od želje in prizadevanj učiteljev in drugih šolskih strokovnih delavcev, ampak so zanje ključnega pomena tudi drugi dejavniki, kot so nove strategije in tehnike poučevanja, različne prilagoditve pri ocenjevanju, vrste otrokovih potreb in podobno. Zagotovo pa je, da nihče ne more vedeti popolnoma vsega v povezavi s poučevanjem otrok s posebnimi potrebami, zato je pri tem zelo smiselno timsko delo in timski pristop k obravnavi otrok s posebnimi potrebami.

Šuc (2019, str. 24) povzema, da so za sprejetje in polnopravno vključitev otrok s posebnimi potrebami nujno potrebne tudi dolgoročne spremembe družbe tako v prepričanju in razmišljanju kot tudi v samih vzorcih delovanja. Nekatere spremembe je mogoče precej hitro in lahko vpeljati, medtem ko nekatere zahtevajo svoj čas, dodatna materialna sredstva in izobraževanja na področju inkluzije. Je pa vsakršna inkluzija izvedljiva in mogoča ter prinaša vsem vpletenim veliko novega znanja in priložnost za osebnostni in strokovni razvoj posameznika (prav tam, str. 24).

2 Opredelitev problema

V drugi polovici podiplomskega študija na Fakulteti za socialno delo sem se kot svetovalna delavka zaposlila na Osnovni šoli Dobrova in začela spoznavati svetovalno delo v osnovni šoli, ki pokriva precej različnih področij. Eno izmed teh je tudi delo z otroki s posebnimi potrebami. Tako sem z zaposlitvijo na šoli postala koordinatorica dela z otroki s posebnimi potrebami ter pobliže spoznala postopek prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami ter dodatno strokovno pomoč. Z delovnimi izkušnjami na izbrani šoli sem pričela opažati določene pomanjkljivosti in priložnosti za izboljšanje tega področja. Poleg tega sem kot svetovalna delavka veliko sodelovala tako z otroki s posebnimi potrebami kot tudi njihovimi starši. Pogosto se je zgodilo, da so se ti obračali name, saj so bili zaradi stanja svojih otrok v stiski ali pa so želeli izpostaviti dilemo oziroma kritiko. Kot piše Restoux (2010, str. 28), se namreč staršem ob številnih preiskavah in diagnozah otrok ter zapletenih birokratskih postopkih običajno »sesujejo tla pod nogami«. Takrat se znajdejo v boleči sedanjosti ter se jim pojavijo skrbi in strahovi o prihodnosti njihovega otroka. V svoji stiski pa se potem obračajo na svetovalno službo ter iščejo pomoč in podporo. Šalej in Lampret (2000, str. 65) navajata, da starši pričakujejo s strani strokovnih delavcev priložnost za pogovor, da jim bodo ti prisluhnili in razumeli njihovo stisko. Hkrati pa si večina staršev želi, da bi se njihove želje in predlogi pri načrtovanju pomoči otroku tudi upoštevali (prav tam, str. 67). Na podlagi tega sem se odločila, da v svoji raziskavi za potrebe magistrskega dela preučim omenjeno področje na izbrani osnovni šoli ter v raziskavo vključim tako otroke s posebnimi potrebami kot tudi starše in strokovne delavce ter dodobra analiziram področje, na podlagi dobljenih rezultatov pa prispevam k izboljšanju dela z otroki s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova. Vse tri v raziskavo vključene populacije namreč gradijo spodbuden delovni odnos podpore, ki temelji na soustvarjanju rešitev, pri katerih so otroci, starši in strokovni delavci eksperti iz lastnih izkušenj ter hkrati spoštljivi, odgovorni medsebojni zavezniki (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 26).

Namen moje raziskave je spoznati, kako starši otrok s posebnimi potrebami doživljajo postopek prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami, kako oboji doživljajo načrtovanje in izvedbo dodatne strokovne pomoči, kako je z inkluzijo otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost in predvsem kako za slednje skrbijo strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova.

Raziskovalna vprašanja:

V magistrskem delu želim odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Koliko otrok s posebnimi potrebami je na Osnovni šoli Dobrova (posebne potrebe, število ur, profil izvajalca dodatne strokovne pomoči in učne pomoči, prilagoditve in veljavnost odločbe)?
- Kako starši otrok s posebnimi potrebami doživljajo postopek prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?
- Kako učenci s posebnimi potrebami in njihovi starši doživljajo načrtovanje ter izvedbo dodatne strokovne pomoči?
- Kako je poskrbljeno za inkluzijo oziroma vključenost otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost in kako za to skrbijo strokovni delavci (učitelji in svetovalna služba, vodstvo)?

3 Metodologija

3.1 Vrsta raziskave

Izvedena raziskava je *študija primera* (Mesec, 2018/2019, str. 53) Osnovne šole Dobrova, natančneje področja usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Glede na vrsto empiričnega gradiva je študija primera *kombinirana,* saj sem uporabila več različnih primarnih in sekundarnih virov hkrati (Mesec, 2018/2019, str. 54–55). Vrsta raziskave, ki sem jo izvedla, je tudi *kvalitativna* (Mesec, 2009, str. 85), saj sem s pomočjo smernic za intervju zbirala večje število besednih opisov, ki se nanašajo na raziskovani pojav. Pridobljene podatke sem kvalitativno analizirala na besedni način (Mesec, 2018/2019, str. 11). Poleg tega je raziskava *eksplorativna* oziroma *poizvedovalna* (Mesec, 2009, str. 80), saj je namen raziskave odkriti nove podatke raziskovanega področja in ga na podlagi le-teh še izboljšati, obogatiti ter prilagoditi potrebam otrok, njihovim staršem in strokovnim delavcem. Nenazadnje je raziskava tudi *empirična* (Mesec, 2009, str. 84), saj sem z metodo spraševanja zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo in podatke o preučevanem pojavu.

3.2 Teme raziskovanja

V izvedeni raziskavi so me zanimale naslednje teme:

- podatki o otrocih s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova (posebne potrebe, število ur, profil izvajalca dodatne strokovne pomoči in učne pomoči, prilagoditve in veljavnost odločbe);
- doživljanje postopka prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova;
- doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami in staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovi šoli Dobrova;
- skrb strokovnih delavcev za inkluzijo in vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost na Osnovni šoli Dobrova.

3.3 Merski instrument in viri podatkov

Pripomoček, ki ga uporabljamo pri merjenju, je merski instrument (Mesec, 2009, str. 119). V svoji raziskavi sem za merjenje oziroma zbiranje besednih opisov uporabila smernice za intervju, ki sem jih izdelala sama na podlagi ustrezne literature v povezavi z obravnavano tematiko. Za izdelavo sem se odločila zaradi želje po pridobitvi specifičnih podatkov, ki me v povezavi s preučevanim pojavom najbolj zanimajo. Glede na izbran preučevani pojav sem se odločila za izdelavo trojnih smernic za intervju, saj sem tako lahko vprašanja še nekoliko bolj prilagodila posamezni skupini sogovornikov. Smernice za intervju z otroki s posebnimi potrebami vsebujejo 15 okvirnih vprašanj odprtega tipa, ki se nanašajo na zgoraj navedene teme. Precej podobne so tudi smernice za intervju s starši otrok s posebnimi potrebami, ki vsebujejo 26 odprtih vprašanj, ter smernice za intervju s strokovnimi delavci, ki vsebujejo le 10 vprašanj odprtega tipa. Vprašanja odprtega tipa so na podlagi mojih izkušenj sogovornikom dajala dovolj svobode pri izražanju svojih izkušenj ter mi dovoljevala dodatna podvprašanja, ki so služila kot pomoč do jasnejših in poglobljenih odgovorov. Poleg odprtih vprašanj smernice za intervju vsebujejo tudi demografska vprašanja, ki so mi bila v precejšnjo pomoč pri zbiranju podatkov o značilnostih vzorca, vključenega v raziskavo.

Ključen vir podatkov, ki mi je pomagal pri raziskovanju trenutnega stanja na področju otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova, so bili vsi interni dokumenti, ki mi jih je v pregled dalo vodstvo šole, ter vse odločbe otrok s posebnimi potrebami, ki sem jih natančno pregledala in popisala celotno populacijo otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova na dan 31. 1. 2023.

3.4 Enote raziskovanja – populacija in vzorčenje

Populacija v moji raziskavi so učenci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova, ki so bili v šolskem letu 2022/2023 že vsaj dve leti usmerjeni v prilagojeni program z dodatno strokovno pomočjo, ter starši otrok s posebnimi potrebami in strokovni delavci (učitelji, svetovalni delavci, vodstvo) Osnovne šole Dobrova, ki so imeli v šolskem letu 2022/2023 že vsaj dve leti izkušenj s poučevanjem in delom z otroki s posebnimi potrebami. Ocenjuje se, da je vseh ustreznih enot okrog 245 (65 učencev s posebnimi potrebami, 130 staršev učencev s posebnimi potrebami in 50 strokovnih delavcev).

Na podlagi številčnosti populacije sem se tako odločila za vzorčenje. Izbrala sem *neslučajnostni* in *namenski* vzorec (Mesec, 2009, str. 153). V raziskavo sem namreč vključila otroke s posebnimi potrebami in njihove starše, ki so tipični predstavniki populacije otrok z določeno vrsto posebnih potreb, ki so najpogosteje zastopane na Osnovni šoli Dobrova. Vzorec strokovnih delavcev pa je *neslučajnostni* in *priložnostni*, saj sem v raziskavo vključila strokovne delavce, ki so mi bili najbolj dostopni (Mesec, 2009, str. 153).

Oseba	Spol	Čas vključenosti otroka v prilagojeni program z dodatno strokovno pomočjo
A	Ženski	2 leti
B	Ženski	4 leta
C	Ženski	3 leta
D	Ženski	5 let
E	Ženski	4 leta

Tabela 3.1: ***Značilnosti vzorca – starši otrok s posebnimi potrebami***

Predstavniki staršev v izvedeni raziskavi so vsi ženskega spola, to so matere otrok, ki so že dlje časa vključeni v prilagojeni program z dodatno strokovno pomočjo, in sicer od dveh do pet let.

Oseba	Spol	Čas vključenosti v prilagojeni program z dodatno strokovno pomočjo	Opredelitev posebnih potreb	Število ur dodatne in učne pomoči, profil izvajalca
F	Moški	5 let	Dolgotrajno bolan otrok	2 uri specialni in rehabilitacijski pedagog
G	Moški	3 leta	Dolgotrajno bolan otrok, otrok z avtistično motnjo	2 uri specialni in rehabilitacijski pedagog, 2 uri socialni pedagog
H	Ženski	4 leta	Otrok s primanjkljaji na posameznem področju učenja	2 uri specialni in rehabilitacijski pedagog, 2 uri učna pomoč učitelja
I	Moški	4 leta	Dolgotrajno bolan otrok, otrok s čustvenimi motnjami	1 ura specialni in rehabilitacijski pedagog, 2 uri socialni pedagog
J	Moški	5 let	Otrok s primanjkljaji na posameznem področju učenja	2 uri specialni in rehabilitacijski pedagog, 2 uri učna pomoč učitelja

Tabela 3.2: ***Značilnosti vzorca – otroci s posebnimi potrebami***

Večina otrok s posebnimi potrebami, ki so sodelovali v raziskavi, je dečkov. Izjema je le ena deklica. Vsi otroci so že tri ali več let vključeni v prilagojeni program z dodatno strokovno pomočjo. Trije izmed sodelujočih otrok so opredeljeni kot dolgotrajno bolni otroci, dva pa sta otroka s primanjkljaji na posameznem področju učenja. To sta dve skupini otrok, ki sta najpogostejši skupini otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova. Sodelujoči otroci imajo več ur dodatne strokovne pomoči in učne pomoči, vse od dveh pa do največ štirih ur na teden, ki jih izvajajo tako specialni in rehabilitacijski pedagog, socialni pedagog kot tudi učitelji.

Oseba	Spol	Profil oz. poklic	Število let dela z otroki s posebnimi potrebami	Usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami
K	Ženski	Učiteljica razrednega pouka	2 leti	Slaba usposobljenost
L	Ženski	Učiteljica predmetnega pouka	25 let	Slaba usposobljenost, želja po okrepitvi znanja
M	Ženski	Učiteljica predmetnega pouka	6 let	Slaba usposobljenost, želja po okrepitvi znanja
N	Ženski	Učiteljica dodatne strokovne pomoči	7 let	Dobra usposobljenost, osnovno znanje in potreba po obnavljanju in nadgrajevanju znanja
O	Ženski	Učiteljica predmetnega pouka	20 let	Slaba usposobljenost

Tabela 3.3: ***Značilnosti vzorca – strokovni delavci***

Vse v raziskavi sodelujoče strokovne delavke so ženskega spola. Tri sogovornice so učiteljice predmetnega pouka, medtem ko je ena učiteljica razrednega pouka in ena učiteljica dodatne strokovne pomoči. Strokovne delavke imajo različno število let izkušenj dela z učenci s posebnimi potrebami, in sicer od dveh pa vse do 25 let. Sogovornice se med seboj razlikujejo tudi po usposobljenosti za delo z otroki s posebnimi potrebami. Večinoma so mnenja, da niso dovolj usposobljene in imajo željo po okrepitvi svojega znanja. Izjema je le strokovna delavka N, ki meni, da je dobro usposobljena, ima osnovno znanje ter potrebo po obnavljanju in nadgrajevanju trenutnega znanja.

3.5 Zbiranje podatkov

Raziskovalni intervju je oblika verbalnega komuniciranja med raziskovalcem in vprašancem, katere namen je izbrati izjave, ki bodo kot podatki služile rešitvi teoretičnega ali praktičnega raziskovalnega problema. Metoda *raziskovalnega spraševanja* vključuje različne postopke, med drugim tudi neposredni ustni pogovor, ki ga imenujemo *intervju* (Mesec, 2009, str. 205). Tudi sama sem se v raziskavi odločila za uporabo metode spraševanja, natančneje delno standardiziranega in odprtega raziskovalnega intervjuja (Mesec, 2009, str. 205).

Raziskovalne intervjuje sem izvedla neposredno, v živo v obdobju od 1. 6. 2023 do 30. 9. 2023. Večina intervjujev je trajala približno od 20 do 45 minut in so potekali v prostorih Osnovne šole Dobrova z izjemo dveh intervjujev s strokovnimi delavci, ki sta potekala v domačem okolju, natančneje na mojem domu.

Najprej sem se za potrebe zbiranja podatkov obrnila na vodstvo Osnovne šole Dobrova z namenom seznanitve z raziskavo, nato pa sem s sogovorniki prišla v stik po elektronski pošti ali prek telefona. Dogovorili smo se za način, kraj in čas poteka intervjujev. S starši otrok s posebnimi potrebami sem se dogovorila tudi za termin srečanja za podpis soglasja, s katerim so

dovolili intervjuvanje njihovih otrok. Če so sogovorniki izrazili željo, sem jim v predogled poslala tudi smernice za intervju, da jim je bilo potem morebiti lažje pri odgovarjanju na vprašanja. Pred izvedbo intervjujev sem vsem sogovornikom pojasnila in predstavila namen raziskave ter se jim zahvalila za pripravljenost sodelovati z mano. Nato sem jih prosila za dovoljenje za snemanje pogovora zaradi lažje transkripcije. Pri otrocih s posebnimi potrebami sem se o možnostih snemanja pogovora že predhodno pogovorila z njihovimi starši. Če se sogovorniki s snemanjem niso strinjali, sem si skušala vse odgovore čim bolj natančno in dosledno beležiti. Vsem sogovornikom sem se trudila zagotavljati anonimnost in zaupnost podatkov. Zastavljala sem jim predvsem odprta vprašanja in pri tem sledila predvidenim smernicam. Če se je pojavila kakšna nejasnost, sem jo razjasnjevala sproti in v primeru pomanjkljivejših odgovorov po potrebi postavljala podvprašanja. Večina sogovornikov je bila precej motivirana za sodelovanje in zelo odprte narave, zato pri opravljanju intervjujev nisem imela večjih težav.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

Glede na to, da sem zbirala besedne opise, je tudi obdelava in analiza podatkov potekala na kvalitativen način (Mesec, 2018/2019, str. 27). Zaradi treh različnih populacij sem analizo podatkov ločila na tri dele, saj sem tako lažje in nekoliko bolj pregledno obdelala pridobljene podatke. Posamezne intervjuje sem označila s črkami, npr. A, B, C itd., da sem jih lažje razločevala pri nadaljnji analizi.

Po izvedbi intervjujev sem pridobljeno gradivo s pomočjo zvočnih posnetkov in zapiskov najprej pretipkala in uredila, nato pa sem posameznemu intervjuju določila ustrezno črko (Mesec, 2018/2019, str. 29). Intervjuje sem označila s črkami od vključno A do vključno O, pri čemer črke od A do vključno E označujejo starše otrok s posebnimi potrebami, od F do vključno J otroke s posebnimi potrebami, od K do vključno črke O pa strokovne delavke.

V nadaljevanju sem intervjuje razčlenila na več izjav ter vsako označila s črko intervjuja in zaporedno številko izjave. Sledilo je urejanje in razvrščanje izjav v tabelo, ob čemer sem že razmišljala o temah, ki bi bile relevantne zanje. Tako sem v naslednji fazi pričela z odprtim kodiranjem (Mesec, 2018/2019, str. 29). Izjavam sem se trudila pripisati čim bolj konkretne pojme, ki sem jim nato dodala kategorije, podkategorije in teme.

Primer:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
L1	*Zase lahko rečem, da sem bolj slabo usposobljena za delo s takimi učenci.*	Slaba usposobljenost	/	Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L2	*Si pa tudi sama želim, da bi imela več znanja o tem.*	Želja po okrepitvi znanja o učencih s posebnimi potrebami	/	Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

Tabela 3.4: ***Primer odprtega kodiranja***

Obdelavo in analizo podatkov sem nato nadaljevala z osnim kodiranjem (Mesec, 2018/2019, str. 29), pri čemer sem združila vse pojme iz intervjujev in jih razporedila od najsplošnejših – propozicij do najbolj konkretnih – pojmov.

Primer:

1. **SKRB STROKOVNIH DELAVCEV ZA INKLUZIJO OZ. VKLJUČENOST UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZREDNO SKUPNOST**

   - **Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami**
     - Uporaba strokovne literature (L5, M3, N3,O2)
     - Pomoč svetovalne službe (L6, M4, O3)
     - Pomoč drugih pedagoških kolegov (M5)
     - Pomoč zunanjih specializiranih sodelavcev (N5)
     - Pomoč zunanjih institucij (L4)
     - Obisk seminarjev (N4)
     - Tematska izobraževanja (L3)

Nazadnje sem oblikovala še odnosno kodiranje (Mesec, 2007, str. 29), po katerem so postali nekoliko bolj razvidni odnosi med posameznimi temami in kategorijami. Na podlagi kvalitativne analize sem v nadaljevanju lahko zabeležila vse dobljene rezultate, razpravo, sklepe in predloge.

Kot že zgoraj navedeno, je bilo vir podatkov tudi interno gradivo, predvsem odločbe o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki sem ga pridobila v Osnovni šoli Dobrova. Gradivo sem prebrala, analizirala ter povzela pomembne in relevantne podatke. Pregled zapisov je zadoščal za pridobitev potrebnih podatkov kot odgovor na prvo raziskovalno vprašanje.

V prilogah prilagam po en primer intervjuja iz posamezne skupine populacije ter odprto, osno in odnosno kodiranje. Celotna analiza je na voljo pri avtorici magistrskega dela.

4 Rezultati

V nadaljevanju magistrskega dela bom predstavila rezultate, ki sem jih pridobila v raziskavi, izvedeni z otroki s posebnimi potrebami, njihovimi starši in strokovnimi delavci na Osnovni šoli Dobrova. Iz želje po lažji primerjavi in razvidnosti pridobljenih ugotovitev sem se odločila za razmejitev rezultatov, pridobljenih v intervjujih z otroki s posebnimi potrebami, njihovimi starši in strokovnimi delavci, ki te otroke poučujejo na Osnovni šoli Dobrova. Pri zapisu sem upoštevala opredeljene teme, kategorije in podkategorije ter ponekod tudi skupine pojmov. Pridobljene rezultate sem podkrepila s konkretnimi izjavami iz intervjujev, ki so označene z ustrezno oznako, in sicer s črko intervjuja in zaporedno številko posamezne izjave, ter zapisane z ležečo pisavo. Na ta način so pridobljeni podatki lažje predstavljivi in bolj razumljivi. Glede na to, da gre za izkušnje otrok s posebnimi potrebami, njihovih staršev in strokovnih delavcev Osnovne šole Dobrova o ugotavljanju posebnih potreb, postopku pridobivanja dodatne strokovne pomoči, dodatni strokovni pomoči in inkluziji učencev v razredno skupnost, se predstavljeni rezultati navezujejo le na izbrano populacijo in jih ni mogoče posploševati.

Doživljanje postopka prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

- **Starši otrok s posebnimi potrebami**

<u>Mnenje o postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami</u>

Starši, udeleženi v raziskavi, imajo tako pozitivno kot tudi negativno mnenje o postopku prepoznavanja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Nekateri menijo, da gre za ustrezen postopek, ki temelji na pomoči otrokom tam, kjer imajo največ težav *(Kaj naj rečem, postopek je v redu, cilja res na težave otroka in jih potem poskuša nekako sanirat.(E1))* in kjer je usmerjanje za otroka s težavami koristno. Poleg tega posameznica poudarja, da gre za koncept usmerjanja, ki je v teoriji dobro zasnovan. Druga navaja, da je postopek usmerjanja v veliko pomoč staršem in otroku skozi vsakodnevni proces šolanja *(... mi zdi, da je nekdo nekje, ki pomaga nam staršem peljati otroka čez celo šolanje in potem naprej. S tem mu olajšamo vsakdan (A2))*. Šlo pa naj bi tudi za precej logičen postopek, pri katerem si sledijo koraki postavljanja diagnoze, urejanja dokumentacije in prejema odločbe ter začetek izvajanja dodatne strokovne pomoči *(Potem ko pa sem enkrat začela s samim postopkom, ko smo šli prvič na*

pregled k psihologinji in potem dalje, pa se mi zdi, da se mi je potem zdel nekako logičen, saj je res treba najprej najti diagnozo, potem zbrati vsa mnenja in šele nato zaprositi za odločbo. (D4)).

Starši, katerih mnenje o postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je negativno, pa so v večini prepričani, da gre za kompliciran in predolg postopek *(Edino res kar dolg. Mislim, da je vse skupaj trajalo vsaj leto in pol. (E2))*, ki je v praksi včasih celo neizvedljiv v celoti. Ena izmed sogovornic v raziskavi je postopek opredelila tudi kot zelo naporen in stresen, predvsem zaradi birokracije in čakanja *(… in tudi prebijanje skozi birokracijo in čakanje, je kar stresno vse skupaj(C11))*, ter dodala, da so zelo dolge čakalne dobe za opravljanje diagnostike *(Tako sem potem najprej na sam pregled v Centru za duševno zdravje čakala več kot leto dni. Potem pa še celoten postopek na zavodu. Za se zmešat res (C4))*. Poleg tega se staršem zdi, da niti potek postopka niti vsa potrebna dokumentacija nista jasno predstavljena.

Seznanitev s postopkom za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami in pobuda za postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami

V večini primerov je s postopkom usmerjanja otrok s posebnimi potrebami starše seznanila svetovalna delavka v osnovni šoli, pobudo za pričetek usmerjanja pa je največkrat podala otrokova razredničarka *(Ma opozarjati na določene težave, ki jih je imel otrok, je začela že otrokova razredničarka in je tudi nekaj namigovala, da bi bila dobrodošla kakšna dodatna pomoč, ampak si takrat še nisem znala predstavljati, kaj točno je imela v mislih (D6))*. V posameznih primerih so starši za postopek usmerjanja izvedeli od svojih sorodnikov *(Za sam postopek sem jaz izvedela od moje sestre (A3))*, sodelavcev iz drugih osnovnih šol *(Za postopek vem že iz svoje poklicne poti, kjer so me seznanile sodelavke iz moje šole. (B4))* in kolegov, ki imajo prav tako otroke s posebnimi potrebami. Nekateri so postopek spoznavali ob urejanju dokumentacije za starejše otroke *(Ko smo urejali papirje za starejšega sina, sem se s tem srečala prvič. (D1)).*

Pobudniki za postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami so bili poleg razredničarke še šolska svetovalna delavka in predvsem starši sami, po dogovoru med partnerjema *(Takrat sem potem prva dala to zahtevo za usmeritev in potem tako naprej. Sva se pa tudi z možem skupaj usedla in se pogovorila in dala končno odločitev.(A7))*, po nasvetu sorodnikov ali zaradi drugih učnih težav, kot so težave pri matematiki ali branju *(Pobudo za postopek sem dala sama, ker*

sem ugotovila, da ima hčerka zelo veliko težav pri matematiki in pri branju oziroma iskanja bistva v prebranem. (B8)).

Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja

Starši so dejstvo, da je njihov otrok vključen v ugotavljanje posebnih potreb otroka in v postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami, sprejeli na različne načine. Nekateri so se odzvali zelo pozitivno, medtem ko je bilo za druge sprejemanje precej bolj negativno. Ena izmed sogovornic je povedala, da je dejstvo sprejela brez zatiskanja oči, pri čemer ji je pomagala tudi njena sestra. Lažje ji je postalo ob prejemu določenih usmeritev, kako z otrokom sploh ravnati *(in itak, ko pa enkrat prejmeš od strokovnega osebja navodila, kako z njim delati in na kaj paziti, potem je veliko lažje. (A12))*. Večini staršev je postalo lažje sčasoma, ko so se sprijaznili z dejstvom in stanjem otroka *(Potem čez čas pa sem to sprejela kot del družine in mi je bilo potem lažje nadaljevati vse skupaj. (D10)*. Nekatere sogovornice so tolažbo našle v upanju, da bodo težave minile in bo bolje *(Pa bila sem polna upanja, da bodo s pomočjo šle stvari samo na boljše.(E9)*), ena od njih je bila ob začetku tudi zelo vesela, saj je postopek končno stekel *(Glede na mojo pobudo sem bila zares vesela, da se je začelo nekaj premikati. (E8))*. Nekateri starši so bili ob usmerjanju otroka zadovoljni, veseli in pomirjeni, saj se je z dodatno pomočjo stanje otrok izboljšalo, otroci so začeli dobro funkcionirati, pridobivati lepe ocene in so radi prihajali v šolo *(Danes sem pa zelo zadovoljna, saj stvar funkcionira in je sin kar uspešen, ima lepše ocene in gre rad v šolo, to mi je še najbolj pomembno. (D11))*.

Za več kot polovico staršev je bilo soočenje z dejstvom, da bo potrebno usmerjanje, sprva težka in neprijetna izkušnja *(Zame sprva ni bila prijetna izkušnja. Sprva sva bila oba z možem zelo šokirana. (A9))*. Za posamezne sogovornice je bil to velik šok, sesut svet, preplavljen z vprašanji, zakaj ravno njihov otrok *(Čeprav sva slutila, ampak ko je bila diagnoza postavljena, je bil pa kar šok. Tisti dan se mi je sesulo vse. Spraševala sva se, zakaj, zakaj ravno naš. (A10))*. Poleg tega jih žalosti tudi dejstvo, da je otrokova diagnoza še vedno tabu tema in je ostali niti ne razumejo v dovoljšni meri. Drugi starši pa so imeli težave s sprejemanjem, saj so bili prepričani, da bodo lahko doma sami v dovoljšni meri pomagali otroku, ter so hkrati začeli opažati, da se otrok zapira vase in mu upada samozavest.

Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami

Starši so pomemben člen v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in imajo različne vloge. Večina sodelujočih staršev se je znašla v vlogi pobudnikov, sprožiteljev in koordinatorjev celotnega postopka *(Jaz sem bila tista vodja, ki je vse skupaj peljala naprej.*

(D12)). Poleg tega je večina staršev imela besedo pri sprejemanju odločitev v povezavi z diagnostiko, kot so izbira diagnostičnih centrov in drugih specialistov. Prav starši so bili tisti, ki so vzpostavili kontakt s specialno pedagoginjo *(Ker pa tudi vem, da so čakalne vrste zelo dolge, sem poklicala specialno pedagoginjo, ki delo opravlja samoplačniško, da je opravila diagnostiko. (B5))* ter otroke peljali na zdravstvene preglede, obravnave in dodatne razgovore k psihologu *(Ko so poklicali z zavoda za usmerjanje, sem peljala hčerko še na dodaten razgovor s psihologom. (B19))*. Ena izmed sodelujočih v raziskavi je povedala, da je sodelovala tudi z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo, izpolnila je njihovo zahtevo za uvedbo postopka usmerjanja *(... skupaj z možem sva tudi zahtevo za postopek usmerjanja izpolnila, to je en tak obrazec za začetek postopka. (D16))* ter tudi oddala celotno dokumentacijo za pričetek postopka usmerjanja na pošto. Kar več kot polovica sodelujočih staršev ima izkušnjo sodelovanja s šolo in strokovnimi delavci. Šola običajno pripravi mnenje o funkcioniranju otroka, za kar so nekatere sogovornice tudi zaprosile strokovne delavce. Več kot polovica staršev je vestnih z obiskovanjem govorilnih ur in tovrstnim posvetovanjem z otrokovo razredničarko.

Pomembno je tudi, da starši v postopku usmerjanja otrok ostanejo v vlogi staršev, kot je to potrdila ena od sogovornic *(... nato pa sem bila v vlogi mame. (E12)),* ter otroka spodbujajo in usmerjajo. Poleg tega so bili otroci deležni pomoči staršev pri učenju in drugih izzivih. V primeru ene izmed sogovornic je bila prav ona tista, ki je v družini skrbela za pogovor o postopku in ugotavljanju posebnih potreb *(... potem sem bila jaz tista, ki je v družini spodbujala, da se o tem pogovarjamo (D15))*.

Vloga otrok v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami

Na podlagi opravljenih pogovorov s starši otrok s posebnimi potrebami lahko sklepam, da imajo otroci različne izkušnje oziroma vloge v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Kar nekaj izmed otrok intervjuvanih staršev namreč ni imelo posebne vloge *(Ma vse kar bom rekla pri tem vprašanju, je to, da mu ni bilo nič hudega, ni imel posebne vloge. (E17))*, eden izmed njih je bil celo še premajhen, da bi lahko v postopku karkoli prispeval. Nekateri starši so vlogo svojih otrok videli kot pomembno. V največ primerih je otroke intervjuvala svetovalna delavka, ker je intervju priloga dokumentaciji za Zavod Republike Slovenije za šolstvo. V posameznih primerih pa so otroci bili vključeni še v razgovor s specialno pedagoginjo in psihologinjo, v različne preglede in obravnave ter še drugače sodelovali pri diagnostičnih pregledih, kjer so reševali naloge in druge aktivnosti po navodilih strokovnjakinje *(Kar je bilo potrebno od otroka, je bilo samo sodelovanje na centru, kjer je moral reševat naloge in delat stvari, ki mu jih je strokovnjakinja tam rekla. (C17))*.

Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na Osnovni šoli Dobrova

Večina staršev je z izvedbo postopka diagnosticiranja in usmerjanja na Osnovni šoli Dobrova zadovoljna, zdi se ji v redu in nima pripomb. Poleg tega je bil po mnenju posameznih staršev postopek kratek in korektno izveden. Nekaj sogovornic je izpostavilo sodelovanje in podporo učiteljev ter svetovalne službe *(Tudi učitelji in svetovalna služba so takoj skočili na pomoč, ko sem izrazila željo za postopek za usmerjanje, in so bili res sodelovalni. (B23)),* tretja pa je zadovoljna in hvaležna za pomoč razredničarke in svetovalne delavke. Ta intervjuvanka je pohvalila tudi prijaznost in odzivnost vseh vpletenih v izvedbo postopka. Po mnenju enega izmed staršev je sodelovanje strokovnih delavcev pri izvedbi diagnosticiranja in usmerjanja pohvalno. Ena od sodelujočih je izpostavila redno obveščanje o potrebnih spremembah in predlogih, drugi dve pa upoštevanje želja staršev ter jasno predstavitev in obravnavo težav otroka. V primeru otroka enega izmed sodelujočih staršev vzgojiteljica ni želela potrditi diagnoze, ker za to ni pristojna. Posamezni starši so poleg naštetega pohvalili še možnost pridobitve strokovnih usmeritev za delo z otrokom ter takojšnjo pomoč po izdani odločbi, ki je bila skrbno načrtovana že ob začetku šolskega leta. Nazadnje pa je večina sodelujočih kot dobro stvar izpostavila tudi pripravo ustrezne dokumentacije, ki je potrebna za izvedbo diagnosticiranja in postopek usmerjanja otroka *(Takoj so zapisali poročilo šole o otroku in mi ga predali, da sem potem lahko takoj oddala. (B24)).* Temu je ena izmed sodelujočih dodala, da so ji strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova jasno in korektno predstavili navodila glede potrebne dokumentacije.

Pomoč in podpora

Starši so pomoč in podporo v postopku prepoznavanja posebnih potreb otroka in v postopku usmerjanja otroka s posebnimi potrebami poiskali oziroma prejeli tako s strani zdravstva, šolstva kot tudi domačih. Nekateri sodelujoči starši so pomoč in podporo našli pri strokovnih delavcih šole, ki so kakorkoli vpleteni v nudenje dodatne strokovne pomoči otroku. Poleg tega je v nekaj primerih pomembno podporno vlogo prevzela otrokova razredničarka *(Kar se pa tiče strokovne pomoči, so bili pomembni tudi šolski delavci, torej otrokova razredničarka. (D30))*, v več kot pol primerih pa tudi svetovalna delavka v osnovni šoli. Posamezni starši so pomoč našli pri zaposlenih v centru za opravljanje diagnostike ter pri specialni pedagoginji in psihologinji v zdravstvenem domu. Nekaterim sogovornicam so pomoč in oporo nudili tudi doma mož oziroma partner *(Pa tudi partner doma, on je vseeno bolj močna oseba, kot sem pa jaz. (C26))* ali kolegica.

Ena izmed sogovornic je dobila veliko pomoči s strani zdravstva, in sicer v obliki napotitve otroka v razvojno ambulanto *(Nato pa sem jaz svoje mnenje in opažanja povedala tudi otrokovi pediatrinji, ki nas je napotila v razvojno ambulanto (A5))* in pogovora z otrokovo pediatrinjo. Poleg tega so nekatere sodelujoče matere pridobile nasvete, kje še poiskati dodatno pomoč *(... kam in na koga se še naprej obrniti, ... (A26))*, druge pa informacijo, kam oddati posamezne vloge za še več pomoči otroku.

Kar veliko staršev je pomoč prejelo tudi v šoli. Enemu izmed staršev je bilo v veliko olajšanje že dejstvo, da ima otrok dodatno strokovno pomoč v šoli *(Ja, v bistvu vse, kar sem že naštela, in pa poudarila bi še dodatno strokovno pomoč, ki jo sedaj otrok prejema v šoli in je za nas starše in celo družino še danes zelo pomembna opora. (A29))* in da je imel v šoli tudi možnost pogovora s strokovnimi delavci. Drugemu staršu je pomagala seznanitev z obveznostmi in nalogami tako staršev kot tudi šole in zdravstva. Nekatere sogovornice so bile seznanjene z zaporedjem korakov v postopku usmerjanja *(... in mi pomagali, ko nisem vedela, kako naj nadaljujem ta postopek do pomoči, no, so mi dajali neke usmeritve pri tem. (D37)*) in s tem, kje so dosegljivi vsi potrebni obrazci. Več kot polovica sodelujočih je bila deležna pomoči pri urejanju in zapisu šolskega dela dokumentacije *(... ki mi je pomagala zbrati in zapisati mnenja učiteljev za to poročilo o otroku in je tako poskrbela za šolski del dokumentacije. (B27))* ter oddaji zahteve za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami *(Ona mi je tudi pokazala, katero vlogo za začetek moram izpolniti jaz kot starš. (B28)).* Večina staršev je vsakdanje izzive premagala z nasveti, kako delati in vzgajati otroka *(... ki mi je dala nasvete, kako naj se s hčerko učim in kako naj hendlam z njo. (B30)),* ter z drugimi strokovnimi nasveti strokovnih delavcev v osnovni šoli.

Posamezni sodelujoči starši so bili pomoči deležni tudi v domačem krogu, in sicer je posameznici prišla prav čisto praktična pomoč, drugi pa psihična pomoč otrokovega očeta. Kar dve materi sta znotraj družinskega kroga našli nekoga za tolažbo *(On je bil moja rama za jokanje in me je znal tudi najbolj pomiriti in potolažiti, ko mi je bilo hudo. (D29)).*

Potreba po dodatni podpori in pomoči

Večini staršev so na različne načine pomagale različne osebe in to jim je bilo dovolj. Tako kažejo tudi njihova razmišljanja, saj je kar nekaj sodelujočih staršev mnenja, da nimajo dodatnih potreb po pomoči in podpori *(Ma nič več ne bi potrebovala, saj sem vse dobila. (B31)).* Medtem pa imajo drugi svoje želje in ideje, na kakšen način bi jim bilo še lažje. Tako je ena izmed sodelujočih povedala, da bi potrebovala še več strokovnih nasvetov za delo z otrokom in

več prosto dostopne literature o različnih posebnostih otrok tudi v knjižnicah *(Želela bi si tudi več prosto dostopne literature na temo otrok z avtizmom. Sedaj namreč tudi v knjižnicah ne dobiš veliko literature, kar je na spletu. Se mi zdi, da je diagnoza avtizma še vedno neke vrste sramota. (A32))*. Poleg tega si je sogovornica želela več informacij o tem, kje še lahko starši poiščejo psihično podporo ob soočanju z otrokovo diagnozo, bolj ažurne splošne institucije in krajše čakalne vrste za obravnavo otrok. V posameznem primeru bi bil zelo zaželen tudi konkreten ter enostaven opis postopka diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami *(Bi bilo pa res smiselno, če bi bil ta celoten postopek nekje konkretno in enostavno zapisan, da se ne bi bilo potrebno loviti in ugibati, če delamo prav. (D39))*.

Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja

Otroci so običajno med seboj precej različni in tudi različno dojemajo postopek ugotavljanja posebnih potreb in postopek usmerjanja. Po pripovedovanju nekaterih sodelujočih staršev so otroci omenjeno sprejeli normalno in to zanje ni bilo nič posebnega. V posameznih primerih je bil postopek nekaj običajnega, otrok je šel na potrebne preglede in pogovore, ob pogledu za nazaj pa je ugotovil, da je bilo v redu in postopek ni bil nič pretresljivega, saj je otrok zelo prilagodljiv.

Po izkušnjah posameznih sogovornic je bil otrok vesel pomoči, v enem primeru je bil tudi zelo delaven in se je želel izkazati, saj je vedel, da bo pridobil dodatno strokovno pomoč *(... vedela je, da delamo to zato, da bo dobila dodatno pomoč, zato je bila pri vseh razgovorih zelo delavna in se je želela izkazati (B33))*. Enemu izmed otrok sodelujočih staršev so bile zelo zanimive naloge pri specialni pedagoginji in psihologinji. Tudi drugi otrok je na pregledih lepo sodeloval in opravil vse potrebno. Enega izmed otrok pa je zanimalo, zakaj je on pri določenih stvareh uspešnejši od ostalih otrok *(Velikokrat postavi vprašanje o tem, zakaj določeno stvar zna on bolje kot drugi. Vedno mu razložim, da njemu gre matematika super, nekomu drugemu pa kakšen drug predmet. On je v enih zadevah boljši od drugih, v določenih zadevah pa je slabši. (A35))*. Poleg tega je postavljal veliko vprašanj in je potreboval več dodatne razlage *(Ima vedno več zakajev. Določene zadeva dojema na drugačen način in potrebuje več dodatne razlage (A37))*.

V raziskavi so sodelovali tudi starši otrok, katerih otroci so situacijo doživljali malce drugače. Eden izmed otrok v mlajših letih določenih stvari še ni dojemal, ko so ugotavljali njegove posebne potrebe in pričeli postopek usmerjanja. Prav tako mu starša nikoli nista neposredno rekla, da je avtist, ampak sta mu razložila, da je enostavno drugačen od vrstnikov. Le eden

izmed sodelujočih staršev pa je povedal, da je bilo na začetku postopka zelo hudo. Otrok je zavračal obiskovanje psihologa, saj mu je bilo dolgčas ter je neprestano iskal izgovore za neudeležbo na diagnostičnih pregledih *(Potem sva s psihologinjo tudi ugotovili, da se mu ne da in je vse skupaj bolj samo izgovor, ampak smo vseeno potem nekako izpeljali do konca. (E33))*.

Ustreznost usmerjenosti otroka

Vsi sodelujoči starši so mnenja, da je njihov otrok ustrezno usmerjen *(Ma mislim, da je kar v redu usmerjen, saj ima največ možne pomoči (A38)).* V enem izmed primerov je že viden napredek, saj je deklica pri šolskem delu bolj samostojna in samozavestna, v drugem primeru pa so otroku manjkale ure socialnega pedagoga *(Na začetku je imel samo ure pri specialnem pedagogu in ni bilo najbolje, je manjkal še en del obravnave (E37)),* po spremembi odločbe in dodanih urah pomoči socialnega pedagoga pa je usmeritev otroka ustreznejša *(… potem pa smo šli v spremembo, je dobil še socialnega pedagoga in je veliko boljše in ustreznejše. (E38)).*

Predlogi za spremembo oz. izboljšavo usmerjenosti otroka

Več kot polovica staršev nima predlogov za spremembe in izboljšave prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Nekatere sogovornice je zmotila predvsem dolžina samega postopka, saj menijo, da bi moral biti krajši in hitrejši *(Edino ta dolžina postopka, vse tako dolgo traja. Edino to pa bi skrajšala, ja. (B38))*.

Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami in njihovih staršev na Osnovi šoli Dobrova

- **Starši otrok s posebnimi potrebami**

Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči

Skoraj polovica sodelujočih staršev meni, da ima največ možnosti sodelovanja pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči na začetku šolskega leta na vsakoletnem uvodnem sestanku *(Drugače pa največ sodelujem na temu sestanku na začetku v septembru ali oktobru (E41))*. Dva starša imata možnost sodelovanja tudi na končnem evalvacijskem sestanku, kjer se dotaknejo načrtovanja za naprej, za novo šolsko leto. V nekaj primerih so starši izpostavili možnost razprave s strokovnimi delavci o samem individualiziranem programu *(Ja, zagotovo sem imela vedno priložnost predebatirati in doreči stvari s posameznim strokovnim delavcem, predvsem z učiteljico DSP in otrokovo razredničarko (A40)),* možnost podajanja predlogov, ki so potem tudi upoštevani, in možnost izražanja, kje točno po njihovem mnenju otrok najbolj potrebuje podporo. Ena izmed

sogovornic je izpostavila, da lahko v sklopu medsebojnega sodelovanja drug drugega opozorijo na posebnosti pri delu z otroki, drugi sogovornici pa se najustreznejši predlogi zdijo predvsem predlogi učiteljev, ki delajo z otrokom *(Se mi pa zdi, da še vedno največ vejo ti učitelji, ki delajo z mojim otrokom, in potem oni tudi predlagajo najustreznejše, kar vidijo, da je treba. (E43)).*

Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči

Večina udeleženih staršev ima izkušnjo, da so bili njihovi predlogi pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči v celoti upoštevani *(Po mojih izkušnjah je bilo vedno vse upoštevano. Se mi zdi, da niti ne kompliciram preveč in nisem tako zahtevna in me zato v šoli res popolnoma upoštevajo. Res nimam pripomb. (D50)).* Ena izmed sogovornic je pojasnila, da so bili upoštevani predvsem tisti predlogi, ki so bili podani in odobreni v dogovoru z zaposlenimi, druga pa je povedala, da so strokovni delavci upoštevali tiste predloge oziroma želje, ki se ujemajo tudi z možnostmi same organizacije na šoli. V posameznem primeru je sogovornica poudarila, da se upošteva starševski pogled na otroka in njegovo delovanje ter se v individualiziranem programu izpostavi pomembne značilnosti in posebnosti otroka. Nekateri starši so želeli biti slišani tudi glede izvajalca učne pomoči, tako je bila materi uresničena želja, da bi otrok imel isto učiteljico za učno pomoč in določen predmet *(Letos, na primer, sem prosila, če ima lahko hčerka isto učiteljico za matematiko in za učno pomoč iz matematike, in so me upoštevali. To pa se je izkazalo kot za zelo dobro, saj ima pri matematiki največ težav in je fajn, da je ista učiteljica (B43)).* Izjema so bili predlogi enega starša, ki niso bili upoštevani, a je starš sčasoma uvidel, da njegova ideja ni bila dovolj premišljena *(Edino kakšna moja nepremišljena ideja, ki res ni na mestu, če potem za nazaj razmišljam. Tisto se potem ne upošteva in potem tudi jaz ponavadi vidim, da je bila res neustrezna (E45)).*

Smiselnost dodatne strokovne pomoči

Večina sodelujočih staršev dodatno strokovno pomoč dojema kot zelo smiselno *(Nedvomno je to nekaj najboljšega in najbolj smiselnega, kar lahko nudi šola otroku, poleg pač tega rednega programa. (A46)).* Nekaj sogovornic ima izkušnjo, da je dodatna strokovna pomoč uspešna *(In ja, je tudi precej uspešna, ker vidim, da sin rad gre na to uro in da od tam tudi nekaj odnese. (E47)).* V posameznih primerih pa je dodatna strokovna pomoč smiselna, saj se pri otroku pozna večja umirjenost in poslušnost *(… in se pozna tudi na vedenju, je precej bolj umirjen in tudi poslušen, kar je bilo v preteklosti zanj popolnoma nemogoče … (A49)),* ima manj težav s šolskim delom doma, manj časa se porabi za šolske stvari in razlago *(Prej je za šolo porabila veliko več časa, saj smo ji doma ponovno razlagali stvari, ki jih v šoli ni razumela, in ni znala*

narediti naloge. Sedaj pa gre za to manj časa. (B45)) ter lažje prehajanje iz nižjega v višji razred.

Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči

Dodatna strokovna pomoč ima po mnenju staršev otrok s posebnimi potrebami precej koristnih vidikov, ki so jih izpostavili tudi v pogovorih. Korist starši prepoznavajo tako z vidika psihične podpore in treninga veščin kot tudi pri samem učnem procesu in gradivu ter ocenjevanju znanja.

Posamezni starši so kot pomemben koristen vidik dodatne strokovne pomoči izpostavili predvsem psihično podporo otroku. Poleg tega je dodatna strokovna pomoč za nekatere otroke odličen trening socialnih veščin. Kot so izpostavili posamezni starši, je korist dodatne strokovne pomoči tudi možnost individualnega učenja pozitivnejših vzorcev vedenja, individualno strokovno predelovanje stresnih situacij in konfliktov *(… oziroma vsaj 1 na 1 lahko s strokovnjakom predeluje stresne situacije in vse te njegove konflikte, ki se mu dogajajo v razredu. (C53))* ter stalno učenje pravilnih odzivov v za otroka obremenjujočih situacijah *(To našemu res tako koristi, predvsem ker se stalno uči pravilnih odzivov na določene trigerje, ki njega tako iztirijo, da pride do izpada. (A47)).*

Več kot polovica sodelujočih staršev koristne vidike dodatne strokovne pomoči prepoznava tudi pri prilagajanju učnega procesa in gradiva. Ena izmed sogovornic je izpostavila prilagajanje dela posamezniku *(Tam ima res učiteljico samo za sebe in se lahko prilagodi, da delata to, kar rabi. (E48)),* druga pa pomoč pri organizaciji šolskega dela in učenja. Posamezni starši so se poleg koristnega vidika osredotočili še na gradiva, pri čemer so poudarili pomoč pri urejanju zapiskov in zvezkov ter možnost fotokopiranja zapiskov *(Velikokrat je doma prepisovala snov od sošolke z našo dodatno razlago, ker v šoli ni sledila razlagi in pisanju v zvezek, sedaj pa ima možnost fotokopij in tudi na teh urah uspe kar veliko nadoknadit (B46)).* Pomembna korist je tudi možnost dodatne razlage in ponovnega predelovanja določene otroku nerazumljive snovi.

Več kot polovica sodelujočih staršev koristne vidike dodatne strokovne pomoči prepoznava tudi v povezavi z ocenjevanjem znanja. Na urah dodatne strokovne pomoči imajo otroci možnost dodatnega učenja in ponavljanja za ocenjevanje znanja. Poleg tega imajo še vrsto drugih ugodnosti, ki jih je izpostavilo več staršev, in sicer: napovedano ustno ocenjevanje, pisno ocenjevanje znanja izven razreda *(… pa te preizkuse piše v kabinetih in ni v razredu. (C55)),* možnost podaljšanega časa pisnega ocenjevanja znanja ter možnost pomoči pri branju daljših navodil in besedil pri ocenjevanju znanja.

Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči

Nekateri sodelujoči starši so sodelovanje z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči označili kot odlično, posamezni pa kot zelo dobro *(Moj sin je že zamenjal kar nekaj izvajalk, saj je ravno pridobil odločbo takrat, ko je bilo na šoli veliko teh menjav učiteljic, ampak lahko rečem, da sem z vsemi učiteljicami za DSP zelo dobro sodelovala. (A51))*. Dva starša sta celo brez pripomb glede sodelovanja.

Nekatere sogovornice izvajalke dodatne strokovne pomoči opisujejo kot vedno dosegljive in na razpolago prek telefona ali e-pošte, ko jih starši potrebujejo. Poleg tega ima več kot polovica sogovornic izkušnje, da so izvajalke dodatne strokovne pomoči odzivne v primeru vprašanj. V posameznih primerih so sodelujoči starši omenili še njihovo pripravljenost pomagati, sodelovalnost, prijaznost, prijetnost in strokovnost. Ena izmed sogovornic je poudarila, da z izvajalkami strokovne pomoči skupno iščejo ustrezno pomoč za otroka *(… in skupaj sodelujemo ter iščemo, kako lahko otroku olajšamo šolanje, da mu res potem vsi skupaj čim bolj pomagamo. (C47))* ter da je deležna rednega in sprotnega obveščanja o posebnih dogodkih in napredku otroka. Druga sogovornica se po potrebi udeleži govorilnih ur, na katere jo povabi učiteljica. Tretji sogovornici pa je v zadovoljstvo, ko spremlja, da se otrok dobro počuti pri izvajalkah dodatne strokovne pomoči *(… in največ mi pa pomeni to, da vidim, da moj otrok res rad hodi na ure tudi izven razreda k tem drugim učiteljicam za DSP. (A54))*.

Možnost večkratnega sodelovanja staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči

Večina staršev pove, da ima možnost večkratnega sodelovanja z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči. Ena izmed sodelujočih je posebej poudarila, da lahko sodeluje vedno, ko je to potrebno, druga pa je pohvalila odzivnost izvajalke, ki se odzove vedno, ko je to potrebno *(Ja, sem ravno rekla, da je gospa odzivna in da se res lahko vedno slišiva ali si tipkava, ko je potreba. (D62))*. Sodelovanje v posameznih primerih poteka v obliki telefonskega pogovora *(… oziroma včasih lahko tudi telefonski pogovor, če je kaj bolj kompleksnega, da si toliko ne pišemo (C64)),* osebne prisotnosti na šoli po predhodni napovedi, izrednih sestankov *(Če se mi potem čez leto porodi še kakšna ideja ali pa če vidim, da kaj ne štima, potem prosim za kakšen izreden sestanek, da takoj uredimo stvari. (D49))* in mesečnega udeleževanja govorilnih ur, predvsem v primeru zahtevnejših situacij *(Če je pa kaj takega bolj zahtevnega ali pa če se rabim še s kom dodatno dobit, se potem prijavim tudi na govorilne ure. (E62))*. Več kot polovica sodelujočih ima možnost večkratnega sodelovanja z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči tudi prek komunikacije na e-Asistentu.

Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči

Več kot polovica sodelujočih staršev ima možnost nadzora nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči *(Tudi ja, nadzor pa se mi zdi, da moram skoraj imet, sem potem bolj pomirjena. (E63)).* Večina staršev spremlja dogajanje na urah prek pripovedovanja otrok *(… mi pa hčerka velikokrat pove, kaj sta počeli z učiteljico ali pa če je ura odpadla. Torej na ta način malo vem, kaj se dogaja. (B53))* ter ima možnost spremljanja in pregleda nad urami v e-Asistentu. Ena izmed sogovornic je povedala, da so starši vedno obveščeni o spremembah in napredkih otroka ter jih učiteljica vedno kontaktira in prosi za soglasje v primeru določenih sprememb *(Spomnim se dogodka v prvem razredu, ko je ena izmed specialnih in rehabilitacijskih pedagoginj dala pobudo za dodatne ure pomoči in naju je kontaktirala in sva se potem midva tudi strinjala z njo. (A59)).* Posamezni starši se za nadzor odločijo kar preko direktne komunikacije z učiteljico *(Pa tudi kdaj, če mi kaj ni jasno, direktno skomuniciram z učiteljico po telefonu ali v živo. (E65)).* Izmed vseh intervjuvanih staršev le ena sogovornica meni, da nima neposrednega nadzora *(Ja, tako je, direktnega nadzora zagotovo nimam, saj nisem v šoli, (B52)),* drugi pa se nadzor ne zdi potreben, saj šoli in posameznim izvajalcem zaupa, da vse poteka po dogovoru.

Potreba po še dodatni podpori in pomoči

Vsi starši so bili enotni, da ne potrebujejo dodatne podpore in pomoči *(Občutek imam, da je to to in da ne rabi še kaj ekstra, saj mu to zadostuje. (E68)).* Ena izmed sogovornic je dodala, da nima ideje za dodatno pomoč, medtem ko sta kljub temu drugi sodelujoči podali predloge, in sicer se jima zdi potrebna dodatna psihološka podpora s strani psihologa *(Morda bi v kakšnem trenutku potreboval še kakšno dodatno psihološko podporo, ampak mislim, da šola nima svojega psihologa (C70))* ter stabilna, organizirana, konstruktivna in ljubeča učiteljica.

Prednosti dodatne strokovne pomoči

Zagotovo lahko rečem, da starši v dodatni strokovni pomoči vidijo precej prednosti. Izpostavili so, da gre pomoč v smeri dobrobiti otroka. Poleg tega kar nekaj otrok rado prihaja v šolo in se v njej tudi dobro počuti. Posamezne sogovornice so kot prednost navedle možnost individualne obravnave, prilagoditve in priporočila, čemur je bila s strani ene izmed mater dodana še možnost dodatne razlage. Prednosti starši prepoznavajo tudi na področju ocenjevanja znanja, kjer imajo otroci določene prilagoditve, ter v možnosti prilagajanja dodatnih ur pouka samim potrebam otroka. Nekatere sogovornice so svoje navdušenje izrazile ob dejstvu, da se dodatna strokovna pomoč izvaja konstantno *(… in predvsem ima neko konstantnost, torej se dodatno uči vsak teden po vsaj štiri ure. (A66))* ter dosledno in zavzeto.

Starši prepoznavajo trud izvajalcev dodatne strokovne pomoči za vsakega posameznika. Kot je navedla kar več kot polovica udeleženih, je za otroke pomemben tudi zaupen in prijateljski odnos z učiteljico dodatne strokovne pomoči, kamor otrok rad zahaja. Tam otroci običajno najdejo varen prostor in zaupno osebo *(Na koncu pa tudi možnost nekega varnega prostora in osebe, ki ji otrok lahko zaupa in se izpove, ko je v stiski, to pa je pri našem vsake toliko kar pogosto (E71)).* Poleg otrok ima dodatna strokovna pomoč prednosti tudi za starše, saj je ena izmed sogovornic izpostavila možnost zanašanja na učiteljico in svetovalno delavko, ko starši potrebujejo pomoč.

Eden izmed udeleženih staršev kot prednost dodatne strokovne pomoči navaja večjo samostojnost in samozavest otroka ter tudi boljše znanje *(Sedaj se res večkrat rada sama pohvali, da ve, da določeno snov dobro zna. (B57)).* Sogovornica pa je izpostavila še možnost obiskovanja klasične osnovne šole do 3. razreda, če se to ne bi izšlo, pa bi otroka prepisali v ustreznejši program *(Z možem sva tako sklenila, da bova poskusila v navadni šoli, če se do tretjega razreda stanje ne uredi, potem bova razmišljala o posebni šoli. (A89)).*

Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči

V povezavi s pomanjkljivostmi dodatne strokovne pomoči starši niso veliko govorili. Ena izmed sodelujočih mater meni, da ni pomanjkljivosti, medtem ko posamezne sogovornice prepoznavajo nekatere, in sicer: prostorska stiska na šoli *(Hm, ja, to pa so po mojem mnenju ravno prostori na šoli. Zavedam se, da jih je verjetno premalo, ampak tudi če je hrup, otrok ne more najboljše delati. (B60)),* premalo ur individualnega poučevanja zaradi pomanjkanja kadra *(Ma se mi zdi, da edino to, da je premalo ur individualnega poučevanja, ker primanjkuje kadra, čeprav se zavedam, da to ni samo na naši šoli, ampak je problem po celotni državi. (C73)),* stalno menjevanje izvajalk dodatne strokovne pomoči *(Ma mi imamo ravno to srečo, da so se ravno pri našem otroku vsako leto menjale izvajalke, nekatere so zamenjale službo, ena je šla na porodniško in potem je tako naneslo, da ima vsako leto drugo. (E55))* ter nenazadnje tudi neustrezno in neprimerno izvajanje učne pomoči s strani učiteljice.

Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči

Nekateri izmed sodelujočih staršev otrok s posebnimi potrebami menijo, da bi se bilo v razredu treba več pogovarjati o posebnostih določenega otroka in jih pojasniti *(Želela bi si, da se tudi ostalim otrokom razloži posebnosti določenega otroka, ki je prav tako v razredu z ostalimi učenci, in bi mogoče potem tudi ostali otroci znali drugače odreagirati v določenih situacijah. (A69))* ter izobraževati starše drugih otrok o posebnih potrebah določenega otroka v razredni

skupnosti *(Je pa res, da je s tega vidika veliko dela na strani staršev, tudi njim bi prišlo prav, da slišijo kaj o avtizmu in drugih posebnostih (A70)).* Posamezni starši si tudi želijo, da ostane tako, kot je, saj so s stanjem zadovoljni ter si želijo, da bi njihov otrok imel vedno tako dobro in podporno učiteljico za dodatno strokovno pomoč.

- **Otroci s posebnimi potrebami**

Poznavanje vzroka vključenosti v dodatno strokovno pomoč

Kot so izpostavili nekateri učenci, v splošnem vedo, zakaj so vključeni v dodatno strokovno pomoč. Učenci so v dodatno strokovno pomoč vključeni zaradi različnih težav, potreb ali celo diagnoz. Posamezni otroci s posebnimi potrebami so kot razlog za vključenost navedli težave s pomnjenjem in posledično potrebo po večkratnem ponavljanju snovi in utrjevanju znanja *(Se mi zdi, da moram stvari tudi kar večkrat ponoviti, da res utrdim tisto snov, saj drugače takoj pozabim. (J7)).* Poleg tega so v nekaterih primerih učenci v dodatno strokovno pomoč vključeni še zaradi težav pri učenju in razumevanju snovi ali celo zaradi slabšega uspeha in ponavljanja razreda. Nekateri učenci imajo težave pri posameznih predmetih, kot sta na primer slovenščina in angleščina.

Otroci s posebnimi potrebami so kot razlog za vključenost v dodatno strokovno pomoč navajali še svoje posebne potrebe, kot so več časa za učenje, ponavljanje in utrjevanje, potreba po dodatni razlagi ali preprosto zaradi boljše zbranosti pri pouku. V posameznih primerih so razlog tudi različne diagnoze, ki so doletele otroka. Dve izmed teh sta sladkorna bolezen in disleksija.

Po navedbah dveh učencev marsikateri otrok kot mlajši ni vedel, zakaj je vključen v dodatno strokovno pomoč *(Ko sem bil pa še mlajši, nisem vedel, zakaj imam pouk posebej, stran od ostalih sošolcev, in mi je bilo včasih res čudno. (F2)),* nekateri pa tega tudi kasneje ne vedo.

Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči

Na podlagi izkušenj otrok s posebnimi potrebami so ti velikokrat upoštevani pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči. V določenem primeru je otrok izpostavil, da je v veliki meri upoštevan sploh v zadnjih letih šolanja, ko lahko že sam nadzoruje svojo bolezen *(Lahko rečem, da sem bil v veliki meri upoštevan, sploh zadnji dve leti, ko sem tudi sam postal veliko bolj vešč pri nadzorovanju moje bolezni in si znam že sam uravnavati sladkor s črpalko in si odmeriti obroke. (F3)).* Poleg tega imajo otroci vedno možnost izražanja svojih želja glede dela med uro. Le eden izmed udeleženih otrok je povedal, da je le malo upoštevan pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči.

Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči

Otroci s posebnimi potrebami lahko sodelujejo pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči. Posamezni omenjajo, da to pomeni le nekaj minut šolske ure na začetku šolskega leta. Lahko pa sicer sodelujejo na različnih področjih in na različne načine. Najpogosteje, kot je povedala večina učencev, lahko izražajo svoje želje. V posameznih primerih imajo še možnost izražanja želja glede pisanja testov izven razreda *(Recimo jaz sem si želel, da ne bi pisal več testov v razredu, ker me ostali motijo, in to učiteljice tudi upoštevajo.(G7))* in vnaprej napovedanega ustnega ocenjevanja. Nekateri otroci s posebnimi potrebami se udejstvujejo tudi pri izražanju ustreznih prilagoditev *(... katere prilagoditve so mi najbolj koristne in v pomoč. (F5))*. Beseda otrok pa se upošteva tudi pri izbiri predmeta *(... in pri katerih predmetih. Izbral sem angleščino in slovenščino, saj sta mi to najtežja predmeta (F8))* in šolske ure, znotraj katere lahko izbirajo med skupinskim delom v razredu ali individualnim delom.

Otroci s posebnimi potrebami lahko sodelujejo pri oblikovanju individualiziranega programa na različne načine. Imajo možnost pregleda in branja individualiziranega programa v začetku šolskega leta. Poleg tega se lahko pogovorijo, predvsem o izpolnjevanju ciljev individualiziranega programa. Izvajalec dodatne strokovne pomoči poskrbi, da stvari ne ostanejo pri pogovoru, ampak se zapišejo v dokument. Le en otrok je povedal, da nima možnosti sodelovanja in ne pozna individualiziranega programa *(Jaz ga pa še nikoli nisem videla, zato ne vem niti, kako izgleda in kaj tam piše. (H18)),* saj je to dogovor med učiteljico in mamo *(Slišala pa sem, da se je tudi pogovarjala o tem z učiteljico in da ji je rekla, da je v redu. (H17))*.

Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči

Ure dodatne strokovne pomoči niso nikoli dolgočasne, saj so obogatene z različnimi dejavnostmi, in kot je povedal eden izmed sodelujočih, se z izvajalcem dodatne strokovne pomoči lahko dogovorita, da je pol srečanja namenjenega delu za šolo, pol pa za druge stvari *(Ponavadi se z gospo učiteljico dogovoriva, da narediva pol stvari, ki so nujne za šolo, polovico pa jih potem dokončam doma. (H6))*.

Večina sogovornikov je izpostavila, da se na urah dodatne strokovne pomoči izvajajo dejavnosti po želji učenca *(Vedno me učitelj vpraša, kaj bi delal, in potem jaz naštejem par stvari in skupaj izbereva, kaj bova delala, npr. ali slovenščino ali matematiko, odvisno, kaj mi najbolj takrat ne gre, ali pa če moram biti ocenjen tisti predmet. (J9)),* slednje pa je izvedljivo predvsem na urah dodatne strokovne pomoči, ki se izvajajo izven pouka. Tako so dejavnosti odvisne od tega, kdaj

ura poteka, in so v povezavi s predmetom, ki učencu povzroča težave – ponavljanje in utrjevanje *(Ko lahko izbiram, potem vedno rečem, da delava tisto, kar mi ne gre, največkrat kakšno angleščino ali slovenščino. Ali pa tisto, ko pišemo test, in ponavljava, utrjujeva (J12)).* Običajne dejavnosti na urah dodatne strokovne pomoči so še učenje ter opravljanje drugih šolskih nalog in obveznosti. Po potrebi imajo učenci možnost dodatne razlage in vaje branja.

Več kot polovica učencev s posebnimi potrebami je izpostavila tudi dejavnosti v povezavi z ocenjevanjem znanja, kot sta ponavljanje in utrjevanje snovi pred ocenjevanjem znanja ter pregled datumov ocenjevanj *(Aja pa vsak mesec narediva tudi en tak pregled vseh mojih ocenjevanj (G15)).* Kot so izpostavili učenci s posebnimi potrebami, so ure dodatne strokovne pomoči namenjene tudi organizaciji zapiskov v zvezkih.

Dodatna strokovna pomoč pa ni namenjena samo učenju, ampak vključuje tudi zabavo in igro. Več kot polovica vprašanih učencev s posebnimi potrebami je izpostavila možnost priložnostnega ustvarjanja in igranja družabnih iger *(Včasih, ko imava čas, se greva tudi kakšno družabno igro, recimo enko ali remi, to dvoje najraje igram. (G14))* ter igranja poučnih igric za izboljšanje pozornosti in koncentracije. Občasno je na urah dodatne strokovne pomoči priložnost tudi za pogovor in povezovanje učencev med seboj, saj imajo učenci takrat možnost, da na uro dodatne strokovne pomoči pripeljejo še svoje prijateljice *(… sem imela tudi možnost, da sem lahko s seboj na uro povabila tudi tri najljubše prijateljice. (H12)).*

Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč

Nekateri učenci s posebnimi potrebami so navedli, da odhod iz razreda ni nič nenavadnega, več kot polovica sodelujočih pa je na odhode iz razreda že navajena *(Če je DSP med poukom ali v času predure, ko sem itak že tako zgodaj v šoli, potem mi ni nič takega, sem že navajen. (G19)).* S časom je odhod na dodatno strokovno pomoč postal vsakodnevna stvar.

Večina učencev odhod na dodatno strokovno pomoč doživlja pozitivno, se dobro počuti in jim je lažje ob spremstvu učiteljice za dodatno strokovno pomoč. Poleg tega je posameznikom všeč, ko imajo uro v paru *(Na začetku, v nižjih razredih sem na vse te dodatne ure hodil tudi še z eno sošolko, ki se je potem prepisala na drugo šolo, in od takrat naprej grem vedno sam, pa mi je bilo tudi takrat, ko sva bila dva, fajn it iz razreda. (I24))* in ko lahko pišejo test izven razreda. Med občutji, ki jih doživljajo ob odhodu na dodatno strokovno pomoč, so navedli še veselje, ker se lahko izognejo neprijetnim stvarem v razredu, prijetnost in super počutje. Nekaterim učencem je še boljše kot v razredu, ker imajo možnost individualne razlage pri predmetu, kjer jo potrebujejo. Tako obstajajo učenci, ki jim odhod iz razreda nikoli ni povzročal težav ali pa

je bil odvisen od časa in predmeta. V posameznih primerih je bil nekaterim nekoliko čuden le prvi odhod na dodatno strokovno pomoč *(Ko sem šla prvič, mi je bilo malce čudno, saj mi mama ni točno povedala, kam bom šla, ampak je samo rekla, da me tisti dan v šoli čaka neko presenečenje. (H20))* ali pa jim je bilo na začetku težko in so potrebovali več časa, da so se navadili na lokacijo izvajanja dodatne strokovne pomoči *(Edino nekaj časa sem potreboval, da sem se navadil, kje je določen kabinet, da jih sedaj ne iščem več in lahko učiteljico počakam kar pred vrati kabineta. Sedaj sem se pa res že čisto navadil. (I23))*. Kljub vsem pozitivnim odzivom posameznim učencem odhod na uro dodatne strokovne pomoči ni všeč, sploh če imajo ostali sošolci prosto uro in se želijo družiti. Ob odhodu pa so občasno tudi zmedeni, občutijo strah ali pa jim je nerodno, ker ostali učenci gledajo, kam gredo.

Smiselnost dodatne strokovne pomoči

Vsi sodelujoči učenci s posebnimi potrebami menijo, da je zanje dodatna strokovna pomoč zelo smiselna *(Zame je ta pomoč zelo smiselna, saj nikoli ne vem, kdaj se mi lahko zgodi hipa ali mi sladkor preveč naraste in bom moral iz razreda. (F17))*. Slednje so podkrepili še z navedbami, da lahko na ta način veliko pridobijo in so posledično tudi bolj uspešni. Zelo smiselne se jim zdijo prilagoditve, z dodatno strokovno pomočjo pa se tudi lažje učijo in pridobivajo dobre ocene.

Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči

Učenci s posebnimi potrebami prepoznavajo različne koristne vidike dodatne strokovne pomoči tako s časovnega vidika kot tudi glede vrst pomoči.

Dodatna strokovna pomoč učencem s posebnimi potrebami koristi predvsem v višjih razredih *(… sploh sedaj v višjih razredih je kar koristna, ker je več snovi in se je treba več učiti. (G26))*. Poleg tega njeno koristnost prepoznavajo ob nekoliko slabših dnevih, ko ne zmorejo slediti pouku, ko izostanejo od pouka *(… ali pa moram predčasno domov zaradi kakšnega pregleda. (F20)),* predvsem ko gre za dolgotrajno odsotnost ali ob hospitalizaciji.

Koristne vidike učenci s posebnim potrebami prepoznavajo tudi v različnih oblikah oziroma vrstah pomoči. Posameznim otrokom se zdi zelo koristna možnost, da lahko odidejo od pouka, ko imajo krizo, ter so deležni spodbudnih besed *(Vedno mi učiteljica zaželi srečo in mi reče, da dobro znam in da moram biti prepričana v svoje znanje. To mi da res pogum. (H29))* in krepitve njihove samozavesti. Pomemben se jim zdi tudi pogovor in nenazadnje spoznanje, da prej kot bo šolsko delo opravljeno, prej bo konec dela za šolo.

Ogromno koristnih vidikov učenci prepoznavajo tudi v povezavi z dodatnimi urami pomoči, na katerih večina učencev s posebnimi potrebami dobi dodatno *(Na individualni uri sem pa sam in mi učitelj da dodatno razlago, točno tisto, kar meni povzroča največ težav, in da potem tudi res razumem. (J26)),* zanimivo in bolj prilagojeno razlago *(Vedno mi tudi še kaj zanimivega pove in mi res poskuša tako po domače povedati stvari, da si vse skupaj lažje zapomnim. (H27)),* v določenem primeru pa tudi učenje matematike. V primeru odsotnosti od pouka imajo učenci možnost, da nadoknadijo izostanek snovi z izvajalko dodatne strokovne pomoči.

Dodatna strokovna pomoč učencem s posebnimi potrebami koristi tudi pri ocenjevanju znanja, saj učenci s pomočjo dodatne strokovne pomoči pridobivajo boljše ocene. Slednje jim omogočajo tudi prilagoditve, kot so napovedana ustna ocenjevanja znanja *(… točno vem, kdaj bom kaj vprašan, in potem vse to lažje kombiniram še s treningi (G30))*, in posledično manj stresnih situacij, pisanje testov izven razreda, podaljšan čas pri pisanju ocenjevanja znanja, možnost krajšega premora med pisanjem ter možnost bralca daljših navodil pri ocenjevanju znanja.

Velika korist dodatne strokovne pomoči učencem s posebnimi potrebami je tudi pomoč pri urejanju zapiskov (*Mami večkrat reče, da dobro, da imam učiteljico za DSP, da imam potem vsaj vse rešeno in zapisano v zvezku, da se lahko potem iz tega učim. (G5)).* Poleg tega lahko učenci s posebnimi potrebami v posameznih primerih pridobijo gradivo in zapiske od vrstnikov ter se učijo in oblikujejo zapiske npr. za angleščino *(Pomaga mi precej pri angleščini, se lažje naučim tiste čase, pa tudi kakšne nove besede. Z učiteljico si dostikrat narediva izpisek novih besed in se jih potem po tistem učim. (I29)).*

Nekateri udeleženi učenci pa koristne vidike dodatne strokovne pomoči prepoznavajo v tem, da so dogovorjeni za uporabo antistresne žogice *(Pa tudi ta učiteljica se je zmenila z ostalimi učitelji, da imam lahko pri pouku žogico ali kaj takega podobnega za stiskanje, da se lažje umirim. (H30))* ter dostop do sladkarij v svetovalni službi v primeru krizne situacije *(Imam pa vsaj to možnost, da imam v svetovalni službi posodico s sladkarijami, če potrebujem na hitro malo sladkorja. (F32)).*

Potreba po še dodatni podpori in pomoči

Več kot polovica sogovornikov v raziskavi ne zaznava potrebe po dodatni podpori in pomoči *(Ma če razmislim, se mi zdi, da nič več, kar imam že sedaj. Mi to zadostuje. (I31)).* Kljub temu nekateri otroci pogrešajo normalno *(Ma najbolj pogrešam to, da bi vsi učitelji bolj normalno razlagali snov, saj se pogosto tako, da samo enkrat povejo eno stvar in potem gremo naprej.*

(G33)) in enostavnejšo razlago snovi s strani učitelja. Poleg boljše razlage snovi si želijo še več časa za utrjevanje znanja pri določenih učiteljih *(Edino želela bi si, da bi učiteljica matematike znala boljše razlagati snov, saj nam velikokrat samo nekaj napiše na tablo, da vaje in potem moramo sami reševati. Meni pa to ne gre, saj rabim malo več razlage, da res razumem. (H32)),* večkratno ponavljanje snovi pri pouku in dodatno spodbudo za več učenja. Eden izmed sogovornikov zaznava potrebo po stalnem spremljevalcu oziroma osebi, ki bi mu nudila pomoč v kriznih situacijah *(Ena stvar, ki jo pogrešam, je pa to, da bi imel nekega stalnega spremljevalca ali vsaj eno odraslo osebo, ki bi mi lahko pomagala pri teh mojih krizah, ko sem malo zmeden, kaj narediti. Sedaj večinoma pokličem mami in mi da ona navodila. Lažje mi bi bilo, če bi imel to v šoli. (F31)).*

Prednosti dodatne strokovne pomoči

Učenci s posebnimi potrebami prepoznavajo veliko prednosti dodatne strokovne pomoči. Več kot polovica sogovornikov je kot prednost izpostavila individualizacijo pouka in upoštevanje želja učencev. Otrokom s posebnimi potrebami se prilagaja šolanje *(Ko sedaj tako razmišljam o tej dodatni strokovni pomoči, se mi zdi, da je največja ta, da si lahko prilagajam pouk oziroma kar celotno šolo svojim potrebam. Včasih me namreč res sladkor tako muči, da ne morem zdržati pri pouku oziroma moram poiskati kakšno pomoč. (F33)*), kar pa jim dodatno omogoča še lažje uravnavanje bolezni in počutja ter bolj predvidljive situacije in posledično manj stresa. Poleg tega učenci s posebnimi potrebami lažje sledijo pouku in se učijo ter boljše razumejo snov. Kot je povedala več kot polovica sogovornikov, imajo pri dodatni strokovni pomoči izven razreda več miru in manj motečih dejavnikov kot v razredu *(Pri navadni uri ne poslušam toliko in ne odnesem toliko, se mi zdi, da na individualnih urah ni toliko stvari, ki bi me zmotile, kot je to v razredu. (J24)),* zato je njihovo delo boljše. Poleg tega so ure dodatne strokovne pomoči tako prilagojene učencem, da si lahko med delom privoščijo tudi več krajših odmorov *(Še ena stvar, zakaj imam res rad ure izven razreda, pa je to, da si lahko potem vzamem krajši odmorček, ko ga rabim. Ven iz razreda pa med uro ne morem kar tako, večinoma ne dovolijo učiteljice. (G42)).*

Kot prednost so učenci s posebnimi potrebami izpostavili pomoč in podporo učitelja dodatne strokovne pomoči, s katerim lahko ustvarijo zaupen prijateljski odnos. Poleg tega izvajalec dodatne strokovne pomoči učencem pomaga do dodatnih znanj, na primer, kako se sami najbolje učiti. Zagotovo pa je prednost dodatne strokovne pomoči tudi možnost dodatne razlage oziroma pojasnil *(Če ne razumem vprašanja, mi ga učiteljica tudi razloži, in to takoj, ne rabim čakati, da me sploh opazi, saj nas je tam vedno zelo malo. (I38))* in možnost pridobivanja

odgovorov na vsa vprašanja s strani izvajalcev dodatne strokovne pomoči *(Pa tudi čisto vse odgovore na moja vprašanja dobim, tudi taka, ki jih v razredu ne uspem vprašati. (I35)).* Vse navedeno vpliva tudi na boljše ocene učencev s posebnimi potrebami, saj je to zanje tudi prednost, ki jim jo prinaša dodatna strokovna pomoč.

Prednosti dodatne strokovne pomoči učenci prepoznavajo tudi v povezavi z ocenjevanjem znanja. Zaradi nje imajo več miru in časa za ocenjevanje znanja. Poleg tega pišejo preizkuse znanja izven razreda in imajo možnost podaljšanega časa *(… in da lahko tudi dlje časa pišem, saj se lahko lažje umirim in skoncentriram. (G38)).* Dodatna strokovna pomoč pa jim pomeni še pomoč do bolj urejenih in popolnih zapiskov *(… in da imam tudi kar se da urejene zapiske, saj mi učitelj pomaga tudi pri tem, da mi kaj fotokopira ali mi pove, kje mi kaj manjka, in dopolnim. (J37))* ter jih uči izdelave le-teh. Hkrati dva izmed sogovornikov prednost vidita v tem, da sta bila spodbujena k urejenosti šolskih potrebščin v šolski torbi in pripravi večer pred odhodom v šolo *(Ona me je tudi naučila, kako si moram organizirati šolske potrebščine, da nimam več vse povsod pisal in zvezkov in vse razmetano. (G41); in da si že zvečer pred spanjem pripravim šolsko torbo, saj mi je toliko časa težila, da sem morala to začet delat. (H38)).*

Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči

Več kot polovica sodelujočih učencev s posebnimi potrebami ne opaža večjih pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči. Kljub temu so posamezni učenci izpostavili nekaj pomanjkljivosti. Nekatere učence moti neusklajenost ur v razredu in izven njega, saj morajo potem dopolnjevati zapiske in so odmaknjeni od sošolcev *(Pa še to mi je težko, ker nisem potem s prijatelji v razredu, če slučajno delajo kaj v skupinah ali pa kaj tako zabavnega, kjer se lahko pogovarjajo in družijo med seboj. (G44)).* Poleg tega zamujajo dogajanje v matičnem razredu *(Pa včasih se mi zdi, da kakšno stvar, ki se zgodi v razredu, potem zamudim in mi sošolci ne povedo, kaj se je dogajalo. (J41))* in bi po njihovem mnenju v razredu več odnesli, sploh v primeru razlage nove snovi. Učencem s posebnimi potrebami na račun ur dodatne strokovne pomoči manjka prostih ur za druženje s sošolci in so deležni negativnih odzivov s strani sošolcev, ker imajo ugodnost – več časa za pisanje testov *(Ma najbolj smotano mi je to, da mi včasih potem sošolci težijo, da ni fer, da imam jaz več časa za pisanje kakšnega testa, ampak jim potem povem, da tudi to ni fer, da vsi lahko berejo, jaz pa težko, ker se mi črke mešajo pred očmi zaradi te moje disleksije. (G43)).* Za otroke s posebnimi potrebami je moteč tudi zelo glasen in hrupen prostor *(Največja slabost, ki jo jaz vidim, je prostor, kjer imam te dodatne ure. To je čisto blizu telovadnice in je vedno zelo glasno, sploh pozimi, ko imajo vsi učenci šport v telovadnici. To je pa vse, kar me moti. (H39)).*

Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči

Učenci s posebnimi potrebami so navedli nekaj predlogov za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči. V posameznih primerih si želijo ure dodatne strokovne pomoči izven rednega pouka in v kombinaciji – kakšno uro tudi znotraj razreda, da lahko poslušajo razlago nove snovi in imajo hkrati pomoč pri izdelavi zapiskov *(Včasih mi bi bilo zato tudi boljše, da bi imel kakšno uro tudi kar noter v razredu, pa bi bila ta dodatna učiteljica z mano, saj bi tako slišal, kar bi razlagala učiteljica, in bi mi ta druga učiteljica pomagala narediti bolj fajn zapiske, saj sem včasih tudi zmeden, kaj točno je tisto najbolj pomembno, da si zapišem. (F42)).* Poleg tega si učenci želijo dodatnih ur za ponavljanje in utrjevanje izven razreda pred ocenjevanjem znanja. Učenci s posebnimi potrebami imajo običajno pomoč pri določenih predmetih, a so nekateri podali svoj predlog oziroma željo, da bi imeli pomoč še pri drugih predmetih.

Nekateri sogovorniki so izrazili željo po tem, da bi na urah dodatne strokovne pomoči bili lahko občasno prisotni tudi drugi sošolci *(Še večkrat bi si pa želela, da bi bil še kdo pri uri, tako kot so na primer vsake toliko moje prijateljice. Takrat se lahko res učimo na zelo zabaven način. To je pa vse, kar si še želim. (H41)),* posamezniki pa si želijo možnosti uporabe računalnika pri šolskem delu *(Ma zabavno bi mi bilo, če bi kdaj tudi kakšne stvari delali na računalniku, mogoče kakšne vaje ali kaj podobnega. To mi je zanimivo. (G45)).* Za posameznike pa je moteč tudi hrupen prostor, zato je bil njihov predlog, da bi ga zamenjali za drug, manj hrupen prostor.

Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo in vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost na Osnovni šoli Dobrova

- **Starši otrok s posebnimi potrebami**

Vključenost v razredno skupnost

Različni otroci so različno vključeni v razredno skupnost. Nekateri otroci sodelujočih staršev so dobro vključeni, nimajo težav v odnosu z vrstniki, imajo prijatelje in so v razredu kar priljubljeni. Pri enem izmed teh otrok je odhod na ure dodatne strokovne pomoči v razredu čisto običajno sprejet, pri drugem pa starši zaznavajo, da je otrok vključen v razredno skupnost, a še vidijo možnosti izboljšave in napredka ter menijo, da ima otrok potrebo po še večji sprejetosti. Nekaj otrok po mnenju sogovornic pa ni najbolje vključenih. Eden od njih je bil kot mlajši bolje sprejet, sedaj pa malce bolj tava med vrstniškimi skupinami znotraj razredne skupnosti *(... sedaj*

bolj kot odraščajo, bolj se neke skupinice prijateljev oblikujejo in naš tava iz ene v drugo in se mi na trenutke zdi, da še išče družbo, ki bi ga sprejela takega, kot je. (D74)).

Počutje v razredu

Nekateri otroci sodelujočih staršev se po njihovem mnenju v razredu počutijo sproščeno. So pa tudi primeri, ko je otroku neprijetno, ker ga drugi otroci zafrkavajo in se ga izogibajo *(Večkrat kar sam pove, da se ga kdo izogiba in da ga kdo zafrkava in da mu ni prijetno v tem razredu. (E74)).*

Prispevek učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

Prispevek otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost je velik. Ti otroci razredno skupnost bogatijo s svojo poštenostjo, pravičnostjo, iskrenostjo *(V razred prinaša to svojo pristno iskrenost, on je direkten, pove tako, kot je, in to mi je pri njemu všeč. (E77)),* toplino, prijetnostjo, dobrosrčnostjo, igrivostjo, dinamičnostjo, prilagodljivostjo, veseljem, sproščenostjo, humorjem ter zabavo in dobrim počutjem. Otroci s posebnimi potrebami so v razredni skupnosti po mnenju sodelujočih staršev dober zgled ostalim otrokom predvsem v tem, kako reševati stiske na miren in ustrezen način ter v pripravljenosti pomagati drugemu, pomoči potrebnemu *(… a hkrati je lahko tudi dober zgled ostalim, kako je potrebno pomagati drugim, saj je res taka dobra dušica, ki bo res vedno vsakomur pomagala, če je to potrebno. (C81))*. Poleg tega otroci s posebnimi potrebami pri ostalih otrocih krepijo zavedanje različnosti med otroci *(… in konec koncev tudi krepi zavedanje, da so otroci med seboj različni, vsak ima ene svoje prednosti in slabosti. (B71))* ter jih učijo sprejemanja drugačnosti in zavedanja pomembnosti, da so vsi otroci enakovredni in da se mora vsak otrok imeti lepo. Hkrati z vnašanjem prijetnih stvari v razredno skupnost pa so posamezni sodelujoči starši izpostavili tudi nekoliko manj prijetne, in sicer otroci s posebnimi potrebami s seboj v razredno skupnost prinašajo več vzgojnih izzivov ter svojo nemirnost in občasno manj sprejemljivo vedenje.

Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami

Pri inkluziji učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost imajo pomembno vlogo prav učitelji, saj so po mnenju staršev tisti, ki veliko delajo in si prizadevajo za vključenost vseh otrok. Še posebej pomembno vlogo pa ima po mnenju ene izmed sogovornic razredničarka *(Za učiteljico mislim, da res daje vse od sebe, da bi uspela povezat razred. (D84))*. Da pa so res vsi otroci vključeni, mora učitelj izkazati svojo voljo in angažiranost ter neprestano spremljati in nadzorovati situacijo v razredu *(Ves čas so vklopljeni, spremljajo situacijo v razredu in se*

trudijo, saj opažajo, da je tudi sin tak dobrosrčen in nežna duša, ki si zasluži biti del skupnosti v razredu. (A82)). Kot so izpostavili posamezni starši, se mora učitelj z otroki pogovarjati in prilagajati način poučevanja in dela v razredu. Poleg tega je zelo pomembno, da že sami učitelji ne delajo razlik med učenci, ampak se jih trudijo čim bolj uravnavati *(Moram reči, da imam občutek, da se učitelji zelo trudijo, da se uravnavajo razlike med učenci, da res ne kdo tolko zelo izstopa (C82)).* Poleg tega ni smiselno, da učitelji otroke s posebnimi potrebami izpostavljajo po nepotrebnem *(... niti se otroka posebno ne izpostavlja, razen če je to nujno potrebno zaradi kakšnih drugih okoliščin. (C76)).*

Učitelj je največkrat tisti, ki zna prepoznavati »kritične« trenutke, kar zagotovo pripomore tudi k preprečevanju večjih reakcij s strani otrok s posebnimi potrebami *(... in znajo prepoznavati »kritične« trenutke, ki lahko povzročijo večje reakcije pri otroku in jih lahko že vnaprej preprečijo, da do odstopanj sploh ne pride. (C83))*. Nenazadnje pa skrbijo tudi za povezovanje otrok, ki se drugače ne družijo veliko, in po mnenju večine sodelujočih staršev to dobro uravnavajo s spodbujanjem dela v parih in manjših skupinah *(Sama razredničarka pa mi na govorilnih tudi pove, da sama velikokrat pri svojem predmetu tudi uči na ta način, da se učenci razdelijo v manjše skupine ali pare, da se potem tudi tako povezujejo že pri rednem pouku. (D83))*.

Strokovni delavci si pri skrbi za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami pomagajo predvsem z različnimi aktivnostmi. Največkrat je to v času razrednih ur, ko se poslužujejo aktivnosti, ki spodbujajo medsebojno povezovanje. Poleg tega se pogovarjajo o različnih temah tudi svetovalnimi delavci *(... in ogromno se pogovarjajo o vseh možnih temah, recimo o prijateljstvu, o tem, kako nasilje ni v redu, in podobno (D82))* ter v okviru tematskih preventivnih delavnic in socialnih iger *(Velikokrat naj bi se šli te kakšne zanimive igre, kjer morajo vsi skupaj sodelovati. (D81)).* Učitelji svojo skrb za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami izražajo tudi pri interesnih dejavnostih, saj je to priložnost za povezovanje *(Aja, še tole sem pozabila povedati, da imajo v našem razredu tudi interesno dejavnost in se potem tisto uro samo s povezovanjem razreda ukvarjajo, se pogovarjajo o tej temi povezanosti. To je našemu tudi všeč (A86)).*

<u>Predlogi za dodatno skrb za inkluzijo učencev s posebnim potrebami</u>

Sodelujoči starši imajo o predlogih glede dodatne skrbi za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami precej različno mnenje. Nekateri starši nimajo posebnih idej oziroma predlogov, spet drugi menijo, da niti ni potrebe po dodatnih predlogih. Kljub temu si posamezni starši želijo

nekaj več kot le pogovore in dosedanjo prakso vključevanja *(Nekaj več bi mogli, da bi bilo mogoče bolj učinkovito, kot ti pogovori in to, kar že delajo, ne vem pa, kaj več bi še lahko. (E87)).* Predlagajo več vključevanja svetovalne službe v razred in več sodelovanja slednje pri razrednih urah, da bi prek pogovora spodbujali vključevanje vseh otrok. Ena od sogovornic vidi možnost napredka v igri, saj je predlagala več učenja prek igre *(Našemu zelo pomaga učenje preko igre, tega se mi zdi, da bi lahko bilo več, da bi treniral doslednost, zaporedje, počakaš in bi bil potem avtomatsko bolje sprejet ... (A85))* in več vključujoče igre z vrstniki *(... in ga povabijo tudi v igro, saj se pogosto zgodi, da mi jamra, da nima veliko prijateljev, s katerimi bi se igral. (A74)).* Druga sogovornica pa si želi več povezovanja in skupinskih iger med oddelki pri športu *(Tako v grobem bi lahko rekla, da mogoče bi lahko pri športu imeli več skupinskih iger in povezovanja tudi med paralelnimi razredi, da se med seboj še bolje spoznajo in povežejo (B79)*). Naslednja sogovornica prepoznava zelo pomembno vlogo tudi v starših, saj so po njenem mnenju nenazadnje oni tisti, ki skrbijo za podporo otroku *(Se pa strinjam s svetovalno delavko, da je pomembno, da tudi starši otroka poskušamo bodrit in mu stati ob strani, da potem lažje tudi v šoli hendla stvari. (E88)).*

Prednosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo

Skoraj polovica sodelujočih staršev klasično šolo prepoznava kot zdravo jedro, primerno za napredek otroka predvsem na socialnem področju. Poleg tega posamezni starši menijo, da je šola učiteljica praktičnega in socialnega znanja za življenje *(Prednosti pa ... Mislim, da se mora vsak otrok naučiti funkcioniranja v svetu in je šola pač obvezna učiteljica za vse vrste učenja – tako praktičnega znanja kot tudi socialnega, in to mora otrok doživet in dat čez, da zmore potem naprej v življenju funkcionirat in to se res samo v normalni šoli, v enem spodbudnem okolju nauči, drugače ne gre. (C86))* ter otrokom predstavlja pripravo na realno življenje, tudi z ljudmi in situacijami, ki nam niso vedno ljube *(Kot prednost vidim predvsem to, da se ga pripravi na tako življenje, kot je, torej, da ni samo sonček, ampak da so tudi nevihte in da rožica ne bo vedno samo dišala, ampak se bo našel tudi kakšen trn, ki pa ni najboljši. Torej na kratko samo kot neka priprava na življenje tako, kot je, z ljudmi, ki so nam všeč, in tistimi, ki nam niso. (A87)).* Obenem pa ena izmed sogovornico poudarja, da ima otrok znotraj šole tudi veliko priložnosti za trening vztrajnosti in potrpežljivosti. Po mnenju nekaterih sodelujočih sogovornic je velika prednost tudi dovoljšna, ustrezna in učinkovita pomoč otroku. Nekateri starši prednost prepoznavajo še v tem, da je otrok sprejet v razredni skupnosti in ima prijatelje, s katerimi se dobro razume. Hkrati pa so vrstniki v razredu pozitiven zgled, kar pripomore k regulaciji vedenja otroka *(Veliko ima tudi pozitivnega zgleda, ker vidi »normalne« otroke in potem tudi*

on lažje uravnava svoje vedenje (E91)), ter motivacija in spodbuda za različne dosežke *(Poleg tega ima motivacijo ostalih učencev, da ga vleče naprej, delujejo kot neka spodbuda, saj jih vedno želi doseči. (D88)).*

Slabosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo

Več kot polovica staršev, ki so sodelovali v raziskavi, ne prepoznava slabosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo. Ena izmed sogovornic pove, da je njenemu otroku težko, ko se mu nabere veliko stvari, ter občasno doživlja stisko in zavrača obiskovanje šole *(Takrat ima potem kakšno manjšo stisko, tako da noče v šolo, ampak potem to mine in je spet zadovoljen. (D90))*. Druga sogovornica slabost vidi v tem, da otrok ni najbolje sprejet v svojem razredu.

- **Otroci s posebnimi potrebami**

Prihajanje v šolo

Velika večina učencev s posebnimi potrebami rada prihaja v šolo. Kot so izpostavili nekateri učenci, vedno manjkajo le zaradi opravičljivih razlogov *(Nikoli nisem še manjkal, ker ne bi želel v šolo, ampak sem imel vedno en razlog, npr. sem bil bolan ali kaj takega opravičljivega. Res nimam še nobene neopravičene ure. (I49))* in se šoli namerno ne izogibajo *(Šoli se res ne izogibam, ker vem, da to moram narediti, drugače ne bom nič znal in ne bom dobil nobenega poklica. (I50)).* Po mnenju nekaterih sogovornikov je prihajanje v šolo odvisno od samega razumevanja med sošolci, saj raje prihajajo v šolo, če se dobro razumejo, poleg tega pa še od počutja učenca, in sicer raje pride, če se dobro počuti, v primeru slabega počutja pa mu prihod v šolo ni ravno pogodu. Eden izmed učencev je povedal, da se do 6. razreda, ko je bil še v starem razredu, ni dobro počutil in ni rad prihajal v šolo *(Do 6. razreda sem bil v enem razredu, kjer se res nisem dobro počutil. Potem se mi je pa malce zalomilo in sem ponavljal šesti razred in sem prišel v novi razred. (I51)),* a se sedaj v novem razredu počuti bolje *(V tem novem razredu pa se veliko boljše počutim, predvsem ker imam boljše sošolce, kot sem jih imel prej. (I52)).* Učenci s posebnimi potrebami raje pridejo v šolo, ko so kakšni dnevi dejavnosti *(Ko pa so kakšni dnevi dejavnosti, takrat raje pridem, sploh če imamo kaj zabavnega, na primer kakšen kino ali pa gledališče. (J45)).* Nekateri izmed učencev s posebnimi potrebami srednje radi prihajajo v šolo in občasno jih je strah prihoda, sploh na dni, ko je napovedano ocenjevanje znanja *(Razen ko so kakšni testi in spraševanja, takrat me je pa malo strah it v šolo, ampak mami vedno pravi, da je to normalno. (G47)).* Le eden izmed sogovornikov pa v šolo ne pride rad, še posebej takrat, ko je običajen pouk.

Počutje v razredu

Kot so povedali učenci s posebnimi potrebami, se v razredu počutijo dobro. Običajno jim je v družbi vrstnikov sproščeno in zabavno *(… in tudi zabavno, sploh ko se s sošolci kaj smešnega pogovarjamo. (G50)),* zanimiv pa jim je tudi pouk *(Včasih tudi kaj novega izvem in mi je zato zanimivo tudi pri pouku, sploh kakšen tak predmet, kot je geografija ali pa zgodovina. To imam res rad. (F45)),* pri katerem lahko neobremenjeno, mirno sodelujejo *(Pri pouku lahko sodelujem in dvigujem roko, če želim kaj povedati in se mi zato nihče ne smeji, kot so se mi prej. (I55)).* Poleg tega se učenci s posebnimi potrebami počutijo sprejeto in priljubljeno ter so med seboj povezani. Tako se učenci v razredni skupnosti lažje med seboj dogovarjajo in so sposobni takojšnjega dogovora ter so prijatelji med seboj in se družijo tudi izven šole *(Mi smo pa tudi prijatelji med seboj in se veliko družimo tudi po šoli in gremo večkrat kam ven v mesto. (F49)).* Eden izmed sogovornikov je pojasnil, da se trenutno počuti bolje kot v prejšnjih letih *(Lahko rečem, da mi je celo boljše kot lansko leto, ker nas je manj. (H47)),* saj je v razredni skupnosti prisotnih manj nesporazumov *(In se potem tudi manj kregamo. Fantje so bili v petem razredu tudi v dveh skupinah, pa ves čas so se kregali. (H48)).* Ko pa se pojavijo prepiri, ki so po njegovem mnenju kar večkratni konflikti med sošolci, se v razredu počuti slabo.

Doživljanje sebe v razredu

Več kot polovica učencev s posebnimi potrebami sebe v razredu doživlja kot normalne učence, preostanek učencev pa meni, da so vsi sošolci med seboj enakovredni. Poleg tega se učenci s posebnimi potrebami v razredu ne želijo posebej izpostavljati *(Običajno sem raje v ozadju, se ne maram izpostavljati. (J53)).*

Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci

Večina učencev s posebnimi potrebami je poročala, da ima tako s sošolci kot tudi s strokovnimi delavci dobre odnose.

Večina učencev, udeleženih v raziskavi, je posebej izpostavila dobro razumevanje in prijateljstvo s sošolci. Eden izmed sogovornikov je poudaril, da ima veliko prijateljev, ker je zgovoren in zabaven. Poleg tega so učenci sproščeni in nasmejani *(Večkrat se mi vsi smejijo, ko povem kaj smešnega, in mi rečejo, da naj še kaj povem. (I60)),* prijazni drug z drugim, sočutni, ustrežljivi in pripravljeni pomagati *(Pa vesel sem, ker si tudi med seboj radi pomagamo, če na primer rabim kakšne zapiske, jih vedno dobim, ali pa če manjkam, mi ponavadi sošolci povejo, kaj so delali v šoli. (J51)).* Učenci so običajno sprejeti v družbi, kjer

ni zafrkavanja, a so prisotni občasni prepiri, ki pa jih hitro zgladijo. Dejstvo pa je, da nimajo vsi učenci prav z vsemi najboljših odnosov, ampak so z nekaterimi boljši prijatelji, drugi pa jim gredo na živce. Eden izmed sogovornikov je poudaril, da ima z večino v redu odnose, le z enim sošolcem ne *(Ma s sošolci imamo kar v redu odnos, razen z enim sošolcem, ki gre na živce vsem sošolcem. Z njim se že od začetka leta ne razumem najbolje. Ostala večina sošolcev je pa v redu. (I61)),* medtem ko je drug povedal, da ima nekoliko slabši odnos z dvema sošolkama, ki se vedeta, kot da sta glavni v razredu *(Imamo pa tudi dve sošolki, ki mislita, da sta glavni. Ko pa potem ni kaj po njihovo, sta takoj zelo užaljeni. Onidve sta nekako šefici razreda. (H54)).*

Učenci s posebnimi potrebami so odnose s strokovnimi delavci označili za dobre, saj se zelo dobro razumejo med seboj in je prisotno medsebojno spoštovanje *(Sicer je včasih odvisno kot s kom, ampak z večino imamo dober odnos. Če sem jaz spoštljiv do njih, so potem tudi oni do mene. (F54)).* Učenci s posebnimi potrebami in strokovni delavci so med seboj prijazni ter se dobro poznajo in sprejemajo drug drugega *(Se mi zdi, da smo že vsi navajeni drug na drugega in se kar poznamo med seboj in ostali so sprejeli, da imam pač težave in da rabim pomoč. Mislim, da jim to res ni nič več čudno. (J59)).* Strokovni delavci običajno razumejo učence in njihove težave ter so pozorni in pripravljeni nuditi pomoč, če jo učenci potrebujejo. Odnosi med strokovnimi delavci in učenci s posebnimi potrebami so izjemoma slabši, in sicer v odnosu z določenimi učitelji, ki se ne držijo dogovorov *(... razen z učiteljico za matematiko se ne najboljše razumeva in sva imeli to šolsko leto kar en malce večji konflikt, ker me je hotela še enkrat vprašati, kljub temu da sem že bila, in se ni držala najinega dogovora. (H56)).* Poleg tega se občasno zgodi, da so učitelji jezni na določenega učenca, ker pozabi domačo nalogo, zamuja ali pa ga je treba ves čas opozarjati zaradi klepetanja in glasnosti.

Nasilje/nestrpnost s strani vrstnikov

Večina otrok s posebnimi potrebami je pojasnila, da nasilja oziroma nestrpnosti s strani vrstnikov ni doživela, eden izmed sogovornikov pa je to občasno doživel *(V prejšnjem razredu me je kdaj pa kdaj kdo zafrkaval, da sem luzer, ali pa mi je govoril, da kljub dodatnim uram ne morem pisati testa več kot 1. Oni res niso bili najbolj prijazen razred. (I66)).* Posamezni učenci so bili občasno deležni verbalnega nasilja *(Je pa bil pred kratkim en dogodek, ko smo imeli športni dan, in mi je ena starejša učenka rekla, da smo doma kmetavzarji, ker imamo doma veliko kmetijo. Jaz sem ji potem rekla, da če nas ne bi bilo, mi ne bi imeli hrane. Ni pa tako, da bi me kdo konstantno zafrkaval, ampak so bili posamezni dogodki. (H58)),* kot sta žaljenje in zafrkavanje, ter verbalnega izzivanja, včasih tudi iz radovednosti, predvsem ko so učenci s posebnimi potrebami odšli iz razreda, so potrebovali podaljšan čas pri pisanju preverjanja

znanja *(… razen ko je kak bolj težek test in rabim več časa za pisanje, potem mi kdaj kdo teži, da ni fer, da lahko dlje časa pišem. Takrat mi je malo zoprno, samo itak mi je ratalo že vseeno. (G57))* ali uporabljali dodatne pripomočke *(Včasih me kdo vpraša, kaj imam tam (mislijo na črpalko ali na obliž, ki ga imam na roki), ampak nikoli niso žaljivi, verjetno to počnejo bolj iz radovednosti. (F58)).* Poleg tega so posamezni učenci bili deležni tudi fizičnega nasilja. Eden izmed sogovornikov pa je povedal, da v novem razredu doživlja veliko manj nasilja, kot ga je v starem razredu, in se bolje počuti.

Želje za naprej

Učenci s posebnimi potrebami so izpostavili kar nekaj želja in predlogov za naprej. Želijo si manj učenja na pamet *(Pa manj stvari bi se rad učil na pamet, ker nekateri učitelji mislijo, da moremo kar vse znat na pamet. (G59))* in manj domačih nalog. Poleg tega si želijo počasnejše razlage in obravnave snovi *(Pa tudi da bi kdaj bolj domače in počasneje razlagali, saj ne utegnem vedno slediti in si vsega zapisovati. Potem pa je doma mami name huda, ker nimam urejenih zapiskov. (I73)),* boljše razlage snovi in dodatno strokovno pomoč ob nerazumevanju snovi s strani učitelja ter tudi več razlage in vaj za utrjevanje znanja pri posameznih predmetih *(Pri učiteljih si bi pa želela več razlage predvsem pri matematiki. Običajno si samo v zvezek zapišemo definicijo in gremo potem direktno delati vaje v delovni zvezek. Želela pa bi več vaje. (H61)).*

Učenci s posebnimi potrebami si v povezavi s preverjanjem in ocenjevanjem znanja želijo krajših in lažjih testov. Obdržali pa bi tudi dodatno strokovno pomoč in iste učitelje, kot so jih imeli do sedaj, saj so nanje že navajeni. Pri tem so izrazili željo po večji stalnosti učiteljic dodatne strokovne pomoči *(Bi si pa tudi želel, da se učiteljice za DSP ne bi tako hitro menjale, saj se lih navadim na eno, pa potem pride druga. To mi je malo čudno, drugače je pa vse ok. (G60))* in hkrati uspešnem zaključku osnovne šole.

V nadaljevanju šolanja si učenci s posebnimi potrebami želijo več časa za druženje v šoli *(… in da bi imeli še več časa za druženje tudi v šoli, saj nam ga zaradi takega natrpanega urnika včasih kar malo zmanjka. (J65)),* prijaznih sošolcev in dobrega medsebojnega razumevanja, kar bi jim olajšalo medsebojno usklajevanje *(Sedaj, ko smo se morali dogovoriti za predstavo ob koncu šolskega leta, se nismo mogli uskladiti. Šele včeraj smo se potem spomnili točke za končno prireditev in bi si res želela, da bi se še lažje vsi uskladili. (H60))* in dobro počutje do konca šolskega leta. Le eden izmed učencev s posebnimi potrebami nima idej in predlogov za naprej ter si želi, da ostane tako, kot je.

- **Strokovni delavci**

Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami

Večina strokovnih delavk zase meni, da so slabo usposobljene za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami *(Menim, da zaradi manj izkušenj s poučevanjem, poučujem namreč šele dve leti, še nisem dobro usposobljena za delo z otroki. (K1); Menim, da mi znanj na teh področjih primanjkuje in da nisem dovolj usposobljena, saj imajo učenci vedno več različnih motenj, ki jih ne poznam najbolje. (O1))*. Ena izmed sogovornic pa ima po svojem mnenju osnovno znanje o inkluziji otrok s posebnimi potrebami in je tako dobro usposobljena *(Glede na to, da sem specialna pedagoginja, lahko rečem, da sem dobro usposobljena za delo z učenci s posebnimi potrebami. (N1)).* Poleg tega imajo nekatere sogovornice željo po okrepitvi znanja o učencih s posebnimi potrebami, druge pa vidijo potrebo po obnavljanju in nadgrajevanju znanja na temo inkluzije otrok s posebnimi potrebami *(Menim, da je potrebno znanje vedno obnavljati in nadgrajevati, saj se iz leta v leto pojavljajo novi izzivi, ki so povezani z otroki s posebnimi potrebami. (N6)).*

Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami

Strokovni delavci se pri svojem vsakdanjem delu z otroki s posebnimi potrebami srečujejo tudi z različnimi izzivi. Pri reševanju le-teh si jih večina pomaga z uporabo strokovne literature ali pomoč poišče v svetovalni službi *(Če mi pa še to ni dovolj, potem mi ne preostane drugega, kot da se povežem s svetovalno službo, s katero imamo kar dobro vzpostavljeno sodelovanje (L6)).* V posameznih primerih strokovni delavci pomoč poiščejo še pri drugih pedagoških kolegih *(… ali kakšno drugo pedagoško kolegico ali kolega, ki ima mogoče kakšno izkušnjo več, kot jo imam sama. (M5))* ali zunanjih specializiranih sodelavcih *(… in pri zunanjih sodelavcih, ki so specializirani za posamezne specifike otrok. (N5))* in zunanjih institucijah. Poleg tega jim koristijo tudi obisk seminarjev in tematska izobraževanja.

Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami

V raziskavi udeleženi strokovni delavci so enotnega mnenja, da je delo z učenci s posebnimi potrebami izziv *(Delo z otroki s posebnimi potrebami mi predstavlja poseben izziv, saj nikoli ne vem, kaj lahko pričakujem. (M6))*. Več kot polovica sogovornikov meni, da gre za individualno obravnavo posameznika *(Vsak otrok je poseben, zato je nujno prilagajanje individualnosti. Tudi če delaš z otrokom z isto diagnozo, je lahko njegovo funkcioniranje drugačno. (N8)),* pri čemer je eden izmed njih jasen, da ni enotnega načina poučevanja, ampak

je potrebno prilagajanje poučevanja posamezniku. Slednje pa je za posamezne strokovne delavce težko *(Ker je teh učencev veliko, je težko vsakemu nuditi vse, kar potrebuje. (L8)),* saj morajo poleg prilagajanja neprestano sproti spremljati učence s posebnimi potrebami *(Ja, učence res skozi sproti spremljam na način, da jih večkrat vprašam, kako jim gre, in pogledam v njihove zapiske, da vidim, kaj delajo in kje so. (L13))* in pri svojem delu biti predvsem dosledni *(Je pa potem nujno, da se tega načrta dosledno držimo, da otrok še dodatno ne zmedemo. (N10)).* Pri strokovnih delavcih je nujen takojšen in smiseln odziv v določeni situaciji, v kateri se znajdejo otroci s posebnimi potrebami. Po besedah nekaterih sogovornikov namreč učenci s posebnimi potrebami potrebujejo jasno uokvirjene stvari oziroma jasen načrt dela. Strokovni delavci vlagajo veliko truda v delo z učenci s posebnimi potrebami, jih spodbujajo (tudi k samostojnosti), motivirajo *(Sem pa pogosto tudi motivatorka tem učencem, sploh ob kakšnih slabših ocenah, ko jim pade vsa motivacija. (O8))* ter otroke pohvalijo za napredek. Strokovni delavci si morajo poleg časa pri pouku vzeti čas za otroke s posebnimi potrebami tudi izven pouka in se z njimi pogovoriti *(Se mi zdi, da največ naredim s tem, da se z učenci s posebnimi potrebami veliko pogovarjam. Vedno poskrbim, da se tega lotimo po pouku, da jih ne izpostavljam pred celim razredom. (M38)),* saj s tem preprečijo morebitne dodatne stiske pri otrocih *(Kadar postavim vprašanje učencu s posebnimi potrebami, se trudim, da mu dam vedeti, da si naj vzame čas za razmislek in šele nato odgovori, da je manj možnosti za dodatno stisko, (K36)).* Po mnenju enega izmed sogovornikov strokovni delavci preveč časa posvetijo učencem s posebnimi potrebami, zato se pogosto zgodi, da zapostavljajo ostale učence in jim zanje primanjkuje časa.

<u>Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami</u>

Učencem s posebnimi potrebami strokovni delavci izobraževalni proces prilagajajo v različnih vidikih, in sicer od samega poučevanja, do gradiv in celo ocenjevanja znanja.

Pri prilagajanju poučevanja strokovni delavci izhajajo iz odločbe o usmeritvi in strokovnega mnenja. Poleg tega učiteljem prilagajanje svetuje tudi specialna pedagoginja in tako skupaj poiščejo ustrezne prilagoditve. Po mnenju enega izmed sogovornikov imajo nekateri strokovni delavci posreden vpliv na prilagajanje dela učencem s posebnimi potrebami *(Ker sama nikoli nisem v razredu, ampak imam predvsem individualne ure, večinoma na prilagajanje dela v razredu le posredno vplivam (N11)).*

V posameznih primerih si morajo učitelji vzeti več časa za obravnavo nove snovi *(Pri pouku si vzamemo kakšno minuto več časa za obravnavo nove snovi, sploh ko je kaj težjega (L15)),*

preverjanje razumevanja snovi s strani učencev in večkratno sprotno spremljanje. Večina strokovnih delavcev je primoranih izobraževalni proces prilagajati tako, da snov dodatno razložijo ali pa to naredijo na nekoliko drugačen način *(… saj je treba tem otrokom stvari razlagati na drugačen način, saj njihovi možgani delujejo drugače kot pri »normalno« razvitem otroku (K5))* in se pri tem poslužijo poenostavljene, »domače« razlage. Nekateri posamezniki poleg razlage potrebujejo še dodatno učiteljevo pomoč pri samostojnem delu in dodatna navodila *(Ko dam učencem kakšno nalogo, pa čisto vedno poskrbim, da dam učencem s posebnimi potrebami še kakšna podrobnejša dodatna navodila, če se izkaže, da je to potrebno, da potem lažje in uspešnejše rešijo nalogo. (L17)).* V primeru nerazumevanja snovi s strani učencev se strokovni delavci poslužujejo možnosti postavljanja dodatnih podvprašanj in uporabe didaktičnih pripomočkov *(Pri matematiki ima deček pri sebi didaktične pripomočke, da si lahko račun prikaže na konkretnem primeru (K10)).* V posameznih primerih je učencem treba tudi brati pisna navodila in jim prilagoditi glasno branje, sploh v primeru disleksije *(Če vem, da ima učenec na primer težave z branjem, da ima recimo disleksijo, potem naredim takole, da ta učenec na glas prebere le krajši odstavek. S tem poskrbim, da je tudi on vključen v branje in enak ostalim, vendar mu ne preveč otežim situacije (O35)).*

Občasno morajo strokovni delavci učencem prilagoditi tudi domačo nalogo in jo dati v manjšem obsegu. Pri svojem delu pogosto vključujejo skupinsko delo, saj se na ta način učenci med seboj motivirajo za delo. Več kot polovica strokovnih delavcev učencem s posebnimi potrebami prilagodi tudi sedežni red in učence posede v svojo bližino *(V razredu pa sedi vedno blizu učitelja, torej nekje v moji bližini, bolj v sprednjih vrstah, da sem lahko bolj pozorna nanj. (K12))* ali jih umaknejo pred motečimi dejavniki v drug prostor *(Včasih kakšnega učenca umaknem tudi v kabinet, saj potrebuje prostor z manj motečimi dejavniki, kar jih je pa v razredu običajno kar veliko. (M13)).*

Strokovni delavci učencem s posebnimi potrebami pomagajo tudi s prilagajanjem gradiv in zapiskov. Posamezni sogovorniki so poudarili, da učencem ponudijo prilagojene povzetke obravnavane snovi in prilagojene učne liste *(Ko je potrebno, jim prilagodim tudi učne liste, v smislu lažjih nalog ali pa tudi manjše količine. (O13)).* V posameznih primerih jim nudijo tudi dodatno gradivo in zapiske. Večina učiteljev učencem s posebnimi potrebami omogoča tudi možnost fotokopiranja gradiv *(Kadar mu ne uspe zapisati celotne snovi, predvsem ko gre za kakšen prepis s table, mu naredim fotokopijo zapiskov, da lahko delo nadaljuje doma. (K9)).*

Učencem s posebnimi potrebami strokovni delavci tudi prilagajajo ocenjevanje znanja v skladu z odločbo, in sicer tehnično prilagajajo preizkuse znanja, kot na primer dodajo večji razmik

med vrsticami ter uporabijo točno določen tip pisave *(… vrsta pisave je tudi ponavadi Arial ali kakšna čimbolj berljiva (M19))* in velikost. Poleg tega je več kot polovica sogovornikov izpostavila prilagoditev barve lista in več prostora za odgovore na preizkusu znanja. Strokovni delavci učencem s posebnimi potrebami poleg tehničnih prilagoditev nudijo tudi možnost podaljšanega časa pri pisanju preizkusov znanja in pisanje preizkusov izven razreda. Na ocenjevanju znanja lahko ob učencu prisostvuje učitelj, ki jim prebere pisna navodila in preveri razumevanje le-teh *(… in pravico do tega, da učitelj preverja razumevanje navodil, sploh pri daljših navodilih, kjer se taki otroci pogosto kar izgubijo in ne vedo niti, kako se posamezne naloge lotiti. (N25))*. Nenazadnje pa imajo učenci tudi možnost napovedanega ustnega ocenjevanja znanja.

Ozaveščanje razredne skupnosti o učencih s posebnimi potrebami

Ozaveščanje razredne skupnosti o učencih s posebnimi potrebami je po mnenju nekaterih strokovnih delavcev zahtevno delo. Potrebno je veliko razlage o potrebnosti prilagoditev *(Bolj kot ne pa je potrebno veliko napora vložiti v to, da ostalim učencem razlagam, zakaj nekateri njihovi sošolci in sošolke potrebujejo prilagoditve, ker jih to najbolj moti. (L26))* ter pogovora o podobnostih in razlikah med ljudmi, s čimer se strinja večina strokovnih delavcev *(… saj je bilo potrebno otrokom dopovedati in pojasniti, da smo si med seboj v določenih vidikih različni in z nekaterimi najdemo res malo skupnih stvari. (M25))*. Poleg tega je zelo pomemben pogovor o edinstvenosti posameznika *(Pojasnila sem jim, da je vsak posameznik nekaj posebnega – nekaterim gre dobro matematika, drugi so boljši pri slovenščini … (K15))*, pogovor na splošno, brez izpostavljanja posameznika in opozorilo učencem, naj najprej poskrbijo zase in »pometejo pred svojim pragom« *(Če kdaj pride do kake pikre pripombe s strani sošolcev, potem jim vedno povem, da naj vsak »pomete pred svojim pragom«, se zanima za svoje delo, uspeh ter da naj bodo veseli, hvaležni, da sami nimajo tovrstnih težav. (O22))*. Strokovni delavci, predvsem učitelji, za ozaveščanje razredne skupnosti izkoristijo tematske razredne ure, kjer je prostor tudi za pogovor o tem, da za napredek ni pomemben čas, ampak vložen trud *(Pogovorili smo se tudi o tem, da ni nič narobe, če potrebuješ dlje časa, da se nekaj naučiš in da nekaj usvojiš, pomembno je, da se trudiš po svojih najboljših močeh in tako bo viden napredek tudi v znanju. (K16))*. Pri ozaveščanju si pomagajo tudi s konkretnimi primeri iz literature. Več kot polovica udeleženih sogovornikov pa je izpostavila dejstvo, da ozaveščanje v razredni skupnosti o učencih s posebnimi potrebami ni potrebno, saj je otrok s posebnimi potrebami kar velik delež *(Glede na to, da imamo na naši šoli precej velik delež otrok s posebnimi potrebami, tam okrog 15 %, sama ozaveščanju o tej temi ne posvečam precej veliko pozornosti, saj se mi zdi, da so*

tudi otroci s posebnimi potrebami že samoumevni ostalim otrokom. (N26)) in so se hkrati učenci med šolanjem že zelo dobro spoznali med seboj *(Ker učim na predmetni stopnji in so takrat otroci že kar nekaj let pred tem skupaj v razredu, to niti ni potrebno, saj se učenci med seboj poznajo in vedo, da imajo nekateri sošolci težave oziroma posebnosti, če se lahko tako izrazim. (O21)).* Po mnenju strokovnih delavcev pa so prav starši tisti, ki tudi doma nagovarjajo različnost in spodbujajo strpnost med učenci *(Sem pa tudi na starše na prvem roditeljskem sestanku apelirala in jih prosila, da se tudi oni doma pogovarjajo o različnosti in pomagajo otrokom razumeti in jih tudi spodbujajo k strpnosti drug do drugega. (M28)).*

Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo

V splošnem so mnenja sodelujočih sogovornikov o inkluziji učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo različna. Nekateri prepoznavajo tako prednosti kot tudi slabosti, eden izmed strokovnih delavcev pa v tem prepoznava več slabosti kot prednosti.

Strokovni delavci za vključenost oziroma inkluzijo učencev s posebnimi potrebami postavljajo pogoje, kdaj je učenec vključen v klasično osnovno šolo, in sicer ko so primanjkljaji nekoliko manjši, in ne ko so večji *(Če pa so primanjkljaji precej veliki, ko učenec ne more slediti pouku in kljub učenju ne dosega minimalnih standardov, potem pa menim, da je bolje, da se šola v zanj primerni šoli, saj je tam lahko uspešen. (O29)).* Poleg tega je pomemben pogoj tudi to, da so pričakovanja otrok in staršev realna.

Inkluzija oziroma vključenost otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo ima svoje prednosti in slabosti. Prednosti so tako pomembne za učence s posebnimi potrebami kot tudi za vse ostale učence. Kot prednost za učence s posebnimi potrebami so nekateri strokovni delavci izpostavili navajanje le-teh na življenje v večinski družbi *(Edino prednost vidim v tem, da se v splošnem učenec s posebnimi potrebami že malce privaja na življenje v družbi, v kateri živimo, saj je konec koncev tudi on del nje in ne bo mogel skozi življenje z neprestanim olajševanjem in iskanjem bližnjic. (M37)).* Strokovni delavci so več prednosti navedli tudi za ostale učence, saj posamezni sogovorniki učence s posebnimi potrebami prepoznavajo kot zgled ostalim učencem *(Včasih najdemo tudi take otroke, ki so lahko zgled ostalim, saj so zelo vztrajni in marljivi in se res trudijo, da na koncu kljub oviranosti dobijo zelo lepo oceno. (L33)).* Poleg tega se sovrstniki od otrok s posebnimi potrebami učijo strpnosti *(Veliko prednost vidim v tem, da se sovrstniki naučijo strpnosti, predvsem v primerih, ko učenec s posebnimi potrebami potrebuje več časa za razmislek in odgovor. (K18)),* spoznavajo različnost med ljudmi *(Pozitivno se mi zdi, da vsi otroci vidijo, da smo ljudje različni, imamo različne posebnosti in sposobnosti. Tako*

se na primer eni lažje učijo, drugi pa so boljši na praktičnem področju. (N33)) in se privajajo na sobivanje z različnimi ljudmi *(Z različnimi strukturami oseb se otroci tako ali tako srečajo v svojem domačem okolju (od uspešnih ljudi do »vaških posebnežev«), zato se mi zdi dobro, da se z različnimi srečajo tudi v šoli in se na to različnost privadijo. (N34)).*

Strokovni delavci ob vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo prepoznavajo tudi slabosti tako za same učence s posebnimi potrebami kot tudi za ostale učence, učitelje in starše.

Posamezni strokovni delavci so kot slabost izpostavili zaznamovanost učencev s posebnimi potrebami zaradi privilegiranosti. Posledično so lahko učenci s posebnimi potrebami izločeni iz družbe vrstnikov, jih ostali učenci ne sprejemajo in imajo težave pri navezovanju socialnih stikov. Dva izmed sogovornikov sta izpostavila, da so učenci s posebnimi potrebami deležni tudi posmehovanja s strani vrstnikov. Pri učencih s posebnimi potrebami lahko pride do upada motivacije *(Hmm, kot slabost pa bi lahko rekla, da je vključenost učenca s posebnimi potrebami v to našo klasično šolo v primeru, da učenec opazi preveliko razliko v znanju v primerjavi s sovrstniki, to lahko začne zavirat njegovo motivacijo za učenje … (K20))* in se pojavi neželeno vedenje *(To se mi zdi, da se potem pokaže v obliki neželenega vedenja, ki je v skrajnostih včasih tudi zelo neprimerno in moteče za cel razred. (O28)),* kar je kot slabost navedla več kot polovica strokovnih delavcev.

Poleg naštetega so posamezni strokovni delavci izpostavili tudi težave s koncentracijo, čustvene težave, nizko samozavest in nizko samopodobo zaradi neuspeha pri učencih s posebnimi potrebami. Pri učencih s posebnimi potrebami se lahko zgodi, da s svojim vedenjem tudi motijo pouk. Nekateri sogovorniki so se osredotočili tudi na zahtevane cilje, ki so tako visoki, da jih učenci s posebnimi potrebami ne dosegajo *(Učenci s posebnimi potrebami zelo težko dosegajo zahtevane cilje, velikokrat je problem že pri minimalnih ciljih, ki so predvideni za klasično osnovno šolo. (M32); Težko je tudi za otroke, ki s težavo dosegajo učne standarde in so pogosto negativno ocenjeni. (N39)).* Ob prevelikih pričakovanjih od učenca s posebnimi potrebami pa zanj vse skupaj postane frustrirajoča izkušnja. Poleg tega v posameznih primerih ti tudi izkoriščajo prilagoditve, ki jih imajo, za lažje shajanje skozi učni proces *(Najbolj pa me jezi izkoriščanje prilagoditev, ki jih imajo ti učenci s posebnimi potrebami, saj pogosto pozabijo na opravljanje svojih dolžnosti. (M36))* ali jim prilagoditve dajejo potuho. Nenazadnje so po mnenju nekaterih strokovnih delavcev na slabšem tudi ostali nekoliko bolj uspešni učenci, saj se pogosto zavira učni proces.

Z vključenostjo otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo imajo kar nekaj izzivov tudi učitelji, saj se pogosto zgodi, da jim primanjkuje časa za temeljito posvečanje učencem s posebnimi potrebami, ker imajo v razredu veliko število otrok. Poleg tega zaradi številčnosti razredov težje ohranjajo nadzor nad posameznikom *(Tudi oddelki na naši šoli so precej veliki in je težko ohranjati nadzor nad posameznim učencem in njegovim delom. (M31))* in imajo težave z zagotavljanjem zadostne podpore učencem s posebnimi potrebami *(Otrokom z večjimi težavami v sistemu tudi ne moremo zagotoviti zadostne podpore, kot bi jo lahko dobili v bolj specializirani inštituciji. (N38)).* Slabost, ki je povezana s starši, pa so ravno njihova previsoka pričakovanja.

Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev

Strokovni delavci v večini skrbijo za enakost vseh učencev v razredni skupnosti s tem, da prilagajajo tempo dela *in* vključujejo vse učence v učenje. Poleg tega skrbijo za slišanost vseh učencev *(Tudi v primeru, da drug z drugim delimo svoje zgodbe, kakšne ideje ali misli, potem vedno pazim, da ima vsak možnost priti na vrsto in povedati, kar želi. (K26))* in učencev s posebnimi potrebami posebej ne izpostavljajo. V posameznih primerih so strokovni delavci izpostavili tudi, da poskušajo zagotavljati enake možnosti za napredek in delo pri vseh učencih. Tako vsi učenci dobijo enake naloge in enake preizkuse znanja. Prav tako so vsi otroci deležni enake mere pomoči ter enakih kriterijev in pravičnega ocenjevanja. Eden izmed sodelujočih sogovornikov je v sklopu skrbi za enakost vseh učencev navedel možnost dodatne podpore pri usvajanju temeljnega znanja v obliki dodatnih treningov *(Otrokom s težavami pri usvajanju šolskih veščin damo že od začetka šolanja možnost dodatne podpore pri usvajanju temeljnega znanja z različnimi treningi grafomotorike, predbralnih veščin, treningi branja v 2., 3., 4., 5. razredu in podobno. (N46)).* Poleg tega se strokovni delavci izogibajo razglabljanju o diagnozah učencev s posebnimi potrebami. Iz slišanega je torej mogoče razbrati, da strokovni delavci na zelo različne načine skrbijo za enakost vseh učencev in se zanjo trudijo. Le eden izmed sogovornikov pa je mnenja, da enakosti ni mogoče doseči *(Enakosti, jaz kot strokovna delavka, ne moremo doseči, saj se otroci v razredih zelo razlikujejo na vseh področjih. (N43)).*

Razlike glede na vključenost v razredno skupnost med učenci s posebnim potrebami in ostalimi učenci

Po mnenju strokovnih delavcev razlike med učenci s posebnimi potrebami in ostalimi učenci v vključenosti v razredno skupnost so. Kot so izpostavili nekateri sogovorniki, so odvisne od težav posameznika in njegove diagnoze, na primer učenci z avtizmom so slabše vključeni v

razredno skupnost, medtem ko so na primer učenci s specifičnimi učnimi težavami v razredno skupnost boljše vključeni kot ostali učenci s posebnimi potrebami. Nekateri učenci s posebnimi potrebami so v razredno skupnost manj sprejeti tudi zaradi prilagoditev pri ocenjevanju *(Drugače pa ne morem mimo tega, da otroci pogosto začnejo opažati razlike predvsem pri tem, ko imajo učenci s posebnimi potrebami napovedana ustna ocenjevanja in se včasih zgodi, da se izogibajo ustnemu preverjanju, recimo kar ostanejo doma ali pa se kako drugače izgovorijo, da potem niso vprašani. To je res pogosto potem razlog, da so učenci s posebnimi potrebami manj sprejeti v razredu kot ostali otroci. (M42)).* Posamezni učenci s posebnimi potrebami se zares navežejo na določenega učenca, ostali učenci pa so zmedeni in ne razumejo najbolje, da so določeni učenci s posebnimi potrebami manj uspešni.

Dejstvo je, da učenci s posebnimi potrebami potrebujejo več spodbude pri sodelovanju z ostalimi in si krepijo občutek pripadnosti skupini z uspešnostjo na drugih področjih, kot sta na primer šport in umetnost *(V večini primerov se mi zdi, da so učenci s posebnimi potrebami uspešni na kakšnem drugem področju, kot je recimo šport ali umetnost. Res imamo kar nekaj takih otrok na šoli, ki so odlični športniki ali umetniki in jim potem to tudi daje občutek pripadnosti neki skupini. (M41)).* Posamezni učenci s posebnimi potrebami se soočajo tudi s stisko pri skupinskem delu. Običajno so ti učenci raje vodeni, kot pa da so oni vodje razredne skupnosti, in se manj izpostavljajo. Nekateri sodelujoči strokovni delavci so mnenja, da razlik med učenci ni, ampak da so vsi enako vključeni v razredno skupnost.

<u>Skrb za inkluzijo</u>

V skrbi za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami je po mnenju strokovnih delavcev potrebna krepitev moči teh učencev *(… predelamo tudi temo, kako si lahko pomagajo, kako se bodo lahko v življenju znašli in podobno, nekako jih poskušam opolnomočiti. (N28))* in spodbujanje njihovih močnih področij *(Otroke tudi spodbujam tam, kjer so oni močni – včasih potem kakšno stvar pokažejo, delijo z razredom (M47))*, poleg tega pa še veliko pogovora in dajanja občutka vrednosti. V posameznih primerih so strokovni delavci izpostavili tudi potrebo po dodatnem spremljanju učencev z namenom preprečevanja izločitve iz razredne skupnosti in potrebo po učenju ustreznih socialnih veščin, da znajo ustrezno reagirati, ko se znajdejo v zagati.

Večina strokovnih delavcev za inkluzijo skrbi s spodbujanjem dela v parih ali manjših skupinah *(Poleg tega si prizadevam tudi za čim več skupinskega dela, predvsem pri eksperimentalnem delu pouka, kjer si potem lahko učenci tudi med seboj pomagajo in sodelujejo. To jim je običajno zelo zanimivo. (M44)),* pri čemer nekateri sodelujoči menijo, da je smiselno ustvariti

čim bolj mešane sodelovalne skupine *(Tudi kadar tako delamo, poskušam otroke čim bolj mešati, da se navadijo na delo z različnimi ljudmi, ker bi drugače bili oni vedno v enih in istih skupinah (K34)).* Vsi sodelujoči strokovni delavci poudarjajo, da je potrebno spodbujanje strpnosti na nivoju celotne razredne skupnosti. Poleg tega ni smiselno izpostavljanje posameznika, ampak je potrebno delo s celotno razredno skupnostjo in spodbujanje učencev k medsebojnemu poslušanju. Znotraj razredne skupnosti je po mnenju nekaterih strokovnih delavcev potrebna razdelitev različnih vlog *(Za vključenost otroka s posebnimi potrebami imam naštudiranih par prijemov, najpogosteje se poslužujem dodelitve različnih vlog v razredu, recimo učiteljev pomočnik, dežurni, predsednik ali kaj podobnega, odvisno od situacije. (M43))* in ustrezno posredovanje ob neprimernem vedenju med učenci.

Prispevek učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

Učenci s posebnimi potrebami bogatijo razredno skupnost in vanjo tudi prispevajo. Eden izmed sogovornikov je izpostavil, da učenci s posebnimi potrebami pripomorejo k temu, da ostali učenci spoznavajo edinstvenost posameznika. Poleg tega je več kot polovica sodelujočih izpostavila, da prisotnost učencev s posebnimi potrebami v razredni skupnosti prispeva k ozaveščanju ostalih učencev o medsebojni različnosti, spoštovanju le-te in sprejemanju drugačnosti *(Se mi zdi, da res potem proti koncu osnovnega šolanja res začnejo učenci drugačnost sprejemati kot nekaj normalnega in vsakdanjega, kar pa me v bistvu zelo veseli. (M52))* ter tudi spoznanju o različnosti med učenci glede na količino učenja in dosežke. Hkrati pa je pomembno tudi zavedanje, da je različnost med ljudmi bogastvo.

Učenci s posebnimi potrebami v razredno skupnost prinašajo spoznanje o potrebi po medsebojni podpori ter dejansko voljo do medsebojnega spodbujanja, pomoči in podpore pri delu *(… in se učijo si tudi med sabo pomagati, si nameniti kakšno spodbudno besedo, ko so v kakšni manj prijetni situaciji. (L42)).*

Razredni skupnosti učenci s posebnimi potrebami omogočajo krepitev medsebojne povezanosti in občutka pripadnosti ter sočutja, vanjo pa vnašajo tudi svojo srčnost in toplino *(Včasih se res čuti neko toplino, ki prihaja iz njih in to pa mi je zelo všeč in res cenim (O32))*.

Učenci s posebnimi potrebami ostale učence učijo medsebojne strpnosti *(Predvsem se mi zdi smiselno, da se naučijo strpnosti do tistih, ki potrebujejo za določeno stvar dlje časa (K39))* in zavedanja pomembnosti dela na sebi. Ob tem je pomembno spoznanje, da ocene niso merilo za uspeh v življenju ter da obstajajo tudi drugi poklici, ki so nujni za delovanje družbe, in zanje učenci ne potrebujejo zelo visokih ocen. Nenazadnje lahko učenci s posebnimi potrebami v

razredno skupnost prinašajo spoznanje o pomembnosti delovnih navad v življenju in ne le učnih uspehov. Pogosto so namreč prav ti učenci tisti, ki so uspešni na drugih področjih, kot je recimo šport, umetnost ali tehnika, in tako uspehe z drugih področij vnašajo v razredno skupnost.

5 Razprava

Osnovna šola je obvezna oblika izobraževanja, ki jo izvajajo javne in zasebne osnovne šole ter zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (Šverc idr., 2007, str. 71). Na Osnovni šoli Dobrova poteka obvezna oblika izobraževanja, ki jo je v šolskem letu 2022/23, ko je raziskava potekala, obiskovalo 427 učencev (232 dečkov in 195 deklic) (Bregar Mazzini, 2023, str. 4). Od vseh učencev je bilo 31. 1. 2023 kar 66 otrok od 1. do 9. razreda usmerjenih v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.

Doživljanje postopka prepoznavanja posebnih potreb otroka in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova

Učence, ki se nekoliko težje in počasneje učijo ter še niso usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, morajo učitelji, ob podpori svetovalne službe, spodbujati z razvijanjem dobre poučevalne prakse, individualnimi in skupinskimi oblikami pomoči ter drugimi prilagoditvami, ki so v dobrobit otroka (Košir, 2011, str. 256). Pomoč pred pridobitvijo odločbe in usmerjenostjo je zajeta v petstopenjski model pomoči. Kot piše Košir (2011, str. 257–259), imajo v prvih treh korakih ključno vlogo strokovni delavci na šoli, predvsem učitelji in svetovalna služba. Če učenec kljub pomoči na prvih treh stopnjah petstopenjskega modela pomoči ni dovolj uspešen, potrebuje nekoliko bolj intenzivno obliko pomoči, pri čemer se mora šola povezati z zunanjo strokovno ustanovo, kot je na primer zdravstveni dom ali svetovalni center. Zunanje strokovne organizacije poskrbijo za poglobljene diagnostične ocene učencev, razna svetovanja, delavnice, terapije in druge podobne aktivnosti. Zadnji, peti korak, pa je že usmerjanje otroka v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (Križnar, 2016, str. 50–51). O opisanem petstopenjskem modelu pomoči imajo starši, udeleženi v raziskavi, različna mnenja. Nekateri so postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanju otrok s posebnimi potrebami bolj naklonjeni, zdi se jim v redu, v teoriji dobro zasnovan ter predvsem logičen in za otroka koristen postopek. Medtem imajo drugi starši nekoliko bolj negativno mnenje in se jim postopek zdi predolg, naporen, stresen, zakompliciran in v praksi občasno neizvedljiv, pri čemer ni jasno predstavljen sam potek in potrebna dokumentacija.

Šuc (2019, str. 15) piše, da morajo strokovni delavci šole otroke in njihove starše seznaniti z vsemi informacijami o postopku prepoznavanja posebnih potreb otroka ter z vsemi različnimi

možnostmi, da se lahko odločijo in izberejo obliko šolanja, ki je za otroka najbolj primerna. Pri tem je pomembno, da je odločitev tudi strokovno utemeljena in sprejeta tako, da je v otrokovo največjo korist. Na Osnovni šoli Dobrova je v največ primerih prav šolska svetovalna služba tista, ki starše seznani s postopkom in v sodelovanju z otrokovo razredničarko poda pobudo za vključitev v postopek prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Poleg tega so nekateri starši o postopku usmerjenja več izvedeli od svojih družinskih članov ali kolegov, ki že imajo izkušnje s tovrstnim postopkom. Pobudniki za postopek pa so v nekaterih primerih poleg matere bili tudi očetje, bližnji sorodniki in kolegi staršev.

Starši, matere in očetje so tisti, ki imajo v postopku usmerjanja pomembno vlogo, in sicer podajo pisno zahtevo staršev na območno enoto Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, s katero se prične postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). Izpolnjevanje zahteve za uvedbo postopka usmerjanja in oddajo le-te so največkrat izpostavili tudi starši, udeleženi v raziskavi. Poleg tega so starši po mnenju sogovornikov med postopkom največkrat še v vlogi pobudnika in sprožitelja ter koordinatorja. Pogosto sprejemajo tudi odločitve v povezavi z ugotavljanjem posebnih potreb, izberejo diagnostične centre in specialiste, jih kontaktirajo ter otroka peljejo na zdravstvene preglede in obravnave. Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) je namreč treba zahtevi za uvedbo postopka usmerjanja dodati še drugo strokovno dokumentacijo, pod kar pa se upoštevajo vsa zdravstvena, psihološka, specialnopedagoška, socialna in druga podobna poročila različnih strokovnjakov.

Po navedbah sogovornikov v raziskavi so starši pogosto primorani sodelovati tudi s šolo, redno obiskovati govorilne ure in se posvetovati z razredničarko ter šolo prositi za mnenje o funkcioniranju otroka. Kot navaja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) je namreč treba zahtevi za uvedbo postopka usmerjanja poleg strokovne dokumentacije priložiti še poročilo vzgojno-izobraževalnega zavoda, ki ga otrok obiskuje in iz katerega je razvidno, da je otroku že bil zagotovljen kontinuum pomoči po predvidenem petstopenjskem modelu. Starši pa so v raziskavi pojasnili, da poleg vsega v samem postopku nenazadnje ostajajo tudi v vlogi staršev. Otroka spodbujajo in usmerjajo ter mu pomagajo pri soočenju z izzivi. Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v prepoznavanje posebnih potreb in postopek usmerjanja, je bilo tudi za marsikaterega od njih izziv. Za precej staršev, udeleženih v raziskavi, je bila to sprva težka neprijetna izkušnja, ob kateri se jim je sesul svet in so se jim pojavljala številna vprašanja, zakaj se je to zgodilo ravno njihovemu otroku. Nekateri starši so to dejstvo zmogli sprejeti brez zatiskanja oči in s pomočjo usmeritev, kako je treba z otrokom delati. Upali so, da bodo težave

minile in bo s časom postalo lažje. Posameznim staršem je bilo v veliko veselje in zadovoljstvo, ko je postopek stekel in je otrok začel dobro funkcionirati, pridobivati lepe ocene in rad prihajati v šolo. Tudi Pori (2012, str. 45) navaja, da imajo starši lahko težave s sprejemanjem dejstva, da je z njihovim otrokom nekaj narobe. Ob tem se v njih porodijo različna čustva, kot so obup, jeza, zanikanje, negotovost, občutek krivde, sramu in samoobtoževanja.

Ena izmed prilog zahtevi za uvedbo postopka usmerjanja je poleg strokovne dokumentacije in poročila vzgojno-izobraževalnega zavoda tudi zapis pogovora z otrokom o postopku usmerjanja, ki ga izjemoma ni treba priložiti, če ga ni mogoče opraviti zaradi otrokove prenizke starosti ali otrokove nesposobnosti razumevanja okoliščin (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). Na podlagi slišanega s strani staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova je imel pogovor z otrokom s posebnimi potrebami najpogosteje glavno vlogo v postopku usmerjanja. Poleg tega so morali otroci obiskovati preglede in obravnave ter tam sodelovati – reševati naloge in opravljati druge aktivnosti po navodilih strokovnjakov. Nekateri izmed otrok s posebnimi potrebami pa niso imeli posebne vloge ali pa so bili še premajhni, da bi karkoli prispevali. Večina jih je postopek prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja dojemala normalno ter jim to ni bilo nič posebnega in pretresljivega. Na pregledih so lepo sodelovali, bilo jim je zanimivo in so postavljali različna vprašanja, s čimer so kazali potrebo po več dodatne razlage. Veselili so se tudi pomoči in se želeli izkazati. V posameznih primerih je bilo otrokom hudo, iz dolgčasa so zavračali obiskovanje strokovnjakov in iskali izgovore za neudeležbo na diagnostičnih pregledih.

Na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) po oddaji zahteve za uvedbo postopka z ustreznimi prilogami sledi priprava strokovnega mnenja s strani komisije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami in izdaja odločbe o usmeritvi prve stopnje. Trideset dni po prejemu odločbe je na šoli treba izdelati individualizirani program za posameznega otroka s posebnimi potrebami. Predpisan postopek za vsakega otroka s posebnimi potrebami upoštevajo tudi na Osnovni šoli Dobrova in starši menijo, da je ustrezno izveden, in nimajo pripomb. Na šoli poskrbijo za ustrezno dokumentacijo, jasno predstavijo in se lotijo otrokovih težav ter upoštevajo želje staršev. Poleg tega so strokovni delavci sodelovalni, podporni, prijazni, odzivni in skrbno načrtujejo pomoč otroku s posebnimi potrebami že ob začetku šolskega leta. Večina staršev nima predlogov za kakršnekoli spremembe in izboljšavo, le posamezni med njimi si želijo predvsem krajšega in hitrejšega postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami.

Starši na Osnovni šoli Dobrova so bili v tej fazi postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami deležni precej pomoči in podpore s strani različnih oseb. Najpogosteje so jim bili v pomoč strokovni delavci šole, predvsem otrokova razredničarka in svetovalna delavka. Slednje se mi zdi smiselno, saj delo šolske svetovalne službe obsega tako delo z učenci in učitelji kot tudi delo s starši, vodstvom in zunanjimi ustanovami (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 19–20). V šoli so starše seznanili z obveznostmi tako šole kot tudi njih samih in zdravstva, poleg tega pa še s postopkom usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in sosledjem korakov v postopku ter jim pomagali pri urejanju in zapisu šolskega dela dokumentacije ter pri oddaji zahteve za usmerjanje otrok s posebnim potrebami. Večini staršev so bili v pomoč tudi nasveti, kako delati z otrokom in ga pravilno vzgajati.

Poleg šolskega osebja so staršem otrok s posebnimi potrebami pomoč in podporo nudili zaposleni v centrih za opravljanje diagnostike, specialna pedagoginja in psihologinja v zdravstvenem domu. Omogočili so jim pogovor in svetovali, kje lahko še poiščejo dodatno pomoč. Nenazadnje so starši pomoč in podporo našli tudi v domačem krogu, pri možu oziroma partnerju in kolegih. Nudili so jim tako praktično kot psihično pomoč, saj so bili družinski člani »rama za jokanje« in tolažbo. Tako so bili starši otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova med prepoznavanjem posebnih potreb otrok in postopkom usmerjanja deležni precej pomoči in podpore različnih oseb. Nekaterim je to zadoščalo in niso prepoznavali potrebe po dodatni pomoči in podpori. Kljub temu so si določeni starši želeli še več strokovnih nasvetov za delo z otrokom ter informacije o tem, kje lahko poiščejo psihično podporo ob soočanju z otrokovo diagnozo. Poleg tega možnost za izboljšavo vidijo tudi v več prosto dostopne literature o različnih posebnostih otrok, tudi v knjižnicah. V še večjo pomoč in podporo pa bi jim bile krajše čakalne vrste za obravnavo otroka ter konkretno in enostavno opisan postopek prepoznavanja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) definira devet podskupin otrok s posebnimi potrebami. Ti otroci so po zgoraj navedenem zakonu lahko usmerjeni v različne vrste programov za izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Na Osnovni šoli Dobrova so vsi otroci s posebnimi potrebami usmerjeni v vzgojno-izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki jo po Pravilniku o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (2022) lahko izvajajo različni strokovni profili, kot so: socialni pedagog, specialni in rehabilitacijski pedagog, psiholog, inkluzivni pedagog, logoped in defektolog. Po mnenju staršev so večinoma vsi otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova ustrezno usmerjeni. Občasno se

zgodi, da pri kateri izmed odločb za posameznega otroka, glede na njegove težave, manjka določen profil izvajalca dodatne strokovne pomoči in je potem potrebna oddaja zahteve za spremembo odločbe in sprememba le-te, da je potem odločba ustreznejša za posameznega otroka. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) namreč dovoljuje staršem, starejšemu mladoletniku, socialnovarstvenemu zavodu ali centru za socialno delo podajo zahteve za spremembo usmeritve ali predčasno prenehanje veljavnosti odločbe o usmeritvi ali njenega dela. Pri tem so ključnega pomena vlagateljevi dokazi in dejstva, ki utemeljujejo razlog za spremembo usmeritve posameznega otroka.

Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami in staršev otrok s posebnimi potrebami na Osnovi šoli Dobrova

Dodatna strokovna pomoč se po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) lahko izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir in motenj ter kot učna pomoč in svetovalna storitev. Vrsto pomoči, obseg, obliko in izvajalca posamezne dodatne strokovne pomoči določi komisija za usmerjanje, ki je imenovana glede na vrsto motenj, ovir in primanjkljajev (prav tam, 2011). Otroci s posebnimi potrebami so namreč v dodatno strokovno pomoč vključeni zaradi različnih vzrokov. Tudi otroci s posebnimi potrebami na Osnovi šoli Dobrova so kot vzrok za vključenost v dodatno strokovno pomoč navajali različne težave, diagnoze in potrebe. V splošnem poznajo vzrok za vključenost v dodatno strokovno pomoč, izjema so le posamezni učenci, ki zanj ne vedo. Vzroki za vključenost v dodatno strokovno pomoč so lahko različne težave, kot na primer težave s pomnjenjem – potreba po večkratnem ponavljanju in utrjevanju, težave pri učenju in razumevanju snovi pri določenih predmetih ter slabši uspeh in ponavljanje razreda. Poleg tega so vzrok za vključenost v dodatno strokovno pomoč še diagnoze, npr. sladkorna bolezen ali disleksija, ter potrebe, predvsem potreba po dodatnem času za učenje, ponavljanje in utrjevanje. Kot navajata Kavkler in Magajna (2008, str. 23), se posebne potrebe otrok razprostirajo na kontinuumu od lažjih do izrazitejših.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) navaja, da je v roku 30 dni po dokončnosti odločbe o usmeritvi posameznega otroka treba pripraviti individualizirani program. Za pripravo in nadaljnje spremljanje izvajanja individualiziranega programa mora ravnatelj vzgojno-izobraževalnega zavoda imenovati strokovno skupino, ki jo sestavljajo strokovni delavci, ki kasneje sodelujejo pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega programa. Pri izdelavi in izvedbi individualiziranega programa sodelujejo tudi otrokovi starši, saj so enakovredni člani strokovne skupine. O sodelovanju pri oblikovanju individualiziranega programa za posameznega učenca s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova so poročali

tudi starši, udeleženi v raziskavi. Starši imajo največ možnosti sodelovanja vsako leto na začetku šolskega leta na uvodnem sestanku, kjer imajo možnost razprave s strokovnimi delavci ter lahko podajo svoje predloge, želje in opozorijo na posebnosti pri delu z otroki. Pri oblikovanju individualiziranega programa lahko sodelujejo tudi na končnih evalvacijskih sestankih, kjer se že spodbudi načrtovanje za naprej, za prihodnje šolsko leto. Po izkušnjah staršev so njihovi predlogi v celoti upoštevani, sploh če so podani v dogovoru s strokovnimi delavci in se ujemajo z možnostmi same organizacije na šoli. Izjema pa so predlogi staršev, ki se jih ne upošteva, a so te starši, ki so sodelovali v raziskavi, kasneje ocenili za nepremišljene. Običajno pa se starševski pogled na otroka in njegovo delovanje ter želje glede izvajalcev učne pomoči upošteva, na primer da je ista učiteljica tudi za določen predmet. V individualiziranem programu se izpostavi še značilnosti in posebnosti otroka.

Kot navaja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) pri oblikovanju individualiziranega programa poleg strokovnih delavcev in staršev sodelujejo tudi otroci. Na Osnovni šoli Dobrova lahko večinoma sodelujejo na urah v začetku šolskega leta. Takrat lahko v pogovoru izrazijo svoje želje, predvsem v povezavi z ocenjevanjem znanja in prilagoditev, ter izberejo predmet, šolsko uro in način izvedbe posamezne ure – individualno ali skupinsko. Otroci individualiziran program dobijo tudi v vpogled in branje. Le v posameznih primerih so otroci izrazili, da nimajo možnosti sodelovanja in ne poznajo svojega individualiziranega programa. V splošnem lahko iz pogovorov z otroki povzamem, da so v večini slišani ter v veliki meri upoštevani pri načrtovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči.

Z individualiziranim programom je tako določena organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči za premagovanje primanjkljajev, izvajanje svetovalnih storitev in učne pomoči (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). V skladu z individualiziranim programom izvajalec dodatne strokovne pomoči izbira dejavnosti na posamezni uri. Najpogosteje se na urah izvajajo dejavnosti po želji učenca. Običajno gre za učenje, ponavljanje in utrjevanje pred ocenjevanjem znanja, pregled datumov ocenjevanja znanja ter organizacijo zapisov v zvezkih. Poleg tega pa je na urah dodatne strokovne pomoči čas tudi za pogovor, igro, predvsem družabne igre in ustvarjanje.

Košir (2011, str. 257) navaja, da je pri načrtovanju in oblikovanju pomoči za posameznega učenca treba upoštevati značilnosti in potrebe otroka. Tako mora učitelj in tudi svetovalni delavec skrbno spremljati funkcioniranje in napredovanje učenca na določenih področjih. Pri celotnem prilagajanju zahtevnosti in abstraktnosti vsebin pa je pomembno, da so v proces zares vključeni tudi starši in otrok sam, saj se le tako lahko oblikuje, sprejme in spremlja

uresničevanje konkretnih dogovorov v povezavi s posameznim učencem. Poleg tega Clement Morrison (2008, str. 198–199) piše, da imajo starši pravico sami odločati o količini in načinu vključevanja v proces izobraževanja njihovega otroka. Tako so ponekod starši v povezavi z izobraževanjem svojih otrok bolj aktivni in udeleženi v sam proces, ponekod pa so nekoliko bolj pasivni in nekje v ozadju. Večina staršev na Osnovni šoli Dobrova je precej aktivnih in tudi veliko sodelujejo z izvajalci dodatne strokovne pomoči. Slednje so opisali kot nekaj odličnega in dobrega ter nimajo nikakršnih pripomb. Izvajalke dodatne strokovne pomoči so vedno odzivne, dosegljive, na razpolago in pripravljene pomagati. Poleg tega so zelo dobre, sodelovalne, prijazne, prijetne in strokovne. Starše redno in sproti obveščajo o dogajanju in napredku otroka ter jih povabijo na govorilne ure, ko je to potrebno. Da pa se lahko uresničuje skupno oblikovanje, sprejemanje in spremljanje konkretnih dogovorov za posameznega otroka (Clement Morrison, 2008, str. 198–199), je pomembno tudi večkratno sodelovanje staršev in strokovnih delavcev, posebej izvajalcev dodatne strokovne pomoči. Na Osnovni šoli Dobrova imajo starši možnost večkratnega sodelovanja. To lahko uresničijo z rednim udeleževanjem govorilnih ur in sestankov, osebno zglasitvijo na šoli, prek komunikacije v e-Asistentu ali s telefonskim pogovorom. Večina staršev na Osnovni šoli Dobrova ima možnost nadzora nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči. Starši, ki si tega želijo, lahko dogajanje spremljajo prek pripovedovanja svojih otrok ali komunikacije z učiteljico. Poleg tega lahko ure spremljajo in imajo pregled nad njimi v e-Asistentu ter so redno obveščeni o spremembah in napredku posameznega otroka. Izjema so le nekateri starši, ki nimajo neposrednega nadzora, ter starši, ki menijo, da nadzor ni potreben, saj zaupajo šoli in izvajalcem dodatne strokovne pomoči, da vse v redu poteka.

Pri sprejemanju odločitev Šuc (2019, str. 15) navaja, da je potrebno, da je vsakršna odločitev v povezavi s prilagajanjem šolanja za otroka in dodatno strokovno pomočjo tudi strokovno utemeljena ter sprejeta tako, da je v otrokovo največjo korist. Poleg tega se mi zdi nujno, da je za otroka in njegove starše smiselna, pri čemer so starši na Osnovni šoli Dobrova enotnega mnenja. Zdi se jim uspešna ter prispeva k večji umirjenosti in boljši poslušnosti otroka. Poleg tega je manj težav v domačem okolju, manj časa porabijo za šolske stvari, otroci tudi lažje prehajajo iz nižjega v višji razred. Obenem pa tako starši kot otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova prepoznavajo številne koristne vidike dodatne strokovne pomoči. Učencem je dodatna strokovna pomoč v veliko korist predvsem v višjih razredih, ob nekoliko slabših dnevih, ko ne zmorejo slediti pouku ali izostanejo od njega, ter ob dolgotrajni odsotnosti in hospitalizaciji. Slednje je predvsem značilno za dolgotrajno bolne otroke, ki so zaradi

slabšega zdravstvenega stanja veliko odsotni od pouka in se posledično lahko znajdejo v socialnih težavah, ki jih ovirajo pri učenju in v čustvenem razvoju (Žagar, 2012, str. 148).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) jasno zapoveduje, da se v rednem šolskem programu lahko otrokom, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, omogoči določene prilagoditve, ki jim glede na vrsto posebnih potreb olajšajo izobraževanje. Na podlagi tega se prilagodijo organizacija in predmetnik šolskega programa ter način izvajanja izobraževanja in po potrebi tudi normativ učencev v posameznem razredu. Prilagodita se tudi način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanja in časovna razporeditev pouka (Žerovnik, 2004, str. 15). Prav v teh prilagoditvah pa tako starši kot tudi otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova prepoznavajo številne koristne vidike tako glede šolskega dela in ocenjevanja znanja kot tudi pri osebni rasti, psihični podpori in treningu veščin. Otroci s posebnimi potrebami so deležni spodbudnih besed, krepitve samozavesti ter treninga socialnih veščin in učenja pravilnih odzivov v konfliktnih stresnih situacijah. Pri šolskem delu učenci vidijo koristne vidike v možnosti dodatne, bolj zanimive in domače razlage. Poleg tega imajo pomoč pri urejanju zapiskov in zvezkov ter možnost fotokopiranja zapiskov. Največ koristi tako starši kot otroci prepoznavajo pri ocenjevanju znanja, saj imajo učenci s posebnimi potrebami običajno napovedano ustno ocenjevanje, ocenjevanje znanja opravljajo izven razreda, imajo podaljšan čas pisanja ter možnost bralca daljših navodil in krajšega premora med pisanjem testov. Večina navedenih koristnih vidikov pa je tako za starše kot tudi za otroke s posebnimi potrebami prednost dodatne strokovne pomoči. V splošnem prepoznavajo veliko prednosti, saj gre dodatna strokovna pomoč v dobrobit otroka. Zaradi tega otroci s posebnimi potrebami radi prihajajo v šolo in se v njej dobro počutijo. Deležni so individualne obravnave – individualiziranega pouka in prilagoditev na podlagi določenih priporočil. Poleg tega se upošteva tudi njihove želje. Dodatna strokovna pomoč otrokom koristi za krepitev samozavesti in njihove samostojnosti. Hkrati imajo možnost varnega prostora in zaupne osebe, saj običajno radi zahajajo k izvajalcem dodatne strokovne pomoči. Starši in otroci s posebnimi potrebami prednosti vidijo tudi v povezavi z izvedbo učnega procesa, kjer otroci pridobivajo boljše znanje, se lažje učijo in lažje sledijo pouku. Hkrati imajo tudi možnost dodatne razlage in več miru za boljše delo izven razreda. Prednost so prav tako prilagoditve pri ocenjevanju znanja – pisanje preizkusov znanja izven razreda, podaljšan čas pisanja, več miru in časa za ocenjevanje znanja ter tudi boljše ocene. Izvajalci dodatne strokovne pomoči učencem pomagajo tudi do bolj urejenih in popolnih zapiskov, saj se učijo izdelave le-teh. Logično je, da otroci s posebnimi potrebami navedeno prepoznavajo

kot prednosti dodatne strokovne pomoči, saj Opara (2005, str. 59) pojasnjuje, da je učencem treba zagotoviti organizirano delovno okolje ter jim izkazovati naklonjenost in pripravljenost pomagati. Smiselno je, da učitelji za učence vnaprej pripravijo fotokopije zapiskov ter namenijo dovolj časa za obravnavo, utrjevanje in preverjanje znanja. Slednje je v splošnem na Osnovni šoli Dobrova učencem zagotovljeno, o čemer pričajo tudi njihove navedbe o počutju ob odhodu na uro dodatne strokovne pomoči. Otroci na Osnovni šoli Dobrova radi obiskujejo ure dodatne strokovne pomoči, to zanje ni nič nenavadnega in so na odhod na ure navajeni. Ob tem doživljajo predvsem pozitivna čustva, jim je prijetno in nikoli težko. Občasno se pri katerem izmed učencev zgodi, da potrebuje nekoliko več časa, da se privadi, in jim je lažje oditi iz razreda v spremstvu učiteljice za dodatno strokovno pomoč.

Na Osnovni šoli Dobrova tako starši kot tudi otroci s posebnimi potrebami večinoma ne prepoznavajo večjih pomanjkljivosti, izjema so starši, ki so težje sprejeli otrokove težave in imajo bolj negativno mnenje o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. Kljub temu so nekatere stvari vendarle moteče, na primer stiska s prostori na šoli oziroma premočen hrup v teh učilnicah. Tudi raziskava nacionalne skupine Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, v kateri so sodelovali učitelji in ravnatelji rednih slovenskih osnovnih šol, je pokazala, da so običajno težave v šolah prav prostorski pogoji. Slednji so običajno nezadostni in slabi (Krek in Metljak, 2011, str. 285–286). Kot navajata Krek in Metljak (2011, str. 285–286), se težave lahko pojavijo tudi pri izvajanju ustrezne specialnopedagoške pomoči za nekatere skupine otrok s posebnimi potrebami. Razlog za to je običajno pomanjkljivo znanje in izkušnje specialnih pedagogov. Starši otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova pa pomanjkljivost prepoznavajo tudi v premajhni količini individualnega poučevanja zaradi pomanjkanja kadra, konstantni menjavi izvajalk dodatne strokovne pomoči ter v neustreznem in neprimernem izvajanju učne pomoči s strani določenih učiteljic. Otroke s posebnimi potrebami najbolj moti neusklajenost ur v razredu in izven njega, ker morajo potem dopolnjevati zapiske. Poleg tega zamujajo dogajanje v razredu, so odmaknjeni od sošolcev in jim posledično primanjkuje prostih ur za druženje z njimi.

Da bi bilo izvajanje in nudenje dodatne strokovne pomoči na Osnovni šoli Dobrova še boljše, so nekateri starši in otroci s posebnimi potrebami podali določene predloge in izrazili potrebo po dodatni pomoči in podpori. Starši si želijo predvsem več ozaveščanja in izobraževanja staršev o posebnih potrebah otrok ter pogovora in razlage o tej temi v razredu, v katerega je vključen posamezen otrok s posebnimi potrebami. Poleg tega si želijo, da bi ostalo tako, kot je, še naprej ter da bi njihov otrok imel vedno tako dobro in podporno učiteljico za dodatno

strokovno pomoč, saj je pomembna krepitev motivacije za učno delo pri posameznem učencu (Košir, 2011, str. 257). Staršem se zdi potrebna še stabilna, organizirana, konstruktivna in ljubeča učiteljica, ki ima občutek ter zaupanje vase, v svoje znanje, spretnosti in izkušnje za poučevanje otrok s posebnimi potrebami (Avramidis, Bayliss in Burden, 2000, str. 277–293). Za razliko od navedenih predlogov in potreb staršev pa so se otroci osredotočili bolj na ure dodatne strokovne pomoči, ki si jih občasno želijo izven rednega pouka in občasno znotraj razreda, da bi lahko prisluhnili učiteljevi razlagi nove snovi in imeli hkrati pomoč pri izdelavi zapiskov. Učenci so predlagali oziroma si želijo tudi dodatne ure za ponavljanje in utrjevanje znanja izven razreda pred posameznim ocenjevanjem znanja ter pomoč še pri drugih predmetih. Poleg tega se jim zdi potrebna boljša, normalna in enostavnejša razlaga snovi s strani učitelja, večkratna potreba po ponavljanju snovi pri pouku, dodatna spodbuda za več učenja ter pri nekaterih učencih tudi stalni spremljevalec oziroma oseba, ki bi otroku lahko nudila pomoč v kriznih situacijah. Pravico do stalnega ali začasnega spremljevalca za pomoč in podporo pa imajo predvsem dolgotrajno bolni otroci (Gorenc Šulc, 2017, str. 94). Da pa bi bile ure dodatne strokovne pomoči še boljše in učinkovitejše, si želijo občasne prisotnosti nekaterih drugih sošolcev, možnost uporabe računalnika pri šolskem delu in manj hrupen prostor.

Inkluzija in vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost na Osnovni šoli Dobrova

Kobal Grum in Kobal (2009, str. 39) pišeta, da je temelj koncepta inkluzije sprejemanje in razumevanje različnosti in preprečevanje socialne izključenosti na podlagi ovir, ki jih ima posamezen otrok. Temu Lesar (2007, str. 139) dodaja, da gre pri inkluziji v šolskem prostoru za vključevanje vseh otrok v razredno skupnost ne glede na njihove značilnosti, kot so spol, starost, etnična in verska pripadnost, skrbstveni položaj, invalidnost, spolna usmerjenost, nadarjenost ali socialno in ekonomsko ozadje. Tako so tudi nekateri otroci s posebnimi potrebami dobro vključeni v razredno skupnost, imajo svoje prijatelje in so priljubljeni ne glede na njihove zmožnosti in posebnosti. Medtem pa posamezni otroci niso najbolje vključeni v razredni skupnosti, tako da so še možne izboljšave in napredek na tem področju. Kljub temu večina učencev s posebnimi potrebami rada prihaja v šolo, se v njej dobro počuti in sebe doživlja kot normalne učence, enakovredne ostalim. Ob tem lahko razberem, da v šolskem okolju prevladuje pozitivna klima, ki jo ustvarja sprejemanje in pozitivna naravnanost tako učiteljev kot tudi vrstnikov do otrok s posebnimi potrebami ter je eden izmed pogojev za zagotavljanje procesa vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovo šolo (Žunko Vogrinc, 2004, str. 84). Pozitivna klima v šolskem okolju in razredni skupnosti pa se odraža

tudi v navedbah otrok s posebnimi potrebami o njihovih medsebojnih odnosih in odnosih s strokovnimi delavci. Večina otrok s posebnimi potrebami z obojimi goji dobre odnose in dobro medsebojno razumevanje. Običajno so drug do drugega prijateljski, prijazni, sočutni, ustrežljivi in si pripravljeni pomagati. Prav tako je za pozitivno klimo pomembno, da otroci s posebnimi potrebami v šolskem okolju v veliki večini ne doživljajo nasilja. Ko se slednje občasno zgodi, so deležni verbalnega ali fizičnega nasilja, a so to bolj izjemne situacije. Kljub posameznim nekoliko bolj negativnim izkušnjam se po mojem mnenju na Osnovni šoli Dobrova tako strokovni delavci kot tudi starši in otroci trudijo za inkluzijo, ki je nediskriminatoren pristop, ki otroke podpira, da lahko nemoteno sodelujejo, se razvijajo in imajo občutek pripadnosti (Cologon, 2013, str. 20). Ko so otroci s posebnimi potrebami vključeni v zanje podporno okolje, pa po mojem mnenju lahko tudi sami dodatno prispevajo v šolsko okolje in razredno skupnost. Kot so najpogosteje izpostavili strokovni delavci in starši otrok s posebnimi potrebami, ki so bili udeleženi v raziskavi, otroci s posebnimi potrebami razredno skupnost bogatijo z medsebojnim spodbujanjem, pomočjo in podporo pri delu, sprejemanjem drugačnosti, krepitvijo sočutja, učenjem medsebojne strpnosti, iskrenostjo, toplino in igrivostjo.

Eden izmed pogojev za izpeljavo procesa vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo je tudi strokovna usposobljenost strokovnih delavcev na šoli, ki delajo in sodelujejo z otroki s posebnimi potrebami (Žunko Vogrinc, 2004, str. 84). Po mnenju večine strokovnih delavcev na Osnovni šoli Dobrova so učitelji razrednega in predmetnega pouka slabo usposobljeni za zagotavljanje inkluzije učencem s posebnimi potrebami. Nekoliko večja usposobljenost in vsaj osnovno znanje pa ima specialna in rehabilitacijska pedagoginja, ki je tudi izvajalka dodatne strokovne pomoči. Navedena dejstva o usposobljenosti strokovnih delavcev so nekoliko zaskrbljujoča, saj ima učitelj pri zagotavljanju inkluzije zelo veliko vlogo. S svojimi besedami in ravnanji je namreč zgled vsem otrokom in prav on je tisti, ki otrokom pomaga in olajša vključitev v razred ter svoje vzgojno-izobraževalne vsebine prilagodi potrebam posameznega otroka (Licardo in Golob, 2017, str. 80). O pomembnosti učiteljeve vloge pri vključevanju otrok v razredno skupnost so spregovorili tudi starši in sami strokovni delavci, vključeni v raziskavo. Poseben poudarek so dali predvsem skrbi razredničarke in različnim aktivnostim, ki se jih učitelji poslužujejo v svoji skrbi za inkluzijo vseh učencev, kot na primer razredne ure, tematske preventivne delavnice in pogovori o različnih temah s svetovalno službo, interesna dejavnost – ura povezovanja ter tudi spodbujanje dela v parih in manjših skupinah. Poleg tega so strokovni delavci kot skrb za inkluzijo prepoznali še v spodbujanju razredne skupnosti k strpnosti, ustvarjanju čim bolj mešanih sodelovalnih skupin,

spodbujanju k poslušanju, učenju učencev s posebnimi potrebami ustreznih socialnih veščin in spodbujanju njihovih močnih področij ter dodelitvi različnih vlog v razredni skupnosti. Kljub temu da strokovni delavci že v veliki meri skrbijo za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami, pa imajo ti in nekateri starši otrok s posebnimi potrebami še dodatne predloge, in sicer predlagajo več vključevanja svetovalne službe v razred in sodelovanja svetovalnih delavcev pri razrednih urah, več učenja prek igre (trening doslednosti, potrpežljivosti, povezovanje), več vključujoče igre z vrstniki ter več skupinskih iger in povezovanja med oddelki pri športu.

Temeljno vodilo šolskega kurikula pravi, da je treba upoštevati individualne potrebe otrok ter jim omogočiti priložnosti in možnosti za izkoristek svojih potencialov, iskanje močnih področij in pridobivanje novega kakovostnega znanja (Kocjančič, 2017, str. 9). Slednje je za strokovne delavce na Osnovni šoli Dobrova izziv. Kljub temu se večinoma trudijo, da posameznika obravnavajo individualno in mu prilagajajo način poučevanja, ga neprestano sproti spremljajo, mu pripravijo načrt dela in so pri tem dosledni ter predvsem zanj spodbudni in motivirajoči. Strokovni delavci v povezavi z delom z učenci s posebnimi potrebami zagotovo naletijo tudi na različne izzive. Kot so izpostavili v raziskavi, si pri tem najpogosteje pomagajo z uporabo strokovne literature, obiskom seminarjev in tematskih izobraževanj ali poiščejo pomoč v svetovalni službi, pri drugih pedagoških kolegih ter v zunanji instituciji. Navedene načine opolnomočenja strokovnih delavcev izpostavlja tudi Clement Morrison, pri čemer poudarja, da je treba poiskati številne informacije iz različnih virov in služb (2008, str. 199–200).

Kocjančič (2017, str. 9) navaja, da je treba vsem otrokom zagotoviti enake možnosti za učenje, rast in razvoj, pri čemer sta ustrezna pomoč in podpora ključnega pomena. Če se pojavijo ovire, jih je treba odpraviti na način, da se otroku prilagodi okolje in material ali se omogoči dodatna podpora pri izvajanju posameznih aktivnosti znotraj otrokovega razreda, šolskega okolja in njegove okolice (Šuc, 219, str. 15). Tudi na Osnovni šoli Dobrova strokovni delavci, predvsem učitelji, prilagajajo izobraževalni proces na treh ravneh, in sicer način poučevanja, gradivo in ocenjevanje znanja. Pri prilagajanju poučevanja izhajajo iz odločbe o usmeritvi in iz strokovnega mnenja posameznega učenca. Poleg tega so večinoma potrebne prilagoditve pri podajanju nove snovi, preverjanju razumevanja snovi ter dodatni razlagi in navodilih. Hkrati nekateri otroci potrebujejo še didaktične pripomočke ter morajo sedeti v bližini učitelja, da se lažje zberejo in sledijo njegovi razlagi. Strokovni delavci otrokom s posebnimi potrebami večinoma omogočijo tudi prilagojene povzetke in učne liste ali jim pripravijo fotokopije gradiv. V povezavi z ocenjevanjem znanja pa imajo učenci s posebnimi potrebami najpogosteje napovedano ustno ocenjevanje ter pri ocenjevanju znanja tehnične prilagoditve, kot so velikost

in tip pisave, barva lista, podaljšan čas pisanja in možnost pisanja ocenjevanja znanja izven razreda.

Kocjančič (2017, str. 10) navaja, da se inkluzija uresničuje s pomočjo sodobnih in fleksibilnih učnih priložnosti, ki so prilagojene posameznemu učencu. Tako strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova prilagajajo tempo dela učencem in hkrati vsem učencem zagotavljajo slišanost in vključenost vseh ter učencev s posebnimi potrebami ne izpostavljajo po nepotrebnem. Poleg tega za enakost vseh učencev skrbijo z zagotavljanjem enakih možnosti za napredek in delo, saj vsi dobijo enake naloge in preizkuse znanja, ki so vrednoteni po enakih kriterijih za vse. Prav tako so vsi učenci deležni enake mere pomoči.

Po mnenju večine strokovnih delavcev Osnovne šole Dobrova in staršev otrok s posebnimi potrebami inkluzija oziroma vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo prinaša tako prednosti kot slabosti. Prednosti prepoznavajo predvsem v tem, da se učenci s posebnimi potrebami navajajo na življenje v večinski družbi, se učijo praktičnega in socialnega znanja za življenje, imajo prisoten pozitiven zgled vedenja pri drugih otrocih ter so jim ostali vrstniki v razredu motivacija in spodbuda za dosežke. Kot prednosti za vse ostale učence pa navajajo spoznavanje različnosti med ljudmi ter učenje strpnosti in privajanje na sobivanje z različnimi ljudmi. Zagotovo več prednosti vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo prepoznavajo starši, ki imajo bolj negativno mnenje o postopku usmerjanja otrok in opažajo več pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči. Licardo in Golob (2017, str. 22) glede prednosti dodajata, da vključevanje vseh otrok v redno šolo in lokalno okolje otrokom s posebnimi potrebami prinaša hitrejši napredek in spodbuja druženje z ostalimi vrstniki. Posledično so otroci s posebnimi potrebami veliko bolj družabni, samozavestni ter motivirani za doseganje različnih ciljev in osvajanja novega znanja. Prav tako Šuc (2019, str. 15–16) navaja štiri prednosti inkluzivnega izobraževanja, in sicer: socialni razvoj otroka, akademski razvoj otroka, razvoj komunikacije in sposobnosti izražanja ter fizični razvoj otroka. Kljub številnim prednostim strokovni delavci in nekateri starši, udeleženi v raziskavi, prepoznavajo tudi kar nekaj slabosti tako za otroke s posebnimi potrebami kot tudi za ostale otroke, starše in učitelje. Pri otrocih s posebnimi potrebami se ob prevelikih zahtevah in frustrirajočih izkušnjah lahko pojavi neželeno vedenje, čustvene težave, upad motivacije, nizka samozavest in samopodoba ter težave s koncentracijo. Na slabšem so lahko tudi ostali otroci, saj učenci s posebnimi potrebami pogosto zavirajo učni proces, učitelju pa zmanjka časa za temeljito posvečanje učencu s posebnimi potrebami, težje ohranjajo nadzor nad posameznikom zaradi številčnosti oddelkov ter težko zagotavljajo zadostno podporo učencem

s posebnimi potrebami. V zvezi s starši pa so največja slabost njihova previsoka pričakovanja glede učencev s posebnimi potrebami – svojih otrok. Oni so namreč tisti, ki spodbujajo učenje doma in skrbijo zanj, saj so strokovnjaki za delo z otrokom izven šole (Clement Morrison, 2008, str. 198) – vključevanje staršev vpliva na učno uspešnost otrok (Henderson in Berla, 1994, str. 24). Za dejavno vključevanje staršev v izobraževanje otrok s posebnimi potrebami je pomembno predvsem razumevanje motenj, ovir, primanjkljajev in drugih posebnih potreb otrok ter načinov pomoči (Clement Morrison, 2008, str. 199–200). Nenazadnje pa je sodelovanje staršev še zadnji pogoj za izpeljavo procesa vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo, pri čemer je pomembno ozaveščanje staršev vseh učencev na šoli, predvsem pa tistih v oddelku, v katerega je otrok s posebnimi potrebami vključen (Žunko Vogrinc, 2004, str. 84). Na podlagi navedenega dejstva se strinjam s strokovnimi delavci, da se že pri starših prične ozaveščanje razredne skupnosti o drugačnosti učencev s posebnimi potrebami, ki je po mnenju strokovnih delavcev kar zahtevno delo. Pri tem je pomemben pogovor o podobnostih in razlikah med ljudmi ter edinstvenostjo posameznika, predvsem v času razrednih ur in s pomočjo konkretnih primerov iz literature.

Glede vključenosti v razredno skupnost med učenci s posebnimi potrebami in ostalimi učenci so opazne razlike, ki so odvisne od težav posameznega učenca in njegove diagnoze. Nekateri učenci so bolj vključeni, drugi manj. Vsekakor pa so učenci s posebnimi potrebami raje vodeni, kot da so vodje v razredni skupnosti, in potrebujejo več spodbude pri sodelovanju z ostalimi učenci. Vključenost učencev v razredno skupnost je odvisna tudi od strokovnih delavcev ter njihovega odnosa do inkluzije in naklonjenosti otrokom s posebnimi potrebami. Kot ugotavljata Štemberger in Kiswarday (2018), so strokovni delavci v Sloveniji večinoma naklonjeni inkluziji. Nemalokrat poročajo o pozitivnih izkušnjah z inkluzijo v primeru, da so deležni dovoljšnje mere pomoči in izobraževanj, ki jim pomagajo tudi pri razvoju ter osebnostnem in profesionalnem napredku (Šuc, 2019, str. 16). Poleg tega na učiteljev odnos do inkluzije vplivajo še naslednji faktorji: učiteljev občutek samoučinkovitosti, predhodne izkušnje s poučevanjem in sodelovanjem z otroki s posebnimi potrebami, predmet, ki ga učitelji poučujejo, ter vrsta otrokovih potreb in spol (prav tam, str. 23–24). Kot poudarja Clement Morrison (2008, str. 202), uspehi in rezultati otrok s posebnimi potrebami niso odvisni le od želja in prizadevanj strokovnih delavcev, ampak so pomembni tudi drugi dejavniki, kot so nove strategije in tehnike poučevanja, različne prilagoditve pri ocenjevanju, vrste otrokovih potreb in podobno.

Prispevek in omejitve raziskave:

Prispevek svoje raziskave prepoznavam v usmerjenosti na enega izmed področij svetovalnega dela v osnovni šoli, ki je v zadnjem času zelo aktualno in v porastu, saj iz leta v leto narašča število otrok, ki so opredeljeni kot otroci s posebnimi potrebami ter potrebujejo usmerjenost v ustrezen program in določene prilagoditve, da lažje sodelujejo in so uspešni skozi celoten proces šolanja. Po mojem mnenju ima raziskava določen prispevek na področju prepoznavanja posebnih potreb ter pri postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in dodatni strokovni pomoči na Osnovni šoli Dobrova. Omenjeno področje sem raziskala s treh vidikov s pomočjo otrok s posebnimi potrebami, staršev in strokovnih delavcev, ki so bili zares slišani. Vsaka od teh populacij ima namreč svoje izkušnje. Izsledki raziskave so odlična priložnost za izboljšanje omenjenega področja ter še boljše prilagoditve celotnega procesa in nudenja dodatne strokovne pomoči posameznim otrokom na izbrani osnovni šoli.

Omejitev raziskave prepoznavam v tem, da sem z vzorčenjem v raziskavi zajela le del celotne populacije in s tem pridobila le peščico informacij. Poleg tega menim, da je vsaka enota posamezne populacije zelo unikatna, predvsem otroci s posebnimi potrebami, saj ima vsak posameznik svoje potrebe in značilnosti ter posledično potrebuje svoje individualne prilagoditve tudi na področju dodatne strokovne pomoči. Zaradi unikatnosti populacije in pridobljenih informacij slednjih ne morem posplošiti na vse osnovne šole v Sloveniji.

6 Sklepi

Na podlagi raziskovalnih vprašanj in rezultatov raziskave sem prišla do naslednjih sklepov, pri čemer ponovno poudarjam, da veljajo izključno za preučevano populacijo in jih ni mogoče posplošiti na vse osnovne šole v Sloveniji.

- V Osnovno šolo Dobrova je bilo 31. 1. 2023 vključenih 427 učencev, od tega 66 učencev, ki so bili usmerjeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Od tega je največ učencev usmerjenih kot otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in dolgotrajno bolni otroci. Poleg tega so še otroci, ki so prepoznani kot otroci z govorno-jezikovnimi težavami, otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami ter otroci z avtističnimi motnjami in zmernimi primanjkljaji v socialni komunikaciji in socialni interakciji ter zmernimi primanjkljaji na področju vedenja, interesov in aktivnosti. Večina otrok ima odločbo veljavno do konca osnovne šole oziroma spremembe ravni izobraževanja.
- Na Osnovni šoli Dobrova se je tedensko izvajalo 123 ur dodatne strokovne pomoči specialnega in rehabilitacijskega pedagoga ali socialnega pedagoga in 56 ur učne pomoči učitelja za učence s posebnimi potrebami.
- Najpogostejše prilagoditve, ki jih imajo otroci s posebnimi potrebami na Osnovi šoli Dobrova, se dotikajo tako poučevanja kot tudi ocenjevanja znanja in prilagojenih gradiv, in sicer možnost fotokopiranja izročkov in zapiskov učne snovi, prilagojen sedežni red in prostor za individualno delo ter možnost uporabe tabel, strukturiranih materialov in žepnega računala. Manj pogosto pa se pojavljajo naslednje prilagoditve: uporaba ojačevalcev pozornosti, možnost uporabe enostavnega računala, kartončkov in opomnikov z osnovnimi informacijami, mobilnega telefona za posvet s starši, dodatnih karo listov, računalnika, kinestetičnega materiala ali ravnotežne deske ter po potrebi povečan font pisave Arial, Calibri, Tahoma (12–16 pt), povečan razmik med vrsticami, prilagojena struktura nalog in možnost uporabe nastavkov za prilagoditev pisala in stojala za prepis.
- Mnenja staršev otrok s posebnimi potrebami o splošnem postopku usmerjanja teh otrok so tako pozitivna kot negativna. Starši otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova, ki imajo nekoliko bolj negativno mnenje o samem postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok, so se veliko težje sprijaznili in sprejeli dejstvo, da je njihov otrok vključen v ugotavljanje posebnih potreb in v postopek usmerjanja, kot ostali starši.

  - Starši otrok s posebnimi potrebami so postopek prepoznavanja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami doživeli v različnih vlogah. Običajno so bili v vlogi pobudnikov za postopek, sodelovali so v diagnostiki in s strokovnimi delavci v šoli ter v celotnem procesu ohranili vlogo podpornega starša svojemu otroku.
- Starši otrok s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova so z izvedbo postopka na izbrani šoli običajno zadovoljni. Postopek je načeloma kratek in korektno izveden. Obenem so strokovni delavci, ki staršem jasno predstavijo otrokove težave, jih opremijo s strokovnimi usmeritvami za delo z otrokom in jim predstavijo potek postopka, sodelovalni, podporni, prijazni in odzivni. Poleg tega pripravijo vso potrebno dokumentacijo za pričetek postopka usmerjanja in ob začetku šolskega leta skrbno načrtujejo dodatno strokovno pomoč.
- Starši v postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok potrebujejo pomoč in podporo, ki jim jo nudijo različne osebe. Običajno pa prejemajo pomoč tako s strani zdravstva in šolstva kot tudi iz domačega okolja ter jim tovrstna pomoč in podpora zadoščata.
- Otroci s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Dobrova v splošnem poznajo vzrok vključenosti v dodatno strokovno pomoč. Običajno so vzrok različne potrebe, težave in diagnoze otroka.
- Tako otroci s posebnimi potrebami kot tudi starši so upoštevani pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči in lahko sodelujejo pri oblikovanju individualiziranega programa ob začetku in koncu šolskega leta. Poleg tega lahko otroci izrazijo svoje želje glede dela na posameznih urah in o prilagoditvah. V individualiziranem programu se izpostavijo pomembne značilnosti in posebnosti otroka.
- Dodatna strokovna pomoč je z vidika otrok s posebnimi potrebami in staršev zelo smiselna, saj starši in otroci s posebnimi potrebami v tem prepoznavajo veliko pridobitev in zaznavajo veliko koristnih vidikov dodatne strokovne pomoči na področju psihične podpore, osebne rasti in treninga veščin, pa tudi pri samem učnem procesu in gradivu ter ocenjevanju znanja.
- Ure dodatne strokovne pomoči so obogatene z različnimi dejavnostmi. Običajno se slednje določijo v skladu z željami učencev ter so odvisne od časovnega poteka in povezane s predmetom, ki otroku povzroča težave. Poleg tega je na urah običajno poudarek na učenju in utrjevanju, dodatnih razlagah, vaji ter dejavnostim v povezavi z ocenjevanjem znanja in

organizaciji zapiskov v zvezkih. Občasno so ure dodatne strokovne pomoči namenjene tudi pogovoru, igri in priložnostnemu ustvarjanju.

– Učenci so običajno navajeni na odhod na ure dodatne strokovne pomoči. Večina učencev ob odhodu doživlja pozitivne občutke, izjemoma se pri učencih pojavijo bolj negativna čustva, a se sčasoma vsi privadijo.

– Otroci s posebnimi potrebami in starši otrok s posebnimi potrebami prepoznavajo veliko prednosti dodatne strokovne pomoči in nekoliko manj pomanjkljivosti. Prednosti so v individualizaciji pouka, konstantnem in doslednem izvajanju dodatne strokovne pomoči ter upoštevanju želja učencev s strani podporne in zaupne strokovne delavke. Poleg tega prednosti prepoznavajo tudi v podpori pri celotnem učnem procesu in prilagoditvah v povezavi z ocenjevanjem znanja. Pomanjkljivosti se povečini nanašajo na zamujanje in odmaknjenost od dogajanja v matičnem razredu posameznega učenca, pomanjkanju časa za druženje z vrstniki v šoli in nestalnosti izvajalk dodatne strokovne pomoči.

– Starši imajo možnost nadzora nad izvajanjem ur dodatne strokovne pomoči, tako da jim o izvajanju pripovedujejo otroci s posebnimi potrebami, ga spremljajo prek e-Asistenta ali neposredno v komunikaciji z učiteljico. Prav tako lahko z otrokovo izvajalko dodatne strokovne pomoči večkratno sodelujejo tako v živo kot tudi po telefonu in prek e-Asistenta. Izvajalke so namreč vedno dosegljive, odzivne in pripravljene pomagati.

– Otroci s posebnimi potrebami se v razredu dobro počutijo in radi prihajajo v šolo, saj so večinoma vključeni v razredno skupnost in se v razredu doživljajo kot ostali učenci, ki so med seboj enakovredni. Poleg tega večina otrok s posebnimi potrebami ne doživlja nasilja in nestrpnosti s strani vrstnikov. Občasno se pojavi v obliki verbalnega (žaljenje, zafrkavanje) ali fizičnega nasilja.

– Otroci s posebnimi potrebami imajo tako s sošolci kot tudi s strokovnimi delavci dobre odnose. S sošolci so drug do drugega prijateljski, sočutni, ustrežljivi in pripravljeni si pomagati. Nekoliko slabše odnose imajo le s posameznimi sošolci in sošolkami. Strokovni delavci in otroci s posebnimi potrebami se dobro razumejo, med njimi vlada medsebojno spoštovanje in prijaznost. Odnosi med njimi so izjemoma slabši le pri določenih učiteljih, ki se ne držijo dogovorov ali pa so učenci moteči pri pouku in pozabljajo domačo nalogo.

– Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo ima določene prednosti in slabosti tako za posameznega otroka s posebnimi potrebami kot tudi za ostale učence,

učitelje in starše. Dejstvo pa je, da učenci s posebnimi potrebami bogatijo razredno skupnost ter vanjo precej prispevajo, predvsem svoj zgled, različna spoznanja in prijetne občutke.

- Ozaveščanje razredne skupnosti o otrocih s posebnimi potrebami je zahtevno delo. Potrebnega je veliko pogovora o prilagoditvah, podobnostih in razlikah med ljudmi ter o edinstvenosti posameznika. Ozaveščanju razredne skupnosti so namenjene razredne ure. Kljub temu so med otroci s posebnimi potrebami in ostalimi otroci opazne razlike glede vključenosti v razredno skupnost. Razlike med učenci so odvisne od težav posameznika in njegove diagnoze.
- Strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova niso ustrezno usposobljeni za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami. Izjema so le izvajalke dodatne strokovne pomoči, ki so specializirane za delo z otroki s posebnimi potrebami. Hkrati imajo strokovni delavci željo po okrepitvi svojega znanja ter potrebo po obnavljanju in nadgrajevanju znanja.
- Delo z učenci s posebnimi potrebami je za strokovne delavce izziv. Pri tem gre za individualno obravnavo posameznika, ki se mu prilagaja način poučevanja in zagotavlja spodbudno okolje. Pri tem se pogosto zgodi, da strokovni delavci preveč časa posvetijo učencem s posebnimi potrebami in nehote zapostavljajo ostale učence.
- Strokovni delavci učencem s posebnimi potrebami izobraževalni proces prilagajajo v različnih vidikih, in sicer v poučevanju, gradivu in ocenjevanju znanja. Pri prilagajanju izhajajo iz odločbe o usmeritvi in strokovnega mnenja posameznega otroka. Po potrebi se posvetujejo s specialnimi pedagoginjami in skupaj poiščejo ustrezno prilagoditev. S tem poskušajo skrbeti tudi za enakost vseh učencev v razredni skupnosti.
- Strokovni delavci se pri svojem vsakdanjem delu z otroki s posebnimi potrebami srečujejo tudi z različnimi izzivi. Pri reševanju le-teh pa si pomagajo s strokovno literaturo ter obiskom različnih seminarjev in tematskih izobraževanj. Poleg tega pomoč poiščejo v svetovalni službi, pri drugih pedagoških kolegih ali zunanjih institucijah.

7 Predlogi

Na podlagi sklepnih ugotovitev predlagam naslednje:

- Glede na negativne odzive o postopku prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami predlagam, da Zavod Republike Slovenije za šolstvo tako prepoznavanje kot tudi postopek usmerjanja poenostavi in skrajša. Poleg tega menim, da bi imenovani zavod moral izdelati in zapisati enotna navodila celotnega procesa, od opažanj prvih znakov odstopanj posameznega otroka do pridobitve odločbe.
- Starši so bili s postopkom seznanjeni iz različnih virov. Prav tako je bila pobuda za pričetek procesa podana s strani različnih oseb. Menim, da je smiselno, da šola ostane ena izmed glavnih informatork in pobudnic, saj gre običajno za težave, ki so v šoli najbolj izrazite.
- Starši dejstvo, da mora otrok skozi proces prepoznavanja posebnih potreb in usmerjanje, različno sprejemajo. Pri tem gre za močno čustveno vpletenost in je lahko dogajanje za starše stresno, zato predlagam, da bi bilo smiselno s strani zdravstva ali šolstva vsem staršem zagotoviti organizirano psihološko pomoč in podporo za namen opolnomočenja ob soočanju z otrokovo diagnozo ter jih opremiti z nasveti za delo z otroki s posebnimi potrebami.
- Predlagam, da se zaposleni na Osnovni šoli Dobrova še naprej trudijo za takšno izvedbo postopka, saj so starši z njim zadovoljni, in da se okrepi zaupanje staršev v celotno izvedbo procesa, da ne bo potreben starševski nadzor.
- Ozaveščanje razredne skupnosti o otrocih s posebnimi potrebami se običajno začne že pri starših, ki imajo potem velik vpliv na otroke. Glede na spoznanje, da starši niso najbolj opremljeni z informacijami o posebnostih določenih otrok, se mi zdi smiselno, da svetovalna služba in vodstvo Osnovne šole Dobrova načrtujeta tematska izobraževanja oziroma predavanja za vse starše šolskih otrok, kar jim bo omogočilo spoznati področja posebnih potreb in razumeti določene otroke. Tako se bodo lažje in odkriteje pogovorili tudi s svojimi otroki in s tem morebiti vplivali na sprejetost otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost.
- Starši otrok s posebnimi potrebami si želijo več prosto dostopne literature o otrocih s posebnimi potrebami tudi v knjižnicah. Predlagam, da Združenje slovenskih knjižnic poda pobudo in se knjižnice po Sloveniji opremi s tovrstno literaturo.

- Ure dodatne strokovne pomoči se običajno izvajajo znotraj časa pouka. Izjemoma in v soglasju s starši se lahko izvedejo v času predur, v času prostih ur ali po pouku. Predlagam, da se večina ur izvede v času pouka in se otrokom pusti kakšno prosto uro, saj pogrešajo več časa za druženje in povezovanje z vrstniki tudi znotraj šole.
- Otroci s posebnimi potrebami si želijo kombinacijo ur dodatne strokovne pomoči, in sicer nekaj ur individualno izven razreda, nekaj ur pa v razredu, kjer jih bi spremljala izvajalka dodatne strokovne pomoči, sploh ob obravnavi in razlagi nove snovi. Predlagam, da se pobudo otrok upošteva, saj so tako prisotni ob učiteljevi razlagi, ki je po mojem mnenju strokovnjak za posamezen predmet, hkrati pa jim je zagotovljena pomoč pri oblikovanju zapiskov v zvezek.
- Otroke s posebnimi potrebami moti neusklajenost ur v razredu in izven njega, zaradi česar morajo nadoknaditi zamujeno snov. Predlagam, da se izvajalke dodatne strokovne pomoči predhodno pozanimajo pri določenemu učitelju, kakšna bo tematika posamezne ure, in individualno uro uskladijo z dogajanjem v razredu.
- Glede na preostale želje otrok s posebnimi potrebami predlagam, da izvajalke dodatne strokovne pomoči na Osnovni šoli Dobrova organizirajo ure dodatne strokovne pomoči tako, da bodo imeli učenci možnost pogostejšega ponavljanja in utrjevanja pred ocenjevanjem znanja, možnost boljše in enostavnejše razlage, možnost dodatne strokovne pomoči pri različnih predmetih in bodo na kakšno uro lahko pripeljali vrstnike po njihovih željah.
- Na Osnovni šoli Dobrova je izrazita stiska s prostori. Občasno so ti prostori za izvajanje dodatne strokovne pomoči glasni in hrupni, kar pa ni spodbudno učno okolje za otroke s posebnimi potrebami. Menim, da mora vodstvo vsem izvajalkam dodatne strokovne pomoči zagotoviti ustrezen prostor. Če bo v kratkem na vidiku kakršnakoli adaptacija ali dozidava dosedanjega objekta, predlagam, da se ta vidik upošteva in doda nove prostore, namenjene individualnemu pouku.
- Po ugotovitvah iz raziskave strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova niso ustrezno usposobljeni za zagotavljanje inkluzije učencev s posebnimi potrebami, razen specialne pedagoginje. Poleg tega se pogosto zgodi, da preveč časa namenijo učencem s posebnimi potrebami in posledično zapostavljajo ostale učence. Glede na navedena dejstva menim, da mora vodstvo Osnovne šole Dobrova zaposlenim omogočiti izobraževanje in strokovno usposabljanje na temo inkluzije vseh učencev. Poleg tega predlagam, da se izkoristi znanje

specialnih pedagoginj na šoli in se vzpostavijo neke vrste izobraževanje ali delovna skupina za ostale strokovne delavce z namenom opolnomočenja in usposabljanja strokovnih delavcev, saj je na izbrani šoli zelo velik delež učencev s posebnimi potrebami.

- Posamezni otroci s posebnimi potrebami v svojem življenju in predvsem pri šolskem delu potrebujejo okvire funkcioniranja ter jasna pravila in dogovore. Ker se je izkazalo, da se posamezni strokovni delavci na Osnovni šoli Dobrova ne držijo dogovorov, menim, da morajo učitelji spremeniti način delovanja, biti doslednejši in se odzivati v skladu z dogovori z učenci.
- Glede na ugotovitve v povezavi z razlikami vključenosti otrok v razredno skupnost predlagam, da tako razredniki kot tudi ostali učitelji in svetovalna služba delajo na opolnomočenju in spodbujanju vseh otrok ter urjenju socialnih veščin, da se bodo vsi otroci lažje vključevali v razredno skupnost in navezovali stike z vrstniki. Poleg tega bi s tem lahko uspešno preprečili pojav neželenega vedenja, stisk, upad motivacije, nizko samozavest ter samopodobo in podobno.
- Inkluzijo učencev s posebnimi potrebami v razredni skupnosti lahko zagotovimo tudi s pomočjo svetovalne službe. Menim, da je smiselno več vključevanja svetovalne službe v razredno skupnost, sploh v času razrednih ur. Svetovalna služba lahko otrokom zagotovi prostor za pogovor, tematske preventivne delavnice in socialne igre, ki so zelo smiselne za povezovanje razreda.
- Nenazadnje k inkluziji učencev s posebnimi potrebami prispeva tudi pravilna organizacija pouka in izbira aktivnosti. Na podlagi tega se mi zdi smiselno upoštevati predlog staršev in v pouk vključiti več učenja prek igre, skupinskih iger med oddelki pri urah športa ter več vključujoče igre z vrstniki, saj je slednje po mnenju staršev na Osnovni šoli Dobrova možnost za trening doslednosti, potrpežljivosti in povezovanja.
- Tako starši kot tudi otroci s posebnimi potrebami si želijo večjo stalnost izvajalk dodatne strokovne pomoči in drugih učiteljev ter stabilno, organizirano, konstruktivno in ljubečo učiteljico. Predlagam, da vodstvo Osnovne šole Dobrova poskrbi za ustrezno sistemizacijo delovnih mest ter da aktiv svetovalne službe na omenjeni šoli razporedi izvajalkam dodatne strokovne pomoči ure tako, da bo otrokom zagotovljena večja stalnost.
- Za nadaljnje raziskovanje predlagam, da se posamezno populacijo razširi in se v več ločenih raziskavah podrobneje posveti posameznemu deležniku v procesu prepoznavanja posebnih

potreb, postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in zagotavljanju dodatne strokovne pomoči, saj gre za izjemno kompleksen proces. Na ta način bi pridobili poglobljene podatke, na podlagi katerih bi lahko konkretno prilagodili vse faze v celotnem procesu.

8 Uporabljena literatura

- Agaliotisa, I., & Kalyvab, E. A., (2011). Survey of Greek general and special education teachers` perceptions regarding the role of the special needs coordinator: Implications for educational policy on inclusion and teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 27(3), 543–551.
- Avramidis, E., Bayliss, P., & Burden, R. (2000). Student teachers` attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. *Teaching and Teacher Education*, 16(3), 277–293.
- Bregar Mazzini, S. (2022). *Poročilo o uresničevanju letnega delovnega načrta Osnovne šole Dobrova za šolsko leto 2021/22*. Pridobljeno 5. 11. 2022 s https://solad.splet.arnes.si/files/2022/10/Realizacija-LDN_2021_22_LEKTORIRANO.pdf.
- Bregar Mazzini, S. (2023). *Poročilo o uresničevanju letnega delovnega načrta Osnovne šole Dobrova za šolsko leto 2022/23*. Pridobljeno 27. 2. 2024 s https://www.osdobrova.si/media/POROCILO_realizacija_%20LDN_sole_2022-23_LEKTORIRANO.pdf.
- Bursuck, W. D., & Friend, M. (1996). *Including Students with Special Needs: A Practical Guide for Classroom Teachers*. New York: Pearson.
- Clement Morrison, A. (2008). Vloga staršev pri izobraževanju otrok s posebnimi potrebami. V M. Kavkler, A. Clement Morrison, M. Košak Babuder, S. Pulec Lah, & S. Viola, *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom* (str. 197–204). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Cologon, K. (2013). *Inclusion in education: Towards equality for students with disability*. Issue paper. Macquarie: Children with disability Australia in Children and Families Research Centre.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S., & Šmuk, B. (2008). *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ellins, J., & Porter, J. (2005). Departmental differences in attitudes to special educational needs in the secondary school. *British Journal of Special Education*, 32(4), 188–195.

- Forlin, C., & Chambers, D. (2011). Teacher preparation for inclusive education: Increasing knowledge but raising concerns. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 39(1), 17–32.
- Gorenc Šulc, M. (2017). Dolgotrajno bolni učenci – podpora svetovalne službe. *Šolsko svetovalno delo*, 21(2/3), 92–98.
- GOV.SI. (2023). *Slovenski šolski sistem in Slovensko ogrodje kvalifikacij*. Pridobljeno 26. 4. 2023 s https://www.gov.si/teme/slovenski-solski-sistem-in-slovensko-ogrodje-kvalifikacij/.
- Greshman, F. (1981). Social skills training with handicapped children. *Review of Educational Research*, 51(1), 139–176.
- Hallahan, P. D., & Kauffman, J. M. (1991). *Exceptional Children: Introduction to Special Education*. New Jersey: Prentice Hall.
- Hallahan, P. D., & Kauffman, J. M. (2000). *Exceptional learners: Introduction to Special Education (8. iz).* Boston: Allyn & Bacon.
- Henderson, A. T., & Berla, N. (1994). *A new generation of evidence: The family is critical to student achievement*. Pridobljeno 12. 11. 2022 s https://eric.ed.gov/?id=ED375968.
- Kalin, J., & Peček, M. (2012). Editorial. *C.E.P.S. Journal*, 2(1), 5–12.
- Kavkler, M., & Magajna, L. (2008). Učne težave kot posebne vzgojno-izobraževalne potrebe – opredelitev, razsežnost in podskupine učnih težav. V L. Magajna, S. Pečjak, C. Peklaj, G. Čačinovič Vogrinčič, K. Bregar Golobič, M. Kavkler & S. Tancig, *Učne težave v osnovni šoli . problemi, perspektive, priporočila* (str. 23–31). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kirk, S. A., Gallagher, J. J., & Anastasiow, N. J. (1997). *Educating Exceptional Children*. New York: Houghton Mifflin.
- Kobal Grum, D., & Kobal, B. (2009). Pravica do inkluzije. V D. Kobal Grum (ur.), B. Kobal (ur.), M. Celeste, P. Dremelj, S. Smolej & M. Nagode, *Poti do inkluzije* (str. 37–43). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Kocjančič, N. (2017). Inkluzivna vzgoja in izobraževanje otrok in mladostnikov z avtističnimi motnjami. *Vzgoja in izobraževanje*, 48(1/2), 9–15.
- Košir, J. (2011). Obravnava učencev z učnimi težavami, ki počasneje usvajajo znanja. V M. Košak Babuder (ur.) in M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami – Pomoč in podpora* (str. 244–261). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kovač, J. (2013). *Supervizija, stres in poklicna izgorelost šolskih svetovalnih delavcev.* Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnost, Filozofska fakulteta.

- Krek, J., & Metljak, M. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Križnar, S. (2016). Pomoč učencu z disleksijo po korakih petstopenjskega modela učne pomoči. V *Vzgoja in izobraževanje*, 45(5/6). https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UW3ENXFI
- Lesar, I. (2007). *Osnovna šola kot inkluzivno naravnana institucija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Licardo, M., & Golob, N. (2017). *Priložnosti za uspeh: priročnik za vzgojitelje in učitelje pri delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Magajna, L. (2011). Prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje specifičnih učnih težav pri učenju: problemi in modeli. V L. Magajna, & M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami – prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje* (str. 88–104). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave. Študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2018/19). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Kvalitativne raziskave. Študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (2022). *Osnovne šole*. Pridobljeno 6. 11. 2022 s https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-izobrazevanje-znanost-in-sport/.
- Opara, D. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami.* Ljubljana: CENTERKONTURA.
- Oswald M., & Swart, E. (2011). AddressingnSouth African preservice teachers` sentiments, attitudes and concerns regarding inclusive education. *International Journal of Disability, Development in Education*, 58(4), 389–403.
- Peček, M., & Lesar, I. (2006). *Pravičnost slovenske šole: mit ali resničnost*. Ljubljana: Založba Sophia.
- *Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole* (2022). Ur. l. RS 85/2022.
- Pori, A. (2012). Pogovori med starši in strokovnjaki v zgodnjem obdobju sprejemanja drugačnosti otroka. V B. D. Jurišič (ur.), *Komunikacija med starši in strokovnjaki:*

strokovno gradivo. 5. strokovno srečanje na temo Življenje oseb z Downovim sindromom (str. 15–31). Ljubljana: Pedagoška fakulteta – Sožitje, Sekcija za Downov sindrom.

- Quay, H. C., & Peterson, D. R. (1987). *Manual for the Revised Behavior Problem Checklist*. Coral Cables FL: Author.
- Resman, M. (1999). Pojem in karakteristike šolskega svetovanja. V M. Resman, J. Bečaj, T. Bezić, G. Čačinovič Vogrinčič, & J. Musek, *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah* (str. 67–84). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Resman, M., (2003). Integracija/inkluzija med zamislijo in uresničevanjem. *Sodobna pedagogika*, 54(120), 64–83.
- Restoux, P. (2010). *Življenje z drugačnim otrokom: Za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati*. Radovljica: Didakta.
- Rogič Ožek, S. (2016). Umeščanje otrok z avtističnimi motnjami v slovenski šolski prostor. *Vzgoja in izobraževanje*, 47(5/6), 5–10.
- Sardoč, M. (2006). Pravice otrok s posebnimi potrebami do inkluzivnega izobraževanja. V M. Sardoč & M. Kavkler, *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija* (str. 9–14). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Semmel, M. I., Abernathy, T. V., Butera, G., & Lesar, S. (1991). Teacher perceptions of the Regular Education Initiative. *Exceptional Children*, 63(1), 29–45.
- Skalar, M. (1999). Načela dela z učenci s specifičnimi učnimi težavami. V M. Budnar, M. Dolničar, A. Mikuš Kos, M. Skalar, & B. Šali, *Otroci s specifičnimi učnimi težavami v sodobni družbi*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Statistični urad Republike Slovenije. (b. d.). *Izobraževanje*. Pridobljeno 8. 11. 2022 s https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/9.
- Šalej, D., & Lampret, A. (2000). Sodelovanje med starši, otroki in defektologi v oddelku vzgoje in izobraževanja. *Defektologica Slovenica*, 8(1), 63–81.
- Štemberger, T., & Kiswarday, V. R. (2018). Attitude towards inclusive education: the perspective of Slovenian preschool and primary school teachers. *European Journal of Special Needs Education*, 33(1), 47–58.
- Šuc, L. (2019). *Delovni terapevti v inkluzivni šoli.* Novo mesto: Fakulteta za organizacijske študije.
- Šverc, A., Mežan, J., Škrinjar M., Barle Lakota, A., Rustja, E., Okoliš S., & Švalj, K. (2007). *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Taštanoska, T. (2014). *Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

- Unger, H. G. (1998). *The Learning Disabilities Trap: How to Save Your Child from the Perils of Special Education*. Lincolnwook: Contemporary Books.
- Woolfolk, A. (2002). *Pedagoška psihologija*. Ljubljana: Educy.
- *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (uradno prečiščeno besedilo)* (ZOFVI-UPB5) (2007). Ur. l. RS 16/2007.
- *Zakon o osnovni šoli* (ZOsn) (2006). Ur. l. RS 81/06, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13, 46/16 – ZOFVI-K, 76/23 in 16/24.
- *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* (ZUOPP-1) (2011). Ur. l. RS 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12, 41/17 – ZUOPP-1 in 200/20 – ZOOMTVI.
- Žagar, D. (2012). *Drugačni učenci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Železnik, D., Mihalič, M., & Železnik, U. (2015). Potrebe po znanju spremljevalcev gibalno oviranih otrok. *Revija za zdravstvene vede*, 2(1), 36–49.
- Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.
- Žunko Vogrinc, S. (2004). Otroci s posebnimi potrebami v rednem programu šolanja. V Z. Matejek, & N. Topolovec (ur.), *Otroci in mladostniki s posebnimi potrebami* (str. 83–96). Maribor: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

9 Priloge

9.1 Smernice za intervju – otroci s posebnimi potrebami

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN SMERNICE ZA INTERVJU (učenci)

R.V. 2: Kako učenci s posebnimi potrebami in njihovi starši doživljajo načrtovanje ter izvedbo dodatne strokovne pomoči?

- Ali veš, zakaj si vključen v dodatno strokovno pomoč?
- Ali so bili pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči (v IP-ju) upoštevani tudi tvoji predlogi in želje? V kolikšni meri?
- Na kakšen način lahko sodeluješ pri oblikovanju individualiziranega programa zate?
- Kako se počutiš, ko moraš iz razreda v poseben prostor, kjer imaš dodatno strokovno pomoč?
- Kako smiselna se ti zdi dodatna strokovna pomoč oziroma v čem je po tvojem mnenju zate najbolj koristna dodatna strokovna pomoč? Utemelji.
- Kaj bi poleg dodatne strokovne pomoči še potreboval, da bi se lažje spopadal s težavami v šoli?
- Katere prednosti prepoznavaš pri izvajanju dodatne strokovne pomoči?
- Katere pomanjkljivosti prepoznavaš pri izvajanju dodatne strokovne pomoči?
- Kakšne predloge za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči in podpore imaš?

R.V. 3: Kako strokovni delavci (učitelji in svetovalna služba, vodstvo) skrbijo za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razred?

- Ali rad prihajaš v šolo? Utemelji.
- Kako se počutiš v razredu?
- Kako doživljaš sebe v razredu?
- Kakšne odnose imaš s sošolci in strokovnimi delavci?

- Si kdaj deležen nasilja/nestrpnosti s strani vrstnikov, ker si otrok s posebnimi potrebami? Utemelji.
- Česa bi si želel več v razredu tako s strani učiteljev kot tudi svetovalne službe in ostalih vrstnikov? Kaj bi še rad sporočil sošolcem, učiteljem in drugim zaposlenim na OŠ Dobrova?

Demografska vprašanja:

- Spol:

9.2 Smernice za intervju – starši otrok s posebnimi potrebami

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN SMERNICE ZA INTERVJU (starši)

R.V. 1: Kako starši otrok s posebnimi potrebami doživljajo diagnosticiranje in postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?

- Kakšno je vaše splošno mnenje o postopku diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnim potrebami?
- Kje ste za postopek izvedeli?
- Kdo je dal pobudo za postopek usmerjanja vašega otroka?
- Kako ste sprejeli dejstvo, da se mora otrok vključiti v diagnosticiranje in postopek usmerjanja?
- Kakšna je bila vaša vloga v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?
- Kakšna je bila vloga vašega otroka v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?
- Kakšno mnenje imate o izvedbi postopka diagnosticiranja in usmerjanja na Osnovni šoli Dobrova?
- Kdo vam je v postopku diagnosticiranja in usmerjanja vašega otroka nudil največ podpore in pomoči?
- Za kakšno podporo in pomoč je šlo? Opišite.
- Kakšne oblike pomoči in podpore bi še potrebovali v postopku usmerjanja?
- Kako je postopek diagnosticiranja in usmerjanja dojemal vaš otrok?
- Se vam zdi, da je otrok ustrezno usmerjen (ustrezna skupina otrok s posebnimi potrebami, ustrezna pomoč itd.)? Če ni, česa si želite? Navedite predlog za spremembo oz. izboljšavo.

R.V. 2: Kako učenci s posebnimi potrebami in njihovi starši doživljajo načrtovanje ter izvedbo dodatne strokovne pomoči?

- Na kakšen način lahko starši sodelujete pri oblikovanju individualiziranega programa (IP) za vašega otroka?

- Ali so bili pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči (v IP-ju) upoštevani vaši predlogi in želje? V kolikšni meri?
- Kako smiselna se vam zdi dodatna strokovna pomoč za vašega otroka? Kako uspešna je? Utemeljite.
- Kako sodelujete z izvajalcem dodatne strokovne pomoči za vašega otroka?
- Ali imate možnost večkratnega sodelovanja z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči? Pojasnite.
- Ali imate nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči otroku in na kakšen način to izvajate?
- Kaj bi po vašem mnenju otrok poleg dodatne strokovne pomoči še potreboval, da bi se lažje spopadal s težavami v šoli?
- Katere so prednosti izvajanja dodatne strokovne pomoči za vašega otroka na OŠ Dobrova?
- Katere so pomanjkljivosti izvajanja dodatne strokovne pomoči za vašega otroka na OŠ Dobrova?

R.V. 3: Kako strokovni delavci (učitelji in svetovalna služba, vodstvo) skrbijo za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razred?

- Kako je po vašem mnenju otrok vključen v razredno skupnost? Utemeljite.
- Kaj prispeva vaš otrok v razredno skupnost?
- Koliko in na kakšen način k vključenosti vašega otroka v razredno skupnost prispevajo učitelji in strokovna služba?
- Kje opažate, da bi učitelji in strokovna služba še lahko dodatno prispevali k vključenosti vašega otroka v razredno skupnost?
- Opažate morebitne prednosti/slabosti vključenosti vašega otroka v klasično osnovno šolo? Utemeljite.

Demografska vprašanja:

- Spol:
- Čas vključenosti otroka v prilagojen program z dodatno strokovno pomočjo:

9.3 Smernice za intervju – strokovni delavci

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN SMERNICE ZA INTERVJU (strokovni delavci)

R.V. 3: Kako strokovni delavci (učitelji in svetovalna služba, vodstvo) skrbijo za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razred?

- Koliko otrok s posebnimi potrebami imate v razredu?
- Kako usposobljeni za delo z otroki s posebnimi potrebami ste po vašem mnenju?
- Ali vam je delo z otroki s posebnimi potrebami poseben izziv? Zakaj ja/ne?
- Na kakšen način otrokom s posebnimi potrebami prilagajate delo v razredu?
- Kako ste ostalim učencem pojasnili, da so nekateri njihovi vrstniki otroci s posebnimi potrebami?
- Ali prepoznavate morebitne prednosti/slabosti vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo ter katere prednosti/slabosti prepoznavate pri vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo?
- Kako skrbite za enakost vseh učencev v razredu?
- Ali obstajajo kakšne razlike glede na vključenost otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost v primerjavi z ostalimi učenci? Če da, kakšne so?
- Kako vi skrbite za inkluzijo oziroma vključenost otroka s posebnimi potrebami v razred?
- Kaj po vašem mnenju prispevajo otroci s posebnimi potrebami v razredu?

Demografska vprašanja:

- Spol:
- Profil izobrazbe oziroma poklic:
- Število let dela z otroci s posebnimi potrebami:

9.4 Primeri intervjujev

Otroci s posebnimi potrebami:

DOŽIVLJANJE NAČRTOVANJA IN IZVEDBE DODATNE STROKOVNE POMOČI S STRANI UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI

Ali veš, zakaj si vključen v dodatno strokovno pomoč?

Ma ne to pa ne vem točno. (G1) Mogoče, ker imam to disleksijo (G2) in da se lažje zberem pri pouku. (G3) Mi je pa tudi lažje ker mi učiteljica še kaj razloži in potem bolj razumem. (G4) Mami večkrat reče, da dobro, da imam učiteljico za DSP, da imam potem vsaj vse rešeno in zapisano v zvezku, da se lahko potem iz tega učim. (G5)

Ali so bili pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči (v IP-ju) upoštevani tudi tvoji predlogi in želje? V kolikšni meri?

Ma malo pa so bili ja. (G6) Recimo jaz sem si želel, da ne bi pisal več testov v razredu, ker me ostali motijo in to učiteljice tudi upoštevajo. (G7) In tudi to sem si želel, da imam datum za ustno oceno. To je pa to, kar sem si najbolj želel. (G8)

Na kakšen način lahko sodeluješ pri oblikovanju individualiziranega programa zate?

Ma jaz povem, kar se mi zdi najboljše v tistem momentu in si tudi jaz želim. (G9) Recimo pri pouku nočem pisat pri slovenščini in brat na glas, ker me je sram pred ostalimi, če sem sam v kabinetu me pa ne moti. (G10)

Drugače so pa te moje ure res zelo različne. (G11) Včasih z učiteljico še kaj ponavljava za kakšno spraševanje ali pa test, (G12) ali pa urejava moje zapise v zvezkih, (G13). Včasih, ko imava čas, se greva tudi kakšno družabno igro, recimo enko ali remi, to dvoje najraje igram, (G14). Aja pa vsak mesec narediva tudi en tak pregled vseh mojih ocenjevanj (G15) in če rabim se o kakšni stvari pogovorit, se tudi pogovarjava. (G16) Se mi zdi, da me ta učiteljica res dobro posluša in mi potem da tudi kakšen nasvet, da mi pomaga. (G17)

Kako se počutiš, ko moraš iz razreda v poseben prostor, kjer imaš dodatno strokovno pomoč?

Ma to je pa prav odvisno kdaj, a je med poukom ali predura ali kakšna prosta ura in za kateri predmet moram ven. (G18) Če je dsp med poukom ali v času predure, ko sem itak že tako zgodaj v šoli, potem mi ni nič takega, sem že navajen, (G19) ko pa moram med prosto uro na

dsp, potem mi pa ni fajn, ker bi bil raje s sošolci. (G20) Res pogrešam proste ure, ko se lahko družimo in pogovarjamo, ker pogosto grem jaz ravno takrat na dsp. (G21) Ko grem pa pisat testi iz razreda mi je pa zakon (G22), saj imam tam med testom mir (G23) in mi kdaj učiteljica prebere kakšna navodila, če so bolj dolga in jih ne morem sam. (G24)

Kako smiselna se ti zdi dodatna strokovna pomoč oz. v čem je po tvojem mnenju zate najbolj koristna dodatna strokovna pomoč? Utemelji.

Ma pomoč je zame zakon, (G25) sploh sedaj v višjih razredih je kar koristna, ker je več snovi in se je treba več učiti. (G26) V miru tudi odpišem test in podaljšam kako minuto, če rabim, (G27) učiteljica mi še kaj razloži, (G28) mi da kakšno pohvalo, (G29) točno vem kdaj bom kaj vprašan in potem vse to lažje kombiniram še s treningi. (G30) Tudi če se kdaj zgodi, da manjkam, potem z učiteljico dsp poskušava nadoknadit. (G31) Pomoč je meni res smiselna, imam tudi boljše ocene pomojem ravno zaradi tega. (G32)

Kaj bi, poleg dodatne strokovne pomoči, še potreboval, da bi se lažje spopadal s težavami v šoli?

Ma najbolj pogrešam to, da bi vsi učitelji bolj normalno razlagali snov, saj se pogosto tako, da samo enkrat povejo eno stvar in potem gremo naprej. (G33) Želel bi si, da res večkrat ponovimo, saj rabim več časa da razumem in si potem zapomnim. (G34) Pa tudi to, da bi kdaj bolj enostavno razložili kakšno stvar. (G35) To bi mi bilo najbolj v pomoč, ker bi potem lahko uro dsp uporabil za kaj drugega, tako pa mi mora večkrat učiteljica še posebej razlagati kakšno snov. (G36)

Katere prednosti prepoznavaš pri izvajanju dodatne strokovne pomoči?

Največja prednost je to, kar sem že povedal, da lahko pišem teste v kabinetu, stran od ostalih (G37) in da lahko tudi dlje časa pišem, saj se lahko lažje umirim in skoncentriram. (G38) Pri učiteljici dsp je tako dobro vzdušje v kabinetu in ji zato tudi zaupam, ker je res fina (G39) in tam je tak mir, da res dobro delam. (G40) Ona me je tudi naučila kako si moram organizirati šolske potrebščine, da nima več vse povsod pisal in zvezkov in vse razmetano. (G41) Še ena stvar zakaj imam res rad ure izven razreda pa je to, da si lahko potem vzamem krajši odmorček, ko ga rabim. Ven iz razreda pa med ure ne morem kar tako, večinoma ne dovolijo učiteljice. (G42)

Katere pomanjkljivosti prepoznavaš pri izvajanju dodatne strokovne pomoči?

Ma najbolj smotano mi je to, da mi včasih potem sošolci težijo, da ni fer da imam jaz več časa za pisanje kakšnega testa, ampak jim potem povem, da tudi to ni fer, da vsi lahko berejo, jaz pa težko, ker se mi črke mešajo pred očmi zaradi te moje disleksije. (G43) Pa še to mi je težko, ker nisem potem s prijatelji v razredu, če slučajno delajo kaj v skupinah ali pa kaj tako zabavnega, kjer se lahko pogovarjajo in družijo med seboj. (G44)

Kakšne predloge za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči in podpore imaš?

Ma zabavno bi mi bilo če bi kdaj tudi kakšne stvari delali na računalniku, mogoče kakšne vaje ali kaj podobnega. To mi je zanimivo. (G45)

INKLUZIJA UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZRED

Ali rad prihajaš v šolo? Utemelji.

Ja skoraj vedno rad pridem. V šoli mi je res vredu. (G46) Razen ko so kakšni testi in spraševanja, takrat me je pa malo strah it v šolo, ampak mami vedno pravi, da je to normalno. (G47)

Kako se počutiš v razredu?

Ma počutim se kar vredu. (G48) Tako sproščeno vzdušje je (G49) in tudi zabavno, sploh ko se s sošolci kaj smešnega pogovarjamo. (G50)

Kako doživljaš sebe v razredu?

Ma normalno, (G51) pač imam prijatelje, pa eni sošolci so mi kar ok, eni pa mi grejo na živce ker težijo in s tistimi nismo najbolj prijatelj. (G52)

Kakšne odnose imaš s sošolci in strokovnimi delavci?

S sošolci imamo kar dobre odnose in z učitelji tudi. (G53) Večinoma se z vsemi sošolci razumem. (G54) Učiteljica za dsp je tudi ok, včasih malo teži če kej ne naredim ok ampak drugače nič posebnega. razredničarka je vredu. (G55)

Si kdaj deležen nasilja/nestrpnosti s strani vrstnikov, ker si otrok s posebnimi potrebami? Utemelji.

Niti ne, (G56) razen ko je kak bolj težek test in rabim več časa za pisanje, potem mi kdaj kdo teži da ni fer da lahko dlje časa pišem. Takrat mi je malo zoprno, samo itak mi je ratalo že vseeno. (G57)

Česa bi si želel več v razredu tako s strani učiteljev, kot tudi svetovalne službe in ostalih vrstnikov? Kaj bi še rad sporočil sošolcem, učiteljem in drugim zaposlenim na OŠ Dobrova?

Hmm želim si, da bi bili testi krajši, ker so mi sedaj kar dolgi in da bi bili tudi malo lažji, ker so kar težki. (G58) Pa manj stvari bi se rad učil na pamet, ker nekateri učitelji mislijo da moremo kar vse znat na pamet. (G59) Bi si pa tudi želel, da se učiteljice za DSP ne bi tako hitro menjale, saj se lih navadim na eno, pa potem pride druga. To mi je malo čudno, drugače je pa vse ok. (G60)

Starši otrok s posebnimi potrebami:

DOŽIVLJANJE DIAGNOSTICIRANJA IN POSTOPKA USMERJANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI S STRANI STARŠEV

Kakšno je vaše splošno mnenje o postopku diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnim potrebami?

Postopek diagnosticiranja in usmerjanja otrok se mi zdi vredu, saj lahko tako otroku pomagamo kjer ima težave, npr. pri mojem sinu je to socialni del, (A1) pomembno se mi zdi, da je nekdo nekje, ki pomaga nam staršem peljati otroka čez celo šolanje in potem naprej. S tem mu olajšamo vsakdan. (A2)

Kje ste za postopek izvedeli?

Za sam postopek sem jaz izvedela od moje sestre. (A3) Že sama odstopanja je najprej opazila ona. Ker nismo vsak dan skupaj je lažje prepoznala neka drugačna vedenja in potem sem začela biti bolj pozorna še jaz. (A4) Nato pa sem jaz svoje mnenje in opažanja povedala tudi otrokovi pediatrinji, ki nas je napotila v razvojno ambulanto. (A5)

Kdo je dal pobudo za postopek usmerjanja vašega otroka?

V bistvu tako bom rekla, sestra me je opozorila, jaz kot mama pa sem bila potem tista, ki sem dala postopek naprej. (A6) Takrat sem potem prva dala to zahtevo za usmeritev in potem tako

naprej. Sva se pa tudi z možem skupaj usedla in se pogovorila in dala končno odločitev. (A7) Nisva si zatiskala oči, ampak sva sprejela dejstvo. (A8)

Kako ste sami sprejeli dejstvo, da se mora otrok vključiti v diagnosticiranje in postopek usmerjanja?

Zame sprva ni bila prijetna izkušnja. Sprva sva bila oba z možem zelo šokirana. (A9) Čeprav sva slutila, ampak ko je bila diagnoza postavljena je bil pa kar šok. Tisti dan se mi je sesulo vse. Spraševala sva se zakaj, zakaj ravno naš. (A10) Potem s časom pa sem se sprijaznila (A11) in itak ko pa enkrat prejmeš od strokovnega osebja navodila kako z njim delati in na kaj paziti, potem je veliko lažje. (A12) Je pa na žalost to še vedno neka tabu tema in se o njej ne govori. Mislim, da bi se moralo o tem več govoriti in da tudi starši, ki imajo doma normalne otroke razumejo tudi vse ostale in lahko posebnosti razložijo doma svojim otrokom. Nekateri starši še vedno namreč v razredu ne razumejo otrokove diagnoze. (A13)

Kakšna je bila vaša vloga v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?

Jaz sem bila naprej v vlogi sprožiteljice postopka, (A14) nato pa sem nekako koordinirala postopke diagnosticiranja naprej. (A15) Veliko sva pa tudi otroka vodila, sva mu bila voditelja in ga ves čas opozarjala na to, kaj lahko in kaj ne. (A16)

Kakšna je bila vloga vašega otroka v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami?

Otrok je bil takrat še premajhen, da bi lahko karkoli prispeval. (A17) Spomnim se le to, da je imel kratek pogovor s svetovalno delavko v vrtcu, to je bilo pa vse. (A18)

Kakšno imate mnenje o izvedbi postopka diagnosticiranja in usmerjanja na Osnovni šoli Dobrova?

Ma v splošnem kar vredu, nimam pripomb. (A19) Tudi vzgojiteljica v vrtcu je opažala določena odstopajoča vedenja, (A20) ni mi pa želela nič potrditi, saj ni pristojna za podajanje diagnoz. (A21) Šele ko je bil predlagan odlog šolanja pa se je vzgojiteljica potem razpisala in je potem otrok dobil že v prvem razredu dodatno strokovno pomoč. (A22)

Kdo vam je v postopku diagnosticiranja in usmerjanja vašega otroka nudil največ podpore in pomoči?

Največ pomoči nam je nudila psihologinja v zdravstvenem domu. (A23) Predvsem v obliki pogovora, (A24) nasvetov, kako z otrokom delati, (A25) kam in na koga se še naprej obrniti,

(A26) katere vloge in kam oddati te vloge, da je otrok dobil pomoč v šoli… (A27) Pa ubistvu tudi ves strokovni del ljudi, ki so sedaj vpleteni v pomoč za sina. (A28)

Za kakšno podporo in pomoč je šlo? Opišite!

Ja vbistvu vse, kar sem že naštela in pa poudarila bi še dodatno strokovno pomoč, ki jo sedaj otrok prejema v šoli in je za nas starše in celo družino še danes zelo pomembna opora. (A29) Tako lahko lažje tudi hčeri razložim določene stvari, zakaj to tako je. Prav tako je pomembno, da tudi otroku samemu razložimo, da je malce drugačen od ostalih, še vedno pa je samo otrok. (A30)

Kakšne oblike pomoči in podpore bi še potrebovali v samem postopku usmerjanja?

Pa potrebovala bi še več poudarka nas strokovnih nasvetih kako in kaj delati z otrokom. (A31) Želela bi si tudi več prosto dostopne literature na temo otrok z avtizmom. Sedaj namreč tudi v knjižnicah ne dobiš veliko literature, kar je na spletu. Se mi zdi, da je diagnoza avtizma še vedno neke vrste sramota.(A32)

Kako je sam postopek diagnosticiranja in usmerjanja dojemal vaš otrok?

Otrok je vse skupaj čisto normalno dojemal. (A33) Midva z možem mu nikoli nisva direktno rekla, da je avtist, ampak da je pač malce drugačen od ostalih otrok. (A34) Mislim, da določenih stvari takrat itak še ni dojemal. (A35) Velikokrat postavi vprašanje o tem, zakaj določeno stvar zna on bolje, kot drugi. Vedno mu razložim, da njemu gre matematika super, nekomu drugemu pa kakšen drug predmet. On je v enih zadevah boljši od drugih, v določenih zadevah pa je slabši. (A36) Ima vedno več zakajev. Določene zadeva dojema na drugačen način in potrebuje več dodatne razlage. (A37)

Se vam zdi, da je otrok ustrezno usmerjen (ustrezna skupina otrok s posebnimi potrebami, ustrezna pomoč itd.)? Če ni, česa si želite? Navedite predlog za spremembo oz. izboljšavo?

Ma mislim, da je kar uredu usmerjen, saj ima največ možne pomoči (A38) in trenutno res nimam predlogov za spremembe. (A39)

<u>DOŽIVLJANJE NAČRTOVANJA IN IZVEDBE DODATNE STROKOVNE POMOČI S STRANI STARŠEV UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI</u>

Na kakšen način lahko starši sodelujete pri oblikovanju individualiziranega programa (IP) za vašega otroka?

Ja zagotovo sem imela vedno priložnost predebatirati in doreči stvari s posameznim strokovnim delavcem, predvsem z učiteljico dsp in otrokovo razredničarko. (A40) Vedno mi je bilo pomembno, da sem lahko dala tudi svoje predloge in so bili upoštevani in da smo se res vsi strinjali z vsem. (A41)Se mi zdi, da smo tudi nekako drug drugega opozorili na to, na kaj moramo biti pozorni pri delu z otrokom. (A42)

Ali so bili pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči (v IP-ju) upoštevani vaši predlogi in želje? V kolikšni meri?

Moram reči, da sva bila oba z možem zelo upoštevana. (A43) Tudi z odzivi učiteljic sem bila v veliki meri zadovoljna, saj so me vedno sproti obveščale o kakih predlogih oziroma spremembah. (A44) Jaz sem tudi vedno dostopna in si želim, da se stvari čim prej v začetku rešuje in ne šele potem, ko je že prepozno. Na ta način lahko tudi midva kot starša otroka pripraviva na spremembe. (A45)

Kako smiselna se vam zdi dodatna strokovna pomoč za vašega otroka? Kako uspešna je? Utemeljite.

Nedvomno je to nekaj najboljšega in najbolj smiselnega, kar lahko nudi šola otroku, poleg pač tega rednega programa. (A46) To našemu res tako koristi predvsem ker se stalno uči pravilnih odzivov na določene trigerje, ki njega tako iztirijo, da pride do izpada. (A47) Tako je z dodatno pomočjo že precej dobro natreniral tudi socialne veščine (A48) in se pozna tudi na vedenju, je precej bolj umirjen in tudi poslušen, kar je bilo v preteklosti zanj popolnoma nemogoče. (A49)

Kako sodelujete z izvajalcem dodatne strokovne pomoči za vašega otroka?

Na kratko, nimam pripomb. (A50) Moj sin je že zamenjal kar nekaj izvajalk, saj je ravno pridobil odločbo takrat, ko je bilo na šoli veliko teh menjav učiteljic, ampak lahko rečem, da sem z vsemi učiteljicami za dsp zelo dobro sodelovala. (A51) Vse so bile odzivne, (A52) so mi vedno pomagale, ko sem bila pred kakšnim izzivom, (A53) in največ mi pa pomeni to, da vidim, da moj otrok res rad hodi na ure tudi izven razreda k tem drugim učiteljicam za dsp. (A54)

Ali imate možnost večkratnega sodelovanja z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči? Pojasnite.

Ja, mislim, da sem že pojasnila. (A55) Vedno ko potrebujem, se lahko obrnem nanje. (A56)

Ali imate nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči otroku in na kakšen način to izvajate?

Ja, (A57) vedno sem o vsem obveščena, sploh o spremembah in napredkih. (A58) Spomnim se dogodka v prvem razredu, ko je ena izmed specialnih in rehabilitacijskih pedagoginj dala pobudo za dodatne ure pomoči in naju je kontaktirala in sva se potem midva tudi strinjala z njo. (A59) Lahko samo pohvalim, saj gre ta pomoč res v smeri pomoči in dobrobit otroka. (A60)

Kaj bi po vašem mnenju otrok, poleg dodatne strokovne pomoči, še potreboval, da bi se lažje spopadal s težavami v šoli?

Ma kaj pa vem, saj ima že sedaj največji obseg možnih ur in spremljevalca in to je to kar on rabi. (A61) On mora imeti samo stabilno, organizirano in konstruktivno učiteljico, pa tudi kar ljubečo, potem bo lahko normalno funkcioniral. (A62)

Katere so prednosti pri izvajanju dodatne strokovne pomoči za vašega otroka na OŠ Dobrova?

Prvo kot prvo je največja prednost individualna obravnava (A63) in potem posledično tudi totalno prilagajanje teh dodatnih ur samim potrebam otroka. (A64) Potem sem tudi že omenila, da ima otrok možnost treninga socialnih veščin (A65) in predvsem ima neko konstantnost, torej se dodatno uči vsak teden po vsaj štiri ure. (A66) Potem se mi zdi, kot neka dodana vrednost tudi to, da ima eno zaupno osebo, kamor rad zahaja in to je učiteljica dodatne strokovne pomoči. (A67) Na splošno pa gre sin rad v šolo in se ima tam zelo fajn. (A68)

Katere so pomanjkljivosti pri izvajanju dodatne strokovne pomoči za vašega otroka na OŠ Dobrova?

Želela bi si, da se tudi ostalim otrokom razloži posebnosti določenega otroka, ki je prav tako v razredu z ostalimi učenci in bi mogoče potem tudi ostali otroci znali drugače odreagirati v določenih situacijah. (A69) Je pa res, da je s tega vidika veliko dela na strani staršev, tudi njim bi prišlo prav, da slišijo kaj o avtizmu in drugih posebnostih. (A70)

<u>INKLUZIJA UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZREDNO SKUPNOST</u>

Kako je po vašem mnenju otrok vključen v razredno skupnost? Utemeljite.

Glede na to, kar mi poročajo učiteljice iz šolskega vsakdana in glede na to, kakšni so tudi drugi vrstniki, se mi zdi, da vseeno kar dobro funkcionira tudi v razredu, kljub temu, da je to za njega res veliko motenj, dražljajev in tudi zvokov v razredu. (A71) Zdi se mi, da se je nekako vklopil, je pa zagotovo še vedno prostor za izboljšavo in napredek. (A72) Predvsem vidim v tem priložnost, da ga sošolci še bolj sprejmejo (A73) in ga povabijo tudi v igro, saj se pogosto zgodi, da mi jamra, da nima veliko prijateljev, s katerimi bi se igral. (A74)

Kaj menite, kakšen doprinos ima vaš otrok v razredno skupnost?

Moj otrok lahko razredno skupnost obogati s svojo poštenostjo, (A75) toplino, (A76) dobrosrčnostjo, (A77) pravičnostjo. To je pri njemu veliko bolj izraženo – sploh pravičnost. (A78) Če mora on ubogati, potem morajo tudi ostali in obratno, pomembno je, da se pri vseh enako ravna, ker je drugače njemu vse tako zelo krivično. (A79) Včasih se mi zdi, da je lahko moj otrok zgled ostalim, saj velikokrat uredi stvari tudi na miren in zelo ustrezen način. (A80)

Koliko in na kakšen način k vključenosti vašega otroka v razredno skupnost prispevajo učitelji in strokovna služba?

Ja kolikor imam vpogleda, lahko opažam, da tudi učitelji veliko delajo na tem, da je moj otrok vključen v razred. (A81) Ves čas so vklopljeni, spremljajo situacijo v razredu in se trudijo, saj opažajo, da je tudi sin tak dobrosrčen in nežna duša, ki si zasluži biti del skupnosti v razredu. (A82) Kako pa prav točno skrbijo pa bi recimo rekla še to, da spodbujajo delo v parih ali delo v manjših skupinah, saj mi sin večkrat pove, da so tako delali in mu je všeč. (A83)

Kje opažate, da bi učitelji in strokovna služba še lahko dodatno prispevali k vključenosti vašega otroka v razredno skupnost?

Ma kaj pa vem, kaj bi še lahko. (A84) Našemu zelo pomaga učenje preko igre, tega se mi zdi, da bi lahko bilo več, da bi treniral doslednost, zaporedje, počakaš in bi bil potem avtomatsko bole sprejet… (A85) Aja, še tole sem pozabila povedati, da imajo v našem razredu tudi interesno dejavnost in se potem tisto uro samo s povezovanjem razreda ukvarjajo, se pogovarjajo o tej temi povezanosti. To je našemu tudi všeč. (A86)

Opažate morebitne prednosti/slabosti vključenosti vašega otroka v klasično osnovno šolo? Utemeljite.

Kot prednost vidim predvsem to, da se ga pripravi na tako življenje kot je, torej, da ni samo sonček, ampak da so tudi nevihte in da rožica ne bo vedno samo dišala, ampak se bo našel tudi kakšen trn, ki pa ni najboljši. Torej na kratko samo kot neka priprava na življenje tako kot je, z ljudmi, ki so nam všeč in tistimi, ki nam niso. (A87) Slabosti pa niti ne prepoznavam, načeloma sem z vsemi zadovoljna. (A88) Z možem sva tako sklenila, da bova poskusila v navadni šoli, če se do tretjega razreda stanje ne uredi, potem bova razmišljala o posebni šoli. (A89) Zaenkrat pa je ok, gre na boljše in ga bomo pustili kar v klasični šoli, ker je napredek, predvsem trenira vztrajnost in potrpljenje v tako veliki skupini. (A90)

Strokovni delavci:

<u>INKLUZIJA UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZRED</u>

Kako usposobljeni za delo z otroki s posebnimi potrebami ste po vašem mnenju?

Zase lahko rečem, da sem bolj slabo usposobljena za delo s takimi učenci. (L1) Si pa tudi sama želim, da bi imela več znanja o tem. (L2) Zato tudi pogosto izbiram taka tematska izobraževanja. (L3) Če se mi pa res pojavi kakšna dilema iščem odgovore pri kakšnih zunanjih institucijah (L4) ali kar v kakšni strokovni literaturi. (L5) Če mi pa še to ni dovolj, potem mi ne preostane drugega, kot da se povežem s svetovalno službo, s katero imamo kar dobro vzpostavljeno sodelovanje. (L6)

Ali vam je delo z otroki s posebnimi potrebami poseben izziv? Zakaj ja/ne?

Lagala bi, če bi rekla, da ni izziv, ampak je kar velik izziv, vsaj zame no. (L7) Ker je teh učencev veliko je težko vsakemu nuditi vse, kar potrebuje. (L8) Če se potem preveč posvečam samo učencem s posebnimi potrebami (L9) pa mi potem zmanjka časa za ostale in imam občutek, da jih potem zapostavljam, kar pa se mi ne zdi prav. (L10) Poleg tega je še vsak otrok zase individuum in je potrebno veliko prilagajanja (L11) in se mi zdi, da je treba bit res dosleden pri dogovorih. (L12)

Na kakšen način otrokom s posebnimi potrebami prilagajate delo v razredu?

Ja učence res skozi sproti spremljam na način, da jih večkrat vprašam, kako jim gre in pogledam v njihove zapiske, da vidim, kaj delajo in kje so. (L13) Če vidim, da zelo zaostajajo, jim potem

še jaz kaj narekujem, da gre malce hitreje. (L14) Pri pouku si vzamemo kakšno minuto več časa za obravnavo nove snovi, sploh ko je kaj težjega (L15) in kakšne snovi tudi večkrat ponovim, prav zaradi otrok, ki rabijo dodatno razlago. (L16) Ko dam učencem kakšno nalogo pa čisto vedno poskrbim, da dam učencem s posebnimi potrebami še kakšna podrobnejša dodatna navodila, če se izkaže, da je to potrebno, da potem lažje in uspešnejše rešijo nalogo. (L17) Včasih so ti učenci tudi bolj počasni, sploh pri pisanju, v takih primerih jim potem priskrbim fotokopije zapiskov, da gremo lahko vseeno tudi malo naprej s snovjo (L18) ali samo za njih pripravim povzetke snovi, da imajo potem vse na enem mestu. (L19) Kar se tiče kontrolnih nalog pa jim vedno omogočimo podaljšan čas pri pisanju (L20), nekaj je tudi takih, ki imajo prilagojeno obliko testa, v smislu večjih razmikov med vrsticami, (L21) več prostora za odgovore, (L22) barva lista in podobno. (L23) Kar se tiče ustnega spraševanja pa jim ponavadi omogočimo napovedan datum ocenjevanja. (L24)

Kako ste ostalim učencem pojasnili, da so nekateri njihovi vrstniki otroci s posebnimi potrebami?

Jaz se z učenci srečam šele v 6. razredu, kamor pa ponavadi že pridejo s tem vedenjem in poznanstvi med seboj, tako da ni potrebno posebej razlagat. (L25) Bolj kot ne, pa je potrebno največ napora vložiti v to, da ostalim učencem razlagam, zakaj nekateri njihovi sošolci in sošolke potrebujejo prilagoditve, ker jih to najbolj moti. (L26)

Ali prepoznavate morebitne prednosti/slabosti vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo ter katere prednosti/slabosti prepoznavate pri vključenosti otrok s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo?

Kar največkrat opazim je to, da otroke s posebnimi potrebami pogosto njihovi sovrstniki zaradi prilagoditev označijo za privilegirane (L27) in jih potem tudi izločijo iz družbe, saj menijo da prilagoditve izkoriščajo, (L28) no če sem iskrena jih določeni učenci tudi res izkoriščajo. (L29) Se mi zdi, da jim prilagoditve dajejo potuho in podpirajo njihovo lenobo. Je pa res, da to ni v vseh primerih. (L30) Mislim, da je tukaj tudi zelo pomembno, da se otroci najprej naučijo, da smo si drug od drugega zelo različni in to se z raznolikostjo v šoli tudi učijo. (L31) Spoznavanje različnosti med otroci) Moram tudi omeniti, da so učenci s posebnimi potrebami pogosto tudi zelo srčni in to srčnost širijo v razredni skupnosti. (L32) Včasih najdemo tudi take otroke, ki so lahko zgled ostalim, saj so zelo vztrajni in marljivi in se res trudijo, da na koncu kljub oviranosti dobijo zelo lepo oceno. (L33)

Kako skrbite za enakost vseh učencev v razredu?

Glavno je, da vse enako obravnavam in ne izpostavljam kakšnega učenca. To se mi zdi ključno. (L34) Vsem učencem dam enake naloge, vsaj za tisto osnovno znanje (L35) in tudi vsem enake preizkuse znanja, kar se tiče same snovi. (L36) Pri vseh učencih imam enake kriterije ocenjevanja znanja in se tako res trudim pravično ocenjevati tako za učence s posebnimi potrebami, kot tudi za ostale učence. (L37)

Ali obstajajo kakšne razlike glede na vključenost otrok s posebnimi potrebami v razredno skupnost v primerjavi z ostalimi učenci? Če da, kakšne so?

Na to vprašanje pa zelo težko odgovorim, saj se mi zdi, da razlik ni in so vsi učenci, tudi tisti s posebnimi potrebami enako vključeni v razredno skupnost. (L38)

Kako vi skrbite za inkluzijo oz. vključenost otroka s posebnimi potrebami v razred?

Kako jaz skrbim za inkluzijo… Če pomislim, zagotovo učenca veliko bolj spremljam in sem pozorna nanj, da ne bi prišlo do kakšnega izločanja s strani vrstnikov. (L39) Tudi z vrstniki oziroma s sošolci in sošolkami je potrebno kar veliko delati predvsem v smeri strpnosti drug z drugim (L40). Pomembno se mi zdi, da se znajo med seboj poslušati (L41) in se učijo si tudi med sabo pomagati, si nameniti kakšno spodbudno besedo, ko so kakšni manj prijetni situaciji (L42). Otroci s posebnimi potrebami se včasih znajdejo tudi v kakšni zagati zaradi neustreznih odzivov v interakcijah z vrstniki, zato je potrebno tudi vedno znova poudarjali socialne veščine in učenje le teh, sploh pri otrocih s posebnimi potrebami. (L43). Drugače če pa pomislim na sam pouk, se pri tem trudim, da je veliko skupinskega dela, kjer se otroci tudi zbližujejo (L44) in včasih se poslužim tudi tega, da otrokom dodelim kakšno vlogo, recimo so moji pomočniki pri razdeljevanju delovnih listov ali kaj podobnega, da se potem počutijo malce bolj ponosni na sebe in imajo nek občutek videnosti. (L45)

Kaj menite, kakšen doprinos imajo otroci s posebnimi potrebami v razredu?

Na prvo žogo bi rekla da je njihov doprinos vglavnem v tem, da se vsi otroci učijo sprejemati drugačnosti (L46) in tudi malce bolj ozaveščat različnosti, ki se pa itak pojavlja med vsemi ljudmi. (L47) Hkrati pa se mi tudi zdi, da otroci s posebnimi potrebami v skupnost prinašajo zavedanje, da je različnost med ljudmi pravo bogastvo (L48) in da smo se prav vsi primorani med seboj spodbujati in si pomagati. (L49) Se pa vedno, ko pomislim na otroke s posebnimi potrebami spomnim tudi na sočutnost in bi rekla, da je tudi to njihov doprinos med vrstniki. (L50)

9.5 Primer odprtega kodiranja

Otroci s posebnimi potrebami:

ODPRTO KODIRANJE – UČENCI S POSEBNIMI POTREBAMI – INTERVJU G					
Št. izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Podkategorija**	**Kategorija**	**Tema**
R.V. 2					
G1	*Ma ne to pa ne vem točno.*	Nepoznavanje točnega razloga	Ne	Poznavanje vzroka vključenosti v dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G2	*Mogoče, ker imam to disleksijo*	Disleksija	Da	Poznavanje vzroka vključenosti v dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G3	*in da se lažje zberem pri pouku.*	Zaradi lažje zbranosti pri pouku	Da	Poznavanje vzroka vključenosti v dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G4	*Mi je pa tudi lažje ker mi učiteljica še kaj razloži in*	Dodatna razlaga	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in

	potem bolj razumem.				izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G5	*Mami večkrat reče, da dobro, da imam učiteljico za DSP, da imam potem vsaj vse rešeno in zapisano v zvezku, da se lahko potem iz tega učim.*	Urejeni zapiski	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G6	*Ma malo pa so bili ja.*	Da, malo	/	Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G7	*Recimo jaz sem si želel, da ne bi pisal več testov v razredu, ker me ostali motijo in to učiteljice tudi upoštevajo.*	Izražanje želja glede pisanja testov izven razreda	Področja	Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G8	*In tudi to sem si želel, da imam datum za ustno oceno. To je pa to, kar sem*	Izražanje želja glede vnaprej napovedanega ustnega ocenjevanja	Področja	Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne

	si najbolj želel.				strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G9	*Ma jaz povem, kar se mi zdi najboljše v tistem momentu in si tudi jaz želim.*	Dejavnosti po želji učenca	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G10	*Recimo pri pouku nočem pisat pri slovenščini in brat na glas, ker me je sram pred ostalimi, če sem sam v kabinetu me pa ne moti.*	Individualizacija pouka in upoštevanje želja učenca	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G11	*Drugače so pa te moje ure res zelo različne.*	Različne dejavnosti	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G12	*Včasih z učiteljico še kaj ponavljava za kakšno spraševanje ali pa test,*	Ponavljanje in utrjevanje snovi pred ocenjevanjem znanja	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s

					strani učencev s posebnimi potrebami
G13	*ali pa urejava moje zapise v zvezkih,*	Organizacija zapiskov v zvezkih	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G14	*Včasih, ko imava čas, se greva tudi kakšno družabno igro, recimo enko ali remi, to dvoje najraje igram,*	Priložnostno ustvarjanje in igranje družabnih iger	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G15	*Aja pa vsak mesec narediva tudi en tak pregled vseh mojih ocenjevanj*	Pregled datumov ocenjevanja znanja	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G16	*in če rabim se o kakšni stvari pogovorit, se tudi pogovarjava.*	Pogovor	/	Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s

					posebnimi potrebami
G17	*Se mi zdi, da me ta učiteljica res dobro posluša in mi potem da tudi kakšen nasvet, da mi pomaga.*	Pomoč in podpora učitelja dodatne strokovne pomoči	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G18	*Ma to je pa prav odvisno kdaj, a je med poukom ali predura ali kakšna prosta ura in za kateri predmet moram ven.*	Odvisno kdaj in pri katerem predmetu	/	Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G19	*Če je dsp med poukom ali v času predure, ko sem itak že tako zgodaj v šoli, potem mi ni nič takega, sem že navajen,*	Navajenost na odhod	/	Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G20	*ko pa moram med prosto uro na dsp, potem mi pa ni fajn, ker bi bil raje s sošolci.*	Ni fajn – ko ima prosto uro	/	Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G21	*Res pogrešam proste ure, ko se lahko družimo in pogovarjamo, ker pogosto grem jaz ravno takrat na dsp.*	Manjka prostih ur za druženje s sošolci	/	Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G22	*Ko grem pa pisat testi iz razreda mi je pa zakon*	Zakon – ko piše test izven razreda	/	Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G23	*saj imam tam med testom mir*	Več miru in časa za ocenjevanje znanja	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G24	*in mi kdaj učiteljica prebere kakšna navodila, če so bolj dolga in jih ne morem sam.*	Možnost bralca daljših navodil pri ocenjevanju znanja	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G25	*Ma pomoč je zame zakon,*	Zelo smiselna	/	Smiselnost dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G26	*sploh sedaj v višjih razredih je kar koristna, ker je več snovi in se je treba več učiti.*	V višjih razredih	Časovno	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G27	*V miru tudi odpišem test in podaljšam kako minuto, če rabim,*	Podaljšan čas pri pisanju testov	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G28	*učiteljica mi še kaj razloži,*	Dodatna razlaga	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G29	*mi da kakšno pohvalo,*	Spodbudne besede	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G30	*točno vem kdaj bom kaj vprašan in potem vse to lažje kombiniram še s treningi.*	Napovedana ustna ocenjevanja in posledično manj stresnih situacij	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G31	*Tudi če se kdaj zgodi, da manjkam, potem z učiteljico dsp poskušava nadoknadit.*	Možnost nadoknadenja izostane snovi z izvajalko DSP	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G32	*Pomoč je meni res smiselna, imam tudi boljše ocene pomojem ravno zaradi tega.*	Pridobivanje boljših ocen	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G33	*Ma najbolj pogrešam to, da bi vsi učitelji bolj normalno razlagali snov, saj se pogosto tako, da samo enkrat povejo eno stvar in potem gremo naprej.*	Normalna razlaga snovi s strani učitelja	/	Potreba po še dodatni podpori in pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G34	*Želel bi si, da res večkrat ponovimo, saj rabim več časa da razumem in si potem zapomnim.*	Večkratna potreba po ponovitvi snovi pri pouku	/	Potreba po še dodatni podpori in pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G35	*Pa tudi to, da bi kdaj bolj enostavno razložili kakšno stvar.*	Enostavnejša razlaga snovi s strani učitelja	/	Potreba po še dodatni podpori in pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G36	*To bi mi bilo najbolj v pomoč, ker bi potem lahko uro dsp uporabil za kaj drugega, tako pa mi mora večkrat učiteljica še posebej razlagati kakšno snov.*	Dodatna razlaga	Vrsta pomoči	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G37	*Največja prednost je to, kar sem že povedal, da lahko pišem teste v kabinetu, stran od ostalih*	Pisanje preizkusov znanja izven razreda	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G38	*in da lahko tudi dlje časa pišem, saj se lahko lažje umirim in skoncentriram ..*	Podaljšan čas pri pisanju preizkusov znanja	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G39	*Pri učiteljici dsp je tako dobro vzdušje v kabinetu in ji zato tudi zaupam, ker je res fina*	Zaupen odnos z učiteljico dodatne strokovne pomoči	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G40	*in tam je tak mir, da res dobro delam.*	Več miru za boljše delo izven razreda	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G41	*Ona me je tudi naučila kako*	Spodbujanje k urejenosti	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje

	si moram organizirati šolske potrebščine, da nima več vse povsod pisal in zvezkov in vse razmetano.	šolskih potrebščin v šolski torbi, tudi večer prej			načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G42	*Še ena stvar zakaj imam res rad ure izven razreda pa je to, da si lahko potem vzamem krajši odmorček, ko ga rabim. Ven iz razreda pa med ure ne morem kar tako, večinoma ne dovolijo učiteljice.*	Možnost večkratnih krajših odmorov med delom	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G43	*Ma najbolj smotano mi je to, da mi včasih potem sošolci težijo, da ni fer da imam jaz več časa za pisanje kakšnega testa, ampak jim potem povem, da tudi to ni fer, da vsi lahko berejo, jaz pa težko, ker se mi črke mešajo pred očmi zaradi te moje disleksije.*	Teženje sošolcev, da ima nekdo več časa za pisanje testov	/	Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami

G44	*Pa še to mi je težko, ker nisem potem s prijatelji v razredu, če slučajno delajo kaj v skupinah ali pa kaj tako zabavnega, kjer se lahko pogovarjajo in družijo med seboj.*	Odmaknjenost od sošolcev	/	Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
G45	*Ma zabavno bi mi bilo če bi kdaj tudi kakšne stvari delali na računalniku, mogoče kakšne vaje ali kaj podobnega. To mi je zanimivo.*	Uporaba računalnika pri šolskem delu (npr. vaje)	/	Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani učencev s posebnimi potrebami
R. V. 3					
G46	*Ja skoraj vedno rad pridem. V šoli mi je res vredu.*	Rad/a prihaja v šolo	/	Prihajanje v šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G47	*Razen ko so kakšni testi in spraševanja, takrat me je pa malo strah it v šolo, ampak mami vedno pravi, da je to normalno.*	Malo strah na dni ocenjevanj znnja	/	Prihajanja v šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G48	*Ma počutim se kar vredu.*	Vredu	/	Počutje v razredu	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami

					v razredno skupnost
G49	*Tako sproščeno vzdušje je*	Sproščeno	/	Počutje v razredu	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G50	*in tudi zabavno, sploh ko se s sošolci kaj smešnega pogovarjamo*	Zabavno	/	Počutje v razredu	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G51	*Ma normalno,*	Kot normalen učenec	/	Doživljanje sebe v razredu	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G52	*pač imam prijatelje, pa eni sošolci so mi kar ok, eni pa mi grejo na živce ker težijo in s tistimi nismo najbolj prijatelj.*	Z nekaterimi prijatelji, drugi mu grejo na živce	Sošolci	Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G53	*S sošolci imamo kar dobre odnose in z učitelji tudi.*	Dobri odnosi	Sošolci in strokovni delavci	Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G54	*Večinoma se z vsemi sošolci razumem.*	Dobro razumevanje	Sošolci	Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G55	*Učiteljica za dsp je tudi ok, včasih malo teži če kej ne naredim ok ampak drugače nič posebnega.*	Dobro medsebojno razumevanje	Strokovni delavci	Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

	razredničarka je vredu.				
G56	*Niti ne,*	Ni doživel	/	Nasilje/nestrpnost s strani vrstnikov	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G57	*razen ko je kak bolj težek test in rabim več časa za pisanje, potem mi kdaj kdo teži da ni fer da lahko dlje časa pišem. Takrat mi je malo zoprno, samo itak mi je ratalo že vseeno.*	Verbalno izzivanje – ko je potreba po podaljšanem času pisanja preverjanja znanja	/	Nasilje/nestrpnost s strani vrstnikov	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G58	*Hmm želim si, da bi bili testi krajši, ker so mi sedaj kar dolgi in da bi bili tudi malo lažji, ker so kar težki.*	Krajši in lažji testi	/	Želje za naprej	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G59	*Pa manj stvari bi se rad učil na pamet, ker nekateri učitelji mislijo da moremo kar vse znat na pamet.*	Manj učenja na pamet	/	Želje za naprej	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
G60	*Bi si pa tudi želel, da se učiteljice za DSP ne bi tako hitro menjale, saj se lih navadim na eno, pa potem pride druga. To mi je malo čudno,*	Večja stalnost učiteljic za DSP	/	Želje za naprej	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

	drugače je pa vse ok.				

Starši otrok s posebnimi potrebami:

ODPRTO KODIRANJE – STARŠI – intervju A					
Št. izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Podkategorija**	**Kategorija**	**Tema**
R.V. 1					
A1	*Postopek diagnosticiranja in usmerjanja otrok se mi zdi vredu, saj lahko tako otroku pomagamo kjer ima težave, npr. pri mojem sinu je to socialni del,*	V redu – otroku pomagamo točno tam, kjer ima težave	Pozitivno mnenje	Mnenje o postopku diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A2	*pomembno se mi zdi, da je nekdo nekje, ki pomaga nam staršem peljati otroka čez celo šolanje in potem naprej. S tem mu olajšamo vsakdan.*	Pomoč staršem in otroku skozi vsakodnevni proces šolanja	Pozitivno mnenje	Mnenje o postopku diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A3	*Za sam postopek sem jaz izvedela od moje sestre.*	Materina sestra	/	Seznanitev s postopkom usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A4	*Že sama odstopanja je najprej opazila ona. Ker nismo vsak dan*	Sprejemanje s spodbudo mamine sestre	Pozitivni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi

	skupaj je lažje prepoznala neka drugačna vedenja in potem sem začela biti bolj pozorna še jaz.				potrebami s strani staršev
A5	*Nato pa sem jaz svoje mnenje in opažanja povedala tudi otrokovi pediatrinji, ki nas je napotila v razvojno ambulanto.*	Napotitev s strani pediatrinje v razvojno ambulanto	Pomoč staršem s strani zdravstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A6	*V bistvu tako bom rekla, sestra me je opozorila, jaz kot mama pa sem bila potem tista, ki sem dala postopek naprej.*	Mamina sestra opozorila, mama začela postopek	/	Pobuda za postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A7	*Takrat sem potem prva dala to zahtevo za usmeritev in potem tako naprej. Sva se pa tudi z možem skupaj usedla in se pogovorila in dala končno odločitev.*	Dogovor med mamo in očetom – skupaj dala dokončno odločitev	/	Pobuda za postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A8	*Nisva si zatiskala oči, ampak sva sprejela dejstvo.*	Brez zatiskanja oči – sprejemanje dejstva	Pozitivni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi

					potrebami s strani staršev
A9	*Zame sprva ni bila prijetna izkušnja. Sprva sva bila oba z možem zelo šokirana.*	Sprva težka neprijetna izkušnja	Negativni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A10	*Čeprav sva slutila, ampak ko je bila diagnoza postavljena je bil pa kar šok. Tisti dan se mi je sesulo vse. Spraševala sva se zakaj, zakaj ravno naš.*	Šok, sesut svet in vprašanja zakaj ravno naš otrok	Negativni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A11	*Potem s časom pa sem se sprijaznila*	S časoma sta se starša sprijaznila in je postalo lažje	Pozitivni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A12	*in itak ko pa enkrat prejmeš od strokovnega osebja navodila kako z njim delati in na kaj paziti, potem je veliko lažje.*	Lažje, ko prejmeš usmeritve, kako z otrokom delati	Pozitivni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A13	*Je pa na žalost to še vedno neka tabu tema in se o njej ne govori. Mislim, da bi se moralo o*	Med ostalimi je diagnoza otroka še vedno zelo tabu tema in otrokove diagnoze ne razumejo	Negativni odzivi	Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

	tem več govoriti in da tudi starši, ki imajo doma normalne otroke razumejo tudi vse ostale in lahko posebnosti razložijo doma svojim otrokom. Nekateri starši še vedno namreč v razredu ne razumejo otrokove diagnoze.				
A14	*Jaz sem bila naprej v vlogi sprožiteljice postopka,*	Pobudnica in sprožiteljica postopka	Pobuda za postopek	Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A15	*nato pa sem nekako koordinirala postopke diagnosticiranja naprej.*	Koordinatorica diagnostike in postopka	Pobuda za postopek	Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A16	*Veliko sva pa tudi otroka vodila, sva mu bila voditelja in ga ves čas opozarjala na to, kaj lahko in kaj ne.*	Spodbujanje in usmerjanje otroka	Vloga starša	Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A17	*Otrok je bil takrat še premajhen, da bi lahko*	Premajhen, da bi lahko karkoli prispeval	Brez posebne vloge	Vloga otrok v postopku usmerjanja otrok s	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s

	karkoli prispeval.			posebnimi potrebami	posebnimi potrebami s strani staršev
A18	*Spomnim se le to, da je imel kratek pogovor s svetovalno delavko v vrtcu, to je bilo pa vse.*	Intervju s svetovalno delavko (kot priloga dokumentaciji za ZRSŠ)	Sodelovanje v postopku	Vloga otrok v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A19	*Ma v splošnem kar vredu, nimam pripomb*	Vredu, brez pripomb	/	Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na OŠ Dobrova	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A20	*Tudi vzgojiteljica v vrtcu je opažala določena odstopajoča vedenja,*	Jasna predstavitev in naslovitev težav otroka	/	Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na OŠ Dobrova	Doživljanje diagnosticiranjaa in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A21	*ni mi pa želela nič potrditi, saj ni pristojna za podajanje diagnoz.*	Vzgojiteljica ni želela potrditi diagnoze, ker ni pristojna za podajanje diagnoz	/	Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na OŠ Dobrova	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A22	*Šele ko je bil predlagan odlog šolanja pa se je vzgojiteljica potem razpisala in je potem otrok dobil že v prvem razredu dodatno strokovno pomoč.*	Priprava ustrezne dokumentacije	/	Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na OŠ Dobrova	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

A23	*Največ pomoči nam je nudila psihologinja v zdravstvenem domu.*	Psihologinja v ZD	Oseba	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A24	*Predvsem v obliki pogovora,*	Pogovor s starši	Pomoč staršem s strani zdravstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A25	*nasvetov, kako z otrokom delati,*	Nasveti kako delati z otrokom, vzgajati	Pomoč staršem s strani šolstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A26	*kam in na koga se še naprej obrniti,*	Nasveti kje še poiskati pomoč	Pomoč staršem s strani zdravstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A27	*katere vloge in kam oddati te vloge, da je otrok dobil pomoč v šoli…*	Katere vloge kam oddati za še več pomoči otroku	Pomoč staršem s strani zdravstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A28	*Pa vbistvu tudi ves strokovni del ljudi, ki so sedaj vpleteni v pomoč za sina.*	Strokovni delavci šole, ki so vpleteni v nudenje dodatne strokovne pomoči otroku	Oseba	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

A29	*Ja vbistvu vse, kar sem že naštela in pa poudarila bi še dodatno strokovno pomoč, ki jo sedaj otrok prejema v šoli in je za nas starše in celo družino še danes zelo pomembna opora.*	Dodatna strokovna pomoč v šoli	Pomoč staršem s strani šolstva	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A30	*Tako lahko lažje tudi hčeri razložim določene stvari, zakaj to tako je. Prav tako je pomembno, da tudi otroku samemu razložimo, da je malce drugačen od ostalih, še vedno pa je samo otrok.*	Lažja obrazložitev otroku in ostalim družinskim članom o posebnostih otroka	Domača pomoč	Pomoč in podpora	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A31	*Pa potrebovala bi še več poudarka nas strokovnih nasvetih kako in kaj delati z otrokom.*	Še več strokovnih nasvetov za delo z otrokom	/	Potreba po dodatni podpori in pomoči	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A32	*Želela bi si tudi več prosto dostopne literature na temo otrok z avtizmom. Sedaj namreč tudi v knjižnicah ne*	Več prosto dostopne literature o različnih posebnostih otrok, tudi v knjižnicah	/	Potreba po dodatni podpori in pomoči	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

	dobiš veliko literature, kar je na spletu. Se mi zdi, da je diagnoza avtizma še vedno neke vrste sramota.				
A33	*Otrok je vse skupaj čisto normalno dojemal.*	Normalno dojemanje, nič posebnega	/	Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A34	*Midva z možem mu nikoli nisva direktno rekla, da je avtist, ampak da je pač malce drugačen od ostalih otrok.*	Starša mu nikoli nista direktno rekla avtist, ampak da je drugačen od ostalih otrok	/	Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A35	*Mislim, da določenih stvari takrat itak še ni dojemal.*	V mlajših letih določenih stvari še ni dojemal	/	Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A36	*Velikokrat postavi vprašanje o tem, zakaj določeno stvar zna on bolje, kot drugi. Vedno mu razložim, da njemu gre matematika super, nekomu drugemu pa kakšen drug predmet. On*	Zanima ga, zakaj je on pri določenih stvareh uspešnejši od ostalih otrok	/	Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

	je v enih zadevah boljši od drugih, v določenih zadevah pa je slabši.				
A37	*Ima vedno več zakajev. Določene zadeva dojema na drugačen način in potrebuje več dodatne razlage.*	Postavlja veliko vprašanj in potrebuje več dodatne razlage	/	Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A38	*Ma mislim, da je kar v redu usmerjen, saj ima največ možne pomoči*	Ustrezna usmerjenost	/	Ustreznost usmerjenosti otroka	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
A39	*in trenutno res nimam predlogov za spremembe.*	Ni predlogov za spremembe in izboljšavo	/	Predlog za spremembo oz. izboljšavo usmerjenosti otroka	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev
R.V. 2					
A40	*Ja zagotovo sem imela vedno priložnost predebatirati in doreči stvari s posameznim strokovnim delavcem, predvsem z učiteljico dsp in otrokovo razredničarko*	Možnost debate s strokovnimi delavci o individualiziranem programu	/	Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A41	*Vedno mi je bilo*	Podajanje želja in predlogov ter	/	Sodelovanje pri oblikovanju	Doživljanje načrtovanja in

	pomembno, da sem lahko dala tudi svoje predloge in so bili upoštevani in da smo se res vsi strinjali z vsem.	upoštevanost staršev		individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči	izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A42	*Se mi zdi, da smo tudi nekako drug drugega opozorili na to, na kaj moramo biti pozorni pri delu z otrokom.*	Drug drugega opozorili na posebnosti pri delu z otroci	/	Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A43	*Moram reči, da sva bila oba z možem zelo upoštevana.*	V celoti upoštevani predlogi staršev	/	Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A44	*Tudi z odzivi učiteljic sem bila v veliki meri zadovoljna, saj so me vedno sproti obveščale o kakih predlogih oziroma spremembah.*	Starši vedno obveščeni o spremembah in napredkih	/	Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A45	*Jaz sem tudi vedno dostopna in si želim, da se stvari čim prej v začetku rešuje in ne šele potem, ko*	Sodelovanje s šolo	Sodelovanje s strokovnimi delavci v šoli	Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami	Doživljanje diagnosticiranja in postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami s strani staršev

	je že prepozno. Na ta način lahko tudi midva kot starša otroka pripraviva na spremembe.				
A46	*Nedvomno je to nekaj najboljšega in najbolj smiselnega, kar lahko nudi šola otroku, poleg pač tega rednega programa.*	Zelo smiselna	/	Smiselnost dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A47	*To našemu res tako koristi predvsem ker se stalno uči pravilnih odzivov na določene trigerje, ki njega tako iztirijo, da pride do izpada.*	Stalno učenje pravilnih odzivov v za otroka obremenjujočih situacijah	Psihična podpora in treningi veščin	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A48	*Tako je z dodatno pomočjo že precej dobro natreniral tudi socialne veščine*	Trening socialnih veščin	Psihična podpora in treningi veščin	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A49	*in se pozna tudi na vedenju, je precej bolj umirjen in tudi poslušen, kar je bilo v preteklosti zanj*	Boljša umirjenost in poslušnost	/	Smiselnost dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s

	popolnoma nemogoče.				posebnimi potrebami
A50	*Na kratko, nimam pripomb.*	Brez pripomb	/	Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A51	*Moj sin je že zamenjal kar nekaj izvajalk, saj je ravno pridobil odločbo takrat, ko je bilo na šoli veliko teh menjav učiteljic, ampak lahko rečem, da sem z vsemi učiteljicami za dsp zelo dobro sodelovala.*	Zelo dobro sodelovanje	/	Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A52	*Vse so bile odzivne,*	Izvajalke DSP odzivne v primeru vprašanj	/	Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A53	*so mi vedno pomagale, ko sem bila pred kakšnim izzivom,*	Izvajalke DSP pripravljene pomagti	/	Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s

					posebnimi potrebami
A54	*in največ mi pa pomeni to, da vidim, da moj otrok res rad hodi na ure tudi izven razreda k tem drugim učiteljicam za dsp.*	Zadovoljstvo staršev ob dobrem počutju otroka pri izvajalkah DSP	/	Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A55	*Ja, mislim, da sem že pojasnila.*	Je možnost	/	Možnost večkratnega sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A56	*Vedno ko potrebujem, se lahko obrnem nanje.*	Vedno, ko starši potrebujejo lahko sodelujejo	/	Možnost večkratnega sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A57	*Ja,*	Možnost nadzora	/	Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A58	*vedno sem o vsem obveščena, sploh o spremembah in napredkih.*	Starši vedno obveščeni o spremembah in napredkih	/	Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s

					posebnimi potrebami
A59	*Spomnim se dogodka v prvem razredu, ko je ena izmed specialnih in rehabilitacijskih pedagoginj dala pobudo za dodatne ure pomoči in naju je kontaktirala in sva se potem midva tudi strinjala z njo.*	Kontaktiranje in prošnja za soglasje za določeno spremembo	/	Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A60	*Lahko samo pohvalim, saj gre ta pomoč res v smeri pomoči in dobrobit otroka.*	Pomoč gre v smeri dobrobiti otroka	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A61	*Ma kaj pa vem, saj ima že sedaj največji obseg možnih ur in spremljevalca in to je to kar on rabi.*	Ni potrebe	/	Potreba po še dodatni podpori in pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A62	*On mora imeti samo stabilno, organizirano in konstruktivno učiteljico, pa tudi kar ljubečo, potem bo*	Potrebna je stabilna, organizirana, konstruktivna in ljubeča učiteljica	/	Potreba po še dodatni podpori in pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami

	lahko normalno funkcioniral.				
A63	*Prvo kot prvo je največja prednost individualna obravnava*	Individualna obravnava, prilagoditve in priporočila	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A64	*in potem posledično tudi totalno prilagajanje teh dodatnih ur samim potrebam otroka.*	Prilagajanje dodatnih ur pouka potrebam otroka	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A65	*Potem sem tudi že omenila, da ima otrok možnost treninga socialnih veščin*	Trening socialnih veščin	Psihična podpora in treningi veščin	Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A66	*in predvsem ima neko konstantnost, torej se dodatno uči vsak teden po vsaj štiri ure.*	Konstantnost izvajanja dodatne strokovne pomoči	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A67	*Potem se mi zdi, kot neka dodana vrednost tudi to, da ima eno zaupno osebo, kamor rad*	Zaupen in prijateljski odnos z učiteljico dodatne strokovne	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev

	zahaja in to je učiteljica dodatne strokovne pomoči.	pomoči, kamor otrok rad zahaja			učencev s posebnimi potrebami
A68	*Na splošno pa gre sin rad v šolo in se ima tam zelo fajn.*	V splošnem otrok rad prihaja v šolo in se dobro počuti	/	Prednosti dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A69	*Želela bi si, da se tudi ostalim otrokom razloži posebnosti določenega otroka, ki je prav tako v razredu z ostalimi učenci in bi mogoče potem tudi ostali otroci znali drugače odreagirati v določenih situacijah.*	Pogovor in razlaga v razredu o posebnostih določenega otroka	/	Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
A70	*Je pa res, da je s tega vidika veliko dela na strani staršev, tudi njim bi prišlo prav, da slišijo kaj o avtizmu in drugih posebnostih.*	Izobraževanje staršev o posebnih potrebah otrok	/	Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči	Doživljanje načrtovanja in izvedbe dodatne strokovne pomoči s strani staršev učencev s posebnimi potrebami
R. V. 3					
A71	*Glede na to, kar mi poročajo učiteljice iz*	Dobra vključenost	/	Vključenost v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v

	šolskega vsakdana in glede na to, kakšni so tudi drugi vrstniki, se mi zdi, da vseeno kar dobro funkcionira tudi v razredu, kljub temu, da je to za njega res veliko motenj, dražljajev in tudi zvokov v razredu.				razredno skupnost
A72	*Zdi se mi, da se je nekako vklopil, je pa zagotovo še vedno prostor za izboljšavo in napredek.*	Vključen, a so še možnosti izboljšave in napredka	/	Vključenost v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A73	*Predvsem vidim v tem priložnost, da ga sošolci še bolj sprejmejo*	Potreba po še večji sprejetosti	/	Vključenost v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A74	*in ga povabijo tudi v igro, saj se pogosto zgodi, da mi jamra, da nima veliko prijateljev, s katerimi bi se igral.*	Več vključujoče igre z vrstniki	/	Predlogi za dodatno skrb za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A75	*Moj otrok lahko razredno skupnost obogati s svojo poštenostjo,*	poštenost	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A76	*toplino,*	toplina	/	Doprinos učencev s posebnimi	Inkluzija učencev s posebnimi

				potrebami v razredno skupnost	potrebami v razredno skupnost
A77	*dobrosrčnostjo,*	dobrosrčnost	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A78	*pravičnostjo. To je pri njemu veliko bolj izraženo – sploh pravičnost.*	Pravičnost	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A79	*Če mora on ubogati, potem morajo tudi ostali in obratno, pomembno je, da se pri vseh enako ravna, ker je drugače njemu vse tako zelo krivično.*	Zavedanje pomembnosti enakovrednosti vseh učencev	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A80	*Včasih se mi zdi, da je lahko moj otrok zgled ostalim, saj velikokrat uredi stvari tudi na miren in zelo ustrezen način.*	Zgled ostalim otrokom – reševanje stisk na miren in ustrezen način	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A81	*Ja kolikor imam vpogleda, lahko opažam, da tudi učitelji veliko delajo na tem, da je moj otrok vključen v razred.*	Veliko dela na vključenosti vseh otrok	Splošna vloga učiteljev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

A82	*Ves čas so vklopljeni, spremljajo situacijo v razredu in se trudijo, saj opažajo, da je tudi sin tak dobrosrčen in nežna duša, ki si zasluži biti del skupnosti v razredu.*	Neprestano spremljanje in nadzorovanje situacije v razredu	Splošna vloga učiteljev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A83	*Kako pa prav točno skrbijo pa bi recimo rekla še to, da spodbujajo delo v parih ali delo v manjših skupinah, saj mi sin večkrat pove, da so tako delali in mu je všeč.*	Spodbujanje dela v parih in manjših skupinah	Splošna vloga učiteljev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A84	*Ma kaj pa vem, kaj bi še lahko.*	Brez idej	/	Predlogi za dodatno skrb za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A85	*Našemu zelo pomaga učenje preko igre, tega se mi zdi, da bi lahko bilo več, da bi treniral doslednost, zaporedje, počakaš in bi bil potem avtomatsko bole sprejet…*	Več učenja preko igre (trening doslednosti, potrpežljivosti, povezovanje)	/	Predlogi za dodatno skrb za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A86	*Aja, še tole sem pozabila povedati, da imajo v*	Interesna dejavnost – ura povezovanja	Aktivnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v

	našem razredu tudi interesno dejavnost in se potem tisto uro samo s povezovanjem razreda ukvarjajo, se pogovarjajo o tej temi povezanosti. To je našemu tudi všeč.			posebnimi potrebami	razredno skupnost
A87	*Kot prednost vidim predvsem to, da se ga pripravi na tako življenje kot je, torej, da ni samo sonček, ampak da so tudi nevihte in da rožica ne bo vedno samo dišala, ampak se bo našel tudi kakšen trn, ki pa ni najboljši. Torej na kratko samo kot neka priprava na življenje tako kot je, z ljudmi, ki so nam všeč in tistimi, ki nam niso.*	Priprava na realno življenje, tudi z ljudmi in situacijami, ki nam niso vedno čisto blizu	/	Prednosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A88	*Slabosti pa niti ne prepoznavam, načeloma sem z vsemi zadovoljna.*	Ni slabosti	/	Slabosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

A89	*Z možem sva tako sklenila, da bova poskusila v navadni šoli, če se do tretjega razreda stanje ne uredi, potem bova razmišljala o posebni šoli.*	Možnost poskušanja v klasični OŠ, do 3.razreda, če ne bo šlo, bo prepis	/	Prednosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
A90	*Zaenkrat pa je ok, gre na boljše in ga bomo pustili kar v klasični šoli, ker je napredek, predvsem trenira vztrajnost in potrpljenje v tako veliki skupini.*	Trenutno stanje je ok, je napredek in veliko priložnosti za trening vztrajnosti in potrpežljivosti	/	Prednosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Inkluzija učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

Strokovni delavci:

ODPRTO KODIRANJE – STROKOVNI DELAVCI – INTERVJU L					
Št. izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Podkategorija**	**Kategorija**	**Tema**
R.V. 3					
L1	*Zase lahko rečem, da sem bolj slabo usposobljena za delo s takimi učenci.*	Slaba usposobljenost	/	Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L2	*Si pa tudi sama želim, da bi imela več znanja o tem.*	Želja po okrepitvi znanja o učencih s posebnimi potrebami	/	Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo

				posebnimi potrebami	oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L3	*Zato tudi pogosto izbiram taka tematska izobraževanja.*	Tematska izobraževanja	/	Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L4	*Če se mi pa res pojavi kakšna dilema iščem odgovore pri kakšnih zunanjih institucijah*	Pomoč zunanjih institucij	/	Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L5	*ali kar v kakšni strokovni literaturi.*	Uporaba strokovne literature	/	Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L6	*Če mi pa še to ni dovolj, potem mi ne preostane drugega, kot da se povežem s svetovalno*	Pomoč svetovalne službe	/	Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost

	službo, s katero imamo kar dobro vzpostavljeno sodelovanje.				učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L7	*Lagala bi, če bi rekla, da ni izziv, ampak je kar velik izziv, vsaj zame no.*	Je izziv	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L8	*Ker je teh učencev veliko je težko vsakemu nuditi vse, kar potrebuje.*	Težko individualno prilagajanje	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L9	*Če se potem preveč posvečam samo učencem s posebnimi potrebami*	Preveč posvečanja učencem s posebnimi potrebami	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L10	*pa mi potem zmanjka časa za ostale in imam občutek, da jih potem zapostavljam, kar pa se mi ne zdi prav.*	Zapostavljanje in pomanjkanje časa za ostale učence	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi

					potrebami v razredno skupnost
L11	*Poleg tega je še vsak otrok zase individuum in je potrebno veliko prilagajanja*	Individualna obravnava posameznika	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L12	*in se mi zdi, da je treba bit res dosleden pri dogovorih.*	Doslednost	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L13	*Ja učence res skozi sproti spremljam na način, da jih večkrat vprašam, kako jim gre in pogledam v njihove zapiske, da vidim, kaj delajo in kje so.*	Neprestano sprotno spremljanje učencev s posebnimi potrebami	/	Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L14	*Če vidim, da zelo zaostajajo, jim potem še jaz kaj narekujem, da gre malce hitreje.*	Narekovanje zapiskov	Gradiva	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami

					v razredno skupnost
L15	*Pri pouku si vzamemo kakšno minuto več časa za obravnavo nove snovi, sploh ko je kaj težjega*	Več časa za obravnavo nove snovi	Poučevanje	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L16	*in kakšne snovi tudi večkrat ponovim, prav zaradi otrok, ki rabijo dodatno razlago.*	Dodatna razlaga	Poučevanje	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L17	*Ko dam učencem kakšno nalogo pa čisto vedno poskrbim, da dam učencem s posebnimi potrebami še kakšna podrobnejša dodatna navodila, če se izkaže, da je to potrebno, da potem lažje in uspešnejše rešijo nalogo*	Dodatna navodila	Poučevanje	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L18	*Včasih so ti učenci tudi bolj počasni, v takih primerih jim potem priskrbim*	Fotokopiranje gradiva	Gradiva	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost

	fotokopije zapiskov, da gremo lahko vseeno tudi malo naprej s snovjo.			razredni skupnosti	učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L19	*ali samo za njih pripravim povzetke snovi, da imajo potem vse na enem mestu.*	Prilagojeni povzetki	Gradiva	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L20	*Kar se tiče kontrolnih nalog pa jim vedno omogočimo podaljšan čas pri pisanju*	Podaljšan čas pri pisanju preizkusov znanja	Ocenjevanje znanja	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L21	*nekaj je tudi takih, ki imajo prilagojeno obliko testa, v smislu večjih razmikov med vrsticami,*	Večji razmiki med vrsticami na preizkusu znanja	Ocenjevanje znanja	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L22	*več prostora za odgovore,*	Več prostora za odgovore na preizkusu znanja	Ocenjevanje znanja	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost

				razredni skupnosti	učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L23	*barva lista in podobno.*	Barva lista preizkusa znanja	Ocenjevanje znanja	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L24	*Kar se tiče ustnega spraševanja pa jim ponavadi omogočimo napovedan datum ocenjevanja.*	Napovedano ustno ocenjevanje	/	Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami v razredni skupnosti	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L25	*Jaz se z učenci srečam šele v 6. razredu, kamor pa ponavadi že pridejo s tem vedenjem in poznanstvi med seboj, tako da ni potrebno posebej razlagat.*	Ozaveščanje ni potrebno, saj se tekom šolanja učenci že dobro spoznajo med seboj	/	Ozaveščanje razredne skupnosti o drugačnosti učencev s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L26	*Bolj kot ne, pa je potrebno veliko napora vložiti v to, da ostalim učencem razlagam,*	Razlaga, zakaj so potrebne prilagoditve	/	Ozaveščanje razredne skupnosti o drugačnosti učencev s posebnimi potrebami	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost

	zakaj nekateri njihovi sošolci in sošolke potrebujejo prilagoditve, ker jih to najbolj moti.				učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L27	*Kar največkrat opazim je to, da otroke s posebnimi potrebami pogosto njihovi sovrstniki zaradi prilagoditev označijo za privilegirane*	Zaznamovanost učencev s posebnimi potrebami (privilegiranost)	Slabosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L28	*in jih potem tudi izločijo iz družbe, saj menijo da prilagoditve izkoriščajo,*	Izločanje učencev s posebnimi potrebami iz družbe vrstnikov	Slabosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L29	*no če sem iskrena jih določeni učenci tudi res izkoriščajo.*	Izkoriščanje prilagoditev učencev s posebnimi potrebami	Slabosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L30	*Se mi zdi, da jim prilagoditve dajejo potuho in podpirajo njihovo*	Dajanje potuhe s prilagoditvami učencem s posebnimi potrebami	Slabosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz.

	lenobo. Je pa res, da to ni v vseh primerih.			klasično osnovno šolo	vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L31	*Mislim, da je tukaj tudi zelo pomembno, da se otroci najprej naučijo, da smo si drug od drugega zelo različni in to se z raznolikostjo v šoli tudi učijo.*	Spoznavanje različnosti med ljudmi	Prednosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L32	*Moram tudi omeniti, da so učenci s posebnimi potrebami pogosto tudi zelo srčni in to srčnost širijo v razredni skupnosti.*	Srčnost	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L33	*Včasih najdemo tudi take otroke, ki so lahko zgled ostalim, saj so zelo vztrajni in marljivi in se res trudijo, da na koncu kljub oviranosti dobijo zelo lepo oceno.*	Učenci s posebnimi potrebami so zgled ostalim učencem	Prednosti	Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L34	*Glavno je, da vse enako obravnavam in ne izpostavljam kakšnega*	Neizpostavljanje učencev s posebnimi potrebami	/	Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz.

	učenca. To se mi zdi ključno.				vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L35	*Vsem učencem dam enake naloge, vsaj za tisto osnovno znanje*	Vsi učenci dobijo enake naloge	/	Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L36	*in tudi vsem enake preizkuse znanja, kar se tiče same snovi.*	Vsi učenci enake preizkuse znanja	/	Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L37	*Pri vseh učencih imam enake kriterije ocenjevanja znanja in se tako res trudim pravično ocenjevati tako za učence s posebnimi potrebami, kot tudi za ostale učence.*	Enaki kriteriji in pravično ocenjevanje za vse	/	Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L38	*Na to vprašanje pa zelo težko odgovorim, saj se mi zdi,*	Razlik ni – vsi učenci enako vključeni	/	Razlike glede na vključenost v razredno skupnost med učenci s	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo

	da razlik ni in so vsi učenci, tudi tisti s posebnimi potrebami enako vključeni v razredno skupnost.			posebnimi potrebami in ostalimi učenci	oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L39	*Kako jaz skrbim za inkluzijo… Če pomislim, zagotovo učenca veliko bolj spremljam in sem pozorna nanj, da ne bi prišlo do kakšnega izločanja s strani vrstnikov.*	Dodatno spremljanje učencev s posebnimi potrebami z namenom preprečevanja izločanja	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L40	*Tudi z vrstniki oziroma s sošolci in sošolkami je potrebno kar veliko delati predvsem v smeri strpnosti drug z drugim*	Spodbujanje razredne skupnosti k strpnosti	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L41	*Pomembno se mi zdi, da se znajo med seboj poslušati*	Spodbujanje k medsebojnemu poslušanju	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L42		Medsebojno spodbujanje,	/	Doprinos učencev s	Skrb strokovnih

	in se učijo si tudi med sabo pomagati, si nameniti kakšno spodbudno besedo, ko so kakšni manj prijetni situaciji	pomoč in opora pri delu		posebnimi potrebami v razredno skupnost	delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L43	*Otroci s posebnimi potrebami se včasih znajdejo tudi v kakšni zagati zaradi neustreznih odzivov v interakcijah z vrstniki, zato je potrebno tudi vedno znova poudarjali socialne veščine in učenje le teh, sploh pri otrocih s posebnimi potrebami.*	Učenje učencev s posebnimi potrebami ustreznih socialnih veščin	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L44	*Drugače če pa pomislim na sam pouk, se pri tem trudim, da je veliko skupinskega dela, kjer se otroci tudi zbližujejo*	Spodbujanje dela v parih in manjših skupinah	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L45	*in včasih se poslužim tudi tega, da otrokom dodelim*	Dodelitev različnih vlog v razredni skupnosti	/	Skrb za inkluzijo	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo

	kakšno vlogo, recimo so moji pomočniki pri razdeljevanju delovnih listov ali kaj podobnega, da se potem počutijo malce bolj ponosni na sebe in imajo nek občutek videnosti.				oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L46	*Na prvo žogo bi rekla da je njihov doprinos vglavnem v tem, da se vsi otroci učijo sprejemati drugačnosti*	Sprejemanje drugačnosti	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L47	*in tudi malce bolj ozaveščat različnosti, ki se pa itak pojavlja med vsemi ljudmi.*	Ozaveščanje o medsebojni različnosti	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L48	*Hkrati pa se mi tudi zdi, da otroci s posebnimi potrebami v skupnost prinašajo zavedanje, da je različnost med ljudmi*	Zavedanje, da je različnost med ljudmi bogastvo	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami

	pravo bogastvo				v razredno skupnost
L49	*in da smo se prav vsi primorani med seboj spodbujati in si pomagati.*	Medsebojno spodbujanje, pomoč in opora pri delu	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost
L50	*Se pa vedno, ko pomislim na otroke s posebnimi potrebami spomnim tudi na sočutnost in bi rekla, da je tudi to njihov doprinos med vrstniki.*	Krepitev sočutja	/	Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost	Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost

9.6 Osno kodiranje

OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

2. DOŽIVLJANJE NAČRTOVANJA IN IZVEDBE DODATNE STROKOVNE POMOČI S STRANI UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI

- **Poznavanje vzroka vključenosti v dodatno strokovno pomoč**
  - Da

A) SPLOŠNO

- Poznavanje vzroka (I1, J1)

B) TEŽAVE

- Težave s pomnenjem – potreba po večkratnem ponavljanju in utrjevanju (H2, J7)
- Težave pri učenju (J5)
- Težave pri razumevanju snovi (H1)
- Slabši uspeh in ponavljanje razreda (I3)
- Težave pri slovenščini in angleščini (I2)

C) POTREBE

- Potreba po več časa za učenje, ponavljanje in utrjevanje (H4, J6)
- Potreba po dodatni razlagi (H3)
- Zaradi lažje zbranosti pri pouku (G3)

D) DIAGNOZE

- Sladkorna bolezen (F1)
- Disleksija (G2)

- Ne
  - Kot mlajši otrok ni poznal vzroka (F2)
  - Nepoznavanje točnega razloga (G1)

- **Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči**
  - Da, velikokrat (I5, J8)
  - Velika mera upoštevanosti, sploh v zadnjih letih šolanja, ko že lahko sam nadzoruje svojo bolezen (F3)
  - Da, možnost izražanja svojih želja glede dela na uri (H5)
  - Da, malo (G6)

- **Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči**
  - Čas
    - Par minut šolske ure na začetku šolskega leta (F10, J16)
  - Področja
    - Izražanje želja (F4, F12, H15, I8, I16, I18, J13, J15)
    - Izražanje želja glede pisanja testov izven razreda (G7)
    - Izražanje želja glede vnaprej napovedanega ustnega ocenjevanja (G8)
    - Izražanje prilagoditev (F5, F11)
    - Izbira predmeta (F8, J14)
    - Izbira šolske ure (F7)
    - Izvedba ure (skupinsko v razredu ali individualno) (F13)
  - Način
    - Pregled in branje individualiziranega programa v začetku šolskega leta (I15)
    - Pogovor (F6, I17)
    - Pogovor o izpolnjevanju ciljev individualiziranega programa (H19)
    - Zapis povedanega v dokument (F9)
    - Brez sodelovanja in poznavanja individualiziranega programa (H16, H18)
    - Dogovor med učiteljico in mamo (H17)

- **Dejavnosti na uri dodatne strokovne pomoči**

- Različne dejavnosti (G11)
- Dogovor – pol srečanja delo za šolo, pol druge stvari (H6)
- Dejavnosti po želji učenca (G9, H7, I7, J9)
- Dejavnosti po želji učenca – ura izven pouka (J10)
- Dejavnost odvisna od tega, kdaj ura poteka (H8)
- Dejavnosti v povezavi s predmetom, ki učencu povzroča težave ponavljanje, utrjevanje (J12)
- Učenje (I10, I14, J2, J11)
- Opravljanje šolskih nalog in obveznosti (I6)
- Dodatna razlaga po potrebi (H10)
- Vaja branja (J4)
- Ponavljanje in utrjevanje snovi pred ocenjevanjem znanja (G12, H9, J3)
- Pregled datumov ocenjevanja znanja (G15, I12)
- Organizacija zapisov v zvezkih (G13, I13)
- Združena zabava in učenje (H13)
- Igra (I9)
- Priložnostno ustvarjanje in igranje družabnih iger (G14, H14, I19)
- Igranje poučnih igric za izboljšanje pozornosti in koncentracije (H11)
- Pogovor (G16, I11)
- Priložnostna možnost, da na uro dodatne strokovne pomoči pridejo še učenkine prijateljice (H12)

➢ **Počutje ob odhodu iz razreda na dodatno strokovno pomoč**

- Nič nenavadnega (F14, I21)
- Navajenost na odhod (F15, G19, I20)
- S časom je odhod na dodatno strokovno pomoč postal vsakodnevna stvar (H23)
- Lažje ob spremstvu učiteljice za dodatno strokovno pomoč (F16)
- Fajn, ko sta bila v paru (I24)
- Zakon – ko piše test izven razreda (G22)
- Vesela, ker se lahko izogne kakšni neprijetni stvari iz razreda (H24)
- Prijetno (J18)
- Super (J19)
- Boljše, kot v razredu, ker ima možnost individualne razlage, pri predmetu, ki jo potrebuje (J20)
- Nikoli težko (I22)
- Odvisno kdaj in pri katerem predmetu (G18)
- Prvi odhod na dodatno strokovno pomoč – malce čudno (H20)
- Na začetku malce težko (J17)
- Potreben čas, da se je privadil na lokacijo izvajanja dodatne strokovne pomoči (I23)
- Ni fajn – ko ima prosto uro (G20)
- Zmedenost (H21)

- Strah (H22)
- Občasno nerodno, ker ostali učenci gledajo, kam gre učenec (J21)

➢ **Smiselnost dodatne strokovne pomoči**
- Zelo smiselna (F17, G25, H25, I25, J22)
- Velika pridobitev (F25)
- Bolj uspešen (I4)
- Smiselne prilagoditve (F26)
- Lažje učenje (I26)
- Lažje pridobivanje lepe ocene (I27)

➢ **Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči**

o Časovno
- V višjih razredih (G26)
- Ob slabih dnevih (F18)
- Ob nezmožnosti sledenja pouku (F19)
- Ob izostankih od pouka (F20)
- Ob dolgotrajni odsotnosti (F22)
- Ob hospitalizaciji (F21)

o Vrsta pomoči

A) OSEBNA RAST IN POČUTJE
- Odhod od pouka ob kriznih situacijah (F34)
- Spodbudne besede (G29, H29)
- Krepitev samozavesti (H28)
- Pogovor in spoznanje, da prej kot bo šolsko delo opravljeno, prej konec dela za šolo (I33)

B) POMOČ PRI ŠOSLKEM DELU
- Dodatne ure pomoči (J30)
- Dodatna razlaga (F24, G4, G28, G36, H26, J26)
- Zanimiva in bolj domača razlaga (H27)
- Učenje matematike (I30)
- Možnost nadoknadenja izostane snovi z izvajalko DSP (G31)

C) OCENJEVANJE ZNANJA
- Pridobivanje boljših ocen (G32)
- Napovedana ustna ocenjevanja in posledično manj stresnih situacij (F27, G30, J31)
- Pisanje testov izven razreda (F28, J29)
- Podaljšan čas pri pisanju testov (F29, G27)
- Možnost krajšega premora med pisanjem testa (F30)
- Možnost bralca daljših navodil pri ocenjevanju znanja (G24)

D) ZAPISKI IN GRADIVA
- Urejeni zapiski (G5, I28, I74)
- Pridobivanje gradiv in zapiskov od vrstnikov (F23)
- Učenje in oblikovanje zapiskov za angleščino (I29)

E) OSTALO
- Dogovor za možnost uporabe antistresne žogice (H30)
- Sladkarije v svetovalni službi v primeru krizne situacije (F32)

➢ **Potreba po še dodatni podpori in pomoči**
- Ni potrebe (H31, I31, J28, J32)
- Normalna razlaga snovi s strani učitelja (G33)
- Enostavnejša razlaga snovi s strani učitelja (G35)
- Boljša razlaga snovi in več časa za utrjevanje znanja pri določenih učiteljih (H32)
- Večkratna potreba po ponovitvi snovi pri pouku (G34)
- Dodatna spodbuda za več učenja (I32)
- Stalni spremljevalec oz. oseba za pomoč v kriznih situacijah (F31)

➢ **Prednosti dodatne strokovne pomoči**
- Veliko prednosti (J33)
- Individualizacija pouka in upoštevanje želja učenca (F37, G10, I34)
- Prilagajanje šolanja otrokovim potrebami (F33)
- Lažje uravnavanje bolezni in počutje (F35)
- Bolj predvidljive situacije in manj stresa (F36)
- Lažje sledenje pouku (H33, J23)
- Lažje učenje (J34)

- Boljše razumevanje snovi (J36)
- Več miru za boljše delo izven razreda (G40, I36, J25)
- Manj motečih dejavnikov kot v razredu (J24)
- Možnost večkratnih krajših odmorov med delom (G42, I39)
- Pomoč in podpora učitelja dodatne strokovne pomoči (G17, J38)
- Zaupen odnos z učiteljico dodatne strokovne pomoči (G39, H35)
- Doprinos dodatnih znanj – kako se sama boljše učiti (H36)
- Možnost dodatne razlage oz. pojasnila (I38)
- Možnost pridobivanja odgovorov na vsa vprašanja (I35)
- Boljše ocene (H34, J35)
- Več miru in časa za ocenjevanje znanja (G23, I37)
- Pisanje preizkusov znanja izven razredov (G37)
- Podaljšan čas pri pisanju preizkusov znanja (G38)
- Pomoč do bolj urejenih in popolnih zapiskov (J37)

- Učenje izdelave zapiskov (H37)
- Spodbujanje k urejenosti šolskih potrebščin v šolski torbi, tudi večer prej (G41, H38)

➢ **Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči**
- Ni večjih pomanjkljivosti (F38, I40, J39)
- Neusklajenost ur v in izven razreda, posledično potrebno dopolnjevanje zapiskov (F40, J27)
- Odmaknjenost od sošolcev (F39, G44)
- Zamujanje dogajanja v matičnem razredu (J41)
- V razredu bi včasih več odnesel, sploh v primeru razlage nove snovi (I41)
- Manjka prostih ur za druženje s sošolci (G21)
- Teženje sošolcev, da ima nekdo več časa za pisanje testov (G43)
- Prostor – zelo glasen in hrupen (H39)

➢ **Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči**
- Ni predlogov (I42, J42)
- Ure dodatne strokovne pomoči izven rednega pouka (F41)
- Kakšna ura dodatne strokovne pomoči znotraj razreda – poslušanje razlage nove snovi in pomoč pri izdelavi zapiskov (F42)
- Možnost dodatnih ur za ponavljanje in utrjevanje izven razreda pred ocenjevanjem znanja (I45)
- Pomoč še pri drugih predmetih (I43)
- Občasna možnost prisotnosti tudi drugih sošolcev (H41, I44)
- Uporaba računalnika pri šolskem delu (npr. vaje) (G45)
- Drug prostor – manj hrupen (H40)

3. INKLUZIJA UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZREDNO SKUPNOST

➢ **Prihajanje v šolo**
- Rad/a prihaja v šolo (F43, G46, H42, I46)
- Vedno manjka le zaradi opravičljivega razloga (I49)
- Nikoli ni prisotnega namernega izogibanja šoli (I50)
- Odvisno od razumevanja med sošolci – dobro razumevanje, rad prihaja (H43)
- Odvisno od počutja (I47)
- Dobro počutje – rad prihaja; slabo počutje – ne pride rad (I48, J46)
- Do 6. razreda, star razred – slabo počutje (I51)
- Dobro počutje v novem razredu (I52)
- Raje pride, ko so dnevi dejavnosti (J45)
- Srednje rad prihaja v šolo (J43)
- Malo strah na dni ocenjevanja znanja (G47)
- Ne pride rad, ko je navaden pouk (J44)

- **Počutje v razredu**
  - Dobro (H46, J47)
  - Super (F46)
  - Vredu (G48)
  - Sproščeno (G49, I56)
  - Zabavno (F44, G50, J50)
  - Zanimiv pouk (F45)
  - Neobremenjeno – lahko mirno sodeluje pri pouku (I55)
  - Sprejeto in priljubljeno (H51, I58)
  - Med seboj povezani (F47)
  - s
  - Sposobni takojšnjega dogovora (F48)
  - Prijatelji med seboj in druženje tudi izven šole (F49)
  - Boljše, kot prejšnja leta (H47)
  - Manj nesporazumov (H48)
  - Slabo, ko se pojavijo prepiri (H45)
  - Večkratni konflikti (H44)

- **Doživljanje sebe v razredu**
  - Kot normalen učenec (G51, I57, J52)
  - Vsi sošolci so med seboj enakovredni (F50, H50)
  - Brez izpostavljanja (J53)

- **Odnosi s sošolci in strokovnimi delavci**
  - <u>Sošolci in strokovni delavci</u>
    - Dobri odnosi (F51, G53)

  - <u>Sošolci</u>
    - Dobro razumevanje (F63, G54, H52, J54)
    - Dobri prijatelji (F52, J49, J55)
    - Ima veliko prijateljev, ker je zgovoren in zabaven (I59)
    - Sproščeno nasmejani (I60)
    - Prijazni drug z drugim (J48)
    - Sočutje (F61)
    - Ustrežljivost (F59)
    - Pripravljeni pomagati (F60, I54, J51)
    - Sprejet v družbi (F62)
    - Brez zafrkavanja (I53)
    - Občasni prepiri, ki jih hitro zgladijo (H53)
    - Z nekaterimi prijatelji, drugi mu grejo na živce (G52)
    - Z večino v redu odnos, razen z enim sošolcem (I61)
    - Slabši odnosi z dvema sošolkama, ki se pretvarjata, da sta glavni v razredu (H54)

- Strokovni delavci
  - Dobro medsebojno razumevanje (F53, G55, H55, J56)
  - Dobri odnosi (I62)
  - Medsebojno spoštovanje (F54)
  - Prijaznost (I63)
  - Dobro poznavanje in sprejemanje drug drugega (J59)
  - Razumevanje učenčevih težav (F55)
  - Pozornost in pripravljenost nuditi pomoč (F56)
  - Izjemoma slabši odnosi z določenimi učitelji, ki se ne držijo dogovora (H56)
  - Občasno jezni učitelji, ker pozabi domačo nalogo in zamuja (I64)
  - Jezni, ker ga učitelji opozarjajo zaradi klepetanja in glasnosti (I65)

- **Nasilje/nestrpnost s strani vrstnikov**
  - Ni doživel (F57, G56, H57, J57)
  - Občasno doživlja nasilje (I66)
  - Izjemoma le posamezni dogodki – verbalno nasilje (H58)
  - Verbalno nasilje – žaljenje in zafrkavanje (I67, J40)
  - Verbalno izzivanje – ko je potreba po podaljšanem času pisanja preverjanja znanja (G57)
  - Vprašanja o pripomočkih in odhodu iz razred iz radovednosti (F58, J58)
  - Fizično nasilje (168)
  - V novem razredu manj nasilja in boljše počutje (I69)

- **Želje za naprej**

  - Manj učenja na pamet (G59)
  - Manj domače naloge (I71)
  - Počasnejša razlaga in obravnava snovi (I73)
  - Boljša razlaga snovi in dodatna pomoč ob nerazumevanju snovi s strani učitelja (I72)
  - Več razlage in vaj za utrjevanje znanja pri posameznih predmetih (H61)
  - Krajši in lažji testi (G58)
  - Obdržati dodatno strokovno pomoč (J62)
  - Obdržati iste učitelje kot do sedaj (J63)
  - Večja stalnost učiteljic za DSP (G60)
  - Uspešna zaključitev osnovne šole (F65)
  - Več časa za druženje v šoli (J65)
  - Vsi sošolci prijazni (I70)
  - Dobro razumevanje med sošolci (H59, J64)
  - Želja po lažjem medsebojnem usklajevanju (H60)
  - Se imeti fajn do konca šolskega leta (F64)
  - Brez idej in predlogov (J60)
  - Naj ostane tako kot je (J61)

STARŠI OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

1. DOŽIVLJANJE DIAGNOSTICIRANJA IN POSTOPKA USMERJANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI S STRANI STARŠEV

- **Mnenje o postopku diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami**
  - Pozitivno mnenje
    - V redu – otroku pomagamo točno tam, kjer ima težave (A1, E1)
    - Usmerjanje koristno za otroka (E4)
    - V teoriji super zasnovan koncept usmerjanja (B2)
    - Pomoč staršem in otroku skozi vsakodnevni proces šolanja (A2)
    - Logičen postopek (diagnoza, dokumenti, odločba) (D4)

  - Negativno mnenje
    - Predolg postopek (B1, C1, E2)
    - Zakompliciran postopek (C3, D2, E10)
    - V praksi občasno neizvedljiv postopek v celoti (B3)
    - Naporen postopek (C10)
    - Stresen postopek (birokracija, čakanje) (C11)
    - Dolge čakalne dobe (diagnostika in postopek) (C4)
    - Ni jasno predstavljen potek postopka in potrebna dokumentacija (C2)

- **Seznanitev s postopkom usmerjanja otrok s posebnimi potrebami**
  - Svetovalna delavka v OŠ (C5, D3, D5, D7)
  - Materina sestra (A3)
  - Mamine sodelavke iz druge OŠ (B4)
  - Kolegica, ki ima prav tako otroka s posebnimi potrebami (E3)
  - Spoznavanje postopka ob urejanju dokumentacije za prvega otroka (D1)

- **Pobuda za postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami**
  - Razredničarka (C7, D6, D8)
  - Šolska svetovalna delavka (C6)
  - Dogovor med mamo in očetom – skupaj dala dokončno odločitev (A7)
  - Sama mama – zaradi težav pri matematiki in branju (B8)
  - Mama po nasvetu kolegice (E5)
  - Mamina sestra opozorila, mama začela postopek (A6)

- **Sprejemanje dejstva, da je otrok vključen v diagnostiko in postopek usmerjanja**
  - Pozitivni odzivi
    - Brez zatiskanja oči – sprejemanje dejstva (A8)

- Sprejemanje s spodbudo mamine sestre (A4)
- Lažje, ko prejmeš usmeritve, kako z otrokom delati (A12)
- S časoma sta se starša sprijaznila in je postalo lažje (A11, B13, D10)
- Upanje, da bodo težave minile in bo bolje (C9, E9)
- Mama je bila vesela, da je stekel postopek (E8)
- Zadovoljna – dobro funkcioniranje otroka, lepe ocene in rad prihaja v šolo (D11)
- Po začetku pomoči in ob izboljšanju stanja hčerke – vesela, pomirjena (B14)

o Negativni odzivi

- Sprva težka neprijetna izkušnja (A9, C8, D9)
- Težave s sprejetjem – prepričanje, da bosta mama in hčerka zmogli sami (B11)
- Šok, sesut svet in vprašanja zakaj ravno naš otrok (A10)
- Med ostalimi je diagnoza otroka še vedno zelo tabu tema in otrokove diagnoze ne razumejo (A13)
- Opažanje, da se hčerka zapira in ji pada samozavest (B12)

➢ **Vloga staršev v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami**

o Pobuda za postopek

- Pobudnica in sprožiteljica postopka (A14, E11)
- Koordinatorica diagnostike in postopka (A15, C12, D12)

o Sodelovanje v diagnostiki in postopku

- Sprejemanje odločitev v povezavi z diagnostiko (izbira diagnostičnih centrov in specialistov) (C13, D13, E16)
- Kontakt in obisk specialne pedagoginje, ki je opravila diagnostiko (B5, B15)
- Starši otroka peljejo na zdravstvene preglede in obravnave (C34, D14)
- Peljala hčerko na dodaten razgovor s psihologom (B19)
- Sodelovanje z ZRSŠ – razgovor (B7)
- Izpolnjevanje zahteve za uvedbo postopka usmerjanja (B16, C15, D16)
- Oddaja dokumentacije za pričetek postopka usmerjanja na pošto (B18, C16)

o Sodelovanje s strokovnimi delavci v šoli

- Sodelovanje s šolo (A45, C14, D17)
- Prosila šolo za mnenje o funkcioniranju otroka (B17, D19)

- Obisk govorilnih ur in posvetovanje z razredničarko (B9, D18, E15)

- Vloga starša

  - Vloga mame (E12)
  - Spodbujanje in usmerjanje otroka (A16, E13)
  - Pomoč otroku pri učenju in drugih izzivih (C35, E14)
  - Spodbuda za pogovor o postopku v družini (D15)

- **Vloga otrok v postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami**
  - Brez posebne vloge
    - Ni imel posebne vloge (D21, E17)
    - Premajhen, da bi lahko karkoli prispeval (A17)

  - Sodelovanje v postopku
    - Intervju s svetovalno delavko (kot priloga dokumentaciji za ZRSŠ) (A18, C18, D23)
    - Razgovor s specialno pedagoginjo in psihologinjo (B20)
    - Obiskovanje pregledov in obravnav (D22)
    - Sodelovanje pri diagnostičnih pregledih (reševanje nalog in druge aktivnosti po navodilih strokovnjakinje) (C17)

- **Izvedba postopka diagnosticiranja in usmerjanja na OŠ Dobrova**
  - Vredu, brez pripomb (A19, B21, D25, E18)
  - Kratek postopek (B22)
  - Korektna izvedba (D24)
  - Sodelovalni in podporni učitelji ter svetovalna služba (B23, E6)
  - Zadovoljstvo in hvaležnost za pomoč razredničarke in svetovalne delavke (D67)
  - Prijaznost udeleženih (D26)
  - Odzivnost udeleženih (D27)
  - Pohvalno sodelovanje (C19)
  - Redno obveščanje o spremembah, predlogih… (E22)
  - Upoštevanje želja staršev (E19, E21)
  - Jasna predstavitev in naslovitev težav otroka (A20, C21)
  - Vzgojiteljica ni želela potrditi diagnoze, ker ni pristojna za podajanje diagnoz (A21)
  - Pridobitev strokovnih usmeritev za delo z otrokom (C22)
  - Po izdani odločbi takoj pomoč (C24)
  - Skrbno načrtovana pomoč ob začetku šolskega leta (E23)
  - Priprava ustrezne dokumentacije (A22, B24, C23, E20)
  - Korektna in jasna navodila glede dokumentacije (C20)

- **Pomoč in podpora**
  - Oseba
    - Strokovni delavci šole, ki so vpleteni v nudenje dodatne strokovne pomoči otroku (A28, E26)
    - Otrokova razredničarka (B10, D30)
    - Svetovalna delavka na OŠ (B26, C25, D31)
    - Zaposleni v centru za opravljanje diagnostike (D32)
    - Specialna pedagoginja (B29)
    - Psihologinja v ZD (A23)
    - Mož oz. partner (C26, D28)
    - Kolegica (E24)

  - Pomoč staršem s strani zdravstva
    - Napotitev s strani pediatrinje v razvojno ambulanto (A5)
    - Pogovor s starši (A24)
    - Nasveti, kje še poiskati pomoč (A26, E7)
    - Katere vloge kam oddati za še več pomoči otroku (A27)

  - Pomoč staršem s strani šolstva
    - Dodatna strokovna pomoč v šoli (A29)
    - Pogovor z otrokom (E28)
    - Seznanitev z obveznostmi staršev (C30)
    - Seznanitev z obveznostmi šole (C31)
    - Seznanitev z nalogami zdravstva (C32)
    - Seznanitev, kako si sledijo koraki v postopku usmerjanja (C29, D37)
    - Seznanitev, kje se dobi potrebne obrazce (C28)
    - Pomoč pri urejanju in zapisu šolskega dela dokumentacije (B27, D36, E27)
    - Pomoč pri oddaji zahteve za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (B6, B28)
    - Nasveti kako delati z otrokom, vzgajati (A25, B30, D34, E25, E29)
    - Drugi strokovni nasveti staršem (D35)

  - Domača pomoč
    - Lažja obrazložitev otroku in ostalim družinskim članom o posebnostih otroka (A30)
    - Praktična pomoč (C27)
    - Nudenje psihične pomoči mami s strani očeta (C33)
    - Rama za jokanje – tolažba (D29, D33)

- **Potreba po dodatni podpori in pomoči**
  - Ni dodatnih potreb (B31, D38, E30)
  - Še več strokovnih nasvetov za delo z otrokom (A31)

- Več prosto dostopne literature o različnih posebnostih otrok, tudi v knjižnicah (A32)
- Informacije o tem, kje lahko starši poiščejo psihično podporo ob soočanju z otrokovo diagnozo (C38)
- Ažurnost splošnih institucij (C36)
- Krajše čakalne vrste za obravnavo otroka (C37)
- Konkretno in enostavno opisan postopek diagnosticiranja in usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (D39)

➢ **Otrokovo dojemanje postopka diagnosticiranja in usmerjanja**

- Normalno dojemanje, nič posebnega (A33, C39, D41)
- Običajno – otrok je pač šel na preglede in pogovore, ki so bili potrebni (C40)
- Postopek nič pretresljivega – otrok je zelo prilagodljiv (D40)
- Ob pogledu nazaj, ugotovitev, da je bilo vredu (E34)
- Otrok vesel pomoči (B49, E35)
- Vedenje, da gre za dodatno strokovno pomoč – zelo delovna in z željo po izkazanju (B33)
- Zanimive naloge pri specialni pedagoginji in psihologinji (B34)
- Lepo sodeloval in opravil vse potrebno (D42)
- Zanima ga, zakaj je on pri določenih stvareh uspešnejši od ostalih otrok (A36)
- Postavlja veliko vprašanj in potrebuje več dodatne razlage (A37)
- Po svoje (B32)
- V mlajših letih določenih stvari še ni dojemal (A35)
- Starša mu nikoli nista direktno rekla avtist, ampak da je drugačen od ostalih otrok (A34)
- Na začetku je bilo zelo hudo (E31)
- Zavračanje obiskovanja psihologa - dolgčas (E32)
- Iskanje izgovorov za neudeležbo na diagnostičnih pregledih (E33)

➢ **Ustreznost usmerjenosti otroka**

- Ustrezna usmerjenost (A38, B35, C41, D43, E36)
- Že viden napredek – bolj samostojna in samozavestna (B36)
- Na začetku manjkale ure socialnega pedagoga (E37)
- Po spremembi odločbe ustreznejša usmeritev – dodatne ure socialnega pedagoga (E38)

➢ **Predlogi za spremembo oz. izboljšavo usmerjenosti otroka**

- Ni predlogov za spremembe in izboljšavo (A39, B37, D44)
- Krajši in hitrejši postopek (B38, C42)

2. DOŽIVLJANJE NAČRTOVANJA IN IZVEDBE DODATNE STROKOVNE POMOČI S STRANI STARŠEV UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI

- **Sodelovanje pri oblikovanju individualiziranega programa in dodatne strokovne pomoči**
  - Največ sodelovanja vsako leto na začetku šolskega leta (B39, D46)
  - Vsakoletni uvodni sestanek (B40, D20, D47, E41)
  - Končni evalvacijski sestanek – načrtovanje za naprej (B41, E42)
  - Možnost debate s strokovnimi delavci o individualiziranem programu (A40, C44)
  - Podajanje želja in predlogov ter upoštevanost staršev (A41, D48)
  - Možnost povedati, kje otrok potrebuje podporo (C45)
  - Drug drugega opozorili na posebnosti pri delu z otroci (A42)
  - Najustreznejši predlogi se staršem zdijo predlogi učiteljev, ki delajo z otrokom (E43)

- **Upoštevanost pri načrtovanju dodatne strokovne pomoči**
  - V celoti upoštevani predlogi staršev (A43, C48, D50, E39, E44)
  - Upoštevani predlogi podani v dogovoru z zaposlenimi (E40)
  - Predlogi staršev se upoštevajo, če se želje ujemajo tudi z možnostmi organizacije na šoli (B42)
  - Upoštevanje starševskega pogleda na otroka in njegovo delovanje (C49)
  - Izpostavljenost značilnosti in posebnosti otroka v individualiziranem programu (C50)
  - Upoštevana želja glede izvajalca učne pomoči – ista učiteljica kot za določen predmet (matematika) (B43)
  - Neupoštevanje nepremišljenih predlogov staršev (E45)

- **Smiselnost dodane strokovne pomoči**
  - Zelo smiselna (A46, C51, D51, E46)
  - Uspešna dodatna strokovna pomoč (D52, E47)
  - Boljša umirjenost in poslušnost (A49)
  - Manj težav doma z delom za šolo (B44)
  - Poraba manj časa za šolske stvari in razlago (B45)
  - Lažje prehajanje iz enega razreda v drug razred (D53)

- **Koristni vidiki dodatne strokovne pomoči**
  - <u>Psihična podpora in treningi veščin</u>
    - Psihična podpora otroku (C57)
    - Trening socialnih veščin (A48, A65)
    - Individualno učenje pozitivnejših vzorcev vedenja (C52)
    - Individualno strokovno predelovanje stresnih situacij in konfliktov (C53)
    - Stalno učenje pravilnih odzivov v za otroka obremenjujočih situacijah (A47)

  - <u>Učni proces in gradivo</u>

- Prilagajanje dela posamezniku (E48)
- Pomoč pri organizaciji šolskega dela in učenja (D58)
- Pomoč pri urejanju zapiskov in zvezkov (C58, E50)
- Možnost fotokopiranja zapiskov (B46)
- Možnost dodatne razlage (D54)
- Ponovno predelovanje določene otroku nerazumljive snovi (E49)

o Ocenjevanje znanja
- Učenje in ponavljanje za ocenjevanje znanja (E51)
- Napovedano ustno ocenjevanje znanja (C54, D56)
- Pisanje ocenjevanja znanja izven razreda (C55, D57, E52)
- Podaljšan čas pisanja ocenjevanja znanja (C56, D55, E53)
- Pomoč pri branju daljših navodil in besedil pri ocenjevanju znanja (E54)

➢ **Sodelovanje staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči**
- Odlično (B47, C59)
- Zelo dobro sodelovanje (A51)
- Brez pripomb (A50, D59)
- Izvajalke DSP vedno dosegljive in na razpolago (B48, E57)
- Izvajalke DSP odzivne v primeru vprašanj (A52, B50, D61)
- Izvajalke DSP pripravljene pomagati (A53)
- Izvajalke DSP zelo dobre in sodelovalne (E56)
- Izvajalke DSP prijazne, prijetne in strokovne (D60)
- Skupno iskanje ustrezne pomoči za otroka (C47)
- Redno in sprotno obveščanje o posebnih dogodkih in napredku otroka (C46, C60)
- Povabilo staršev s strani učiteljic na govorilne ure – po potrebi (E58)
- Zadovoljstvo staršev ob dobrem počutju otroka pri izvajalkah DSP (A54)

➢ **Možnost večkratnega sodelovanja staršev z otrokovim izvajalcem dodatne strokovne pomoči**
- Je možnost (A55, B51, C62, E59)
- Vedno, ko starši potrebujejo lahko sodelujejo (A56)
- Zelo odzivna izvajalka in vedno se odzove, ko je potreba (D62)
- Telefonski pogovor v primeru kompleksnejših situacij (C64)
- Osebna zglasitev na šoli – po predhodni napovedi (E61)
- Izreden sestanek – po potrebi (D49)
- Mesečno udeleževanje govorilnih ur (C61, C65)
- Govorilne ure – v primeru zahtevnejših situacij (E62)
- Komunikacija preko e-Asistenta (B25, C63, E60)

➢ **Nadzor nad izvajanjem dodatne strokovne pomoč**
- Možnost nadzora (A57, D63, E63)

- Spremljanje dogajanja na urah preko pripovedovanja otrok (B53, C67, D65, E66)
- Možnost spremljanja in pregleda nad urami v e-Asistentu (C68, D64, E64)
- Starši vedno obveščeni o spremembah in napredkih (A44, A58)
- Kontaktiranje in prošnja za soglasje za določeno spremembo (A59)
- Direktna komunikacija z učiteljico (E65)
- Nima direktnega nadzora (B52)
- Nadzor ni potreben – zaupanje šoli in izvajalcem, da vse vredu poteka (C66)

➢ **Potreba po še dodatni podpori in pomoči**
- Ni potrebe (A61, B54, C69, D66, E68)
- Ni ideje za dodatno pomoč (E67)
- Potreba po še dodatni psihološki podpori s strani psihologa (C70)
- Potrebna je stabilna, organizirana, konstruktivna in ljubeča učiteljica (A62)

➢ **Prednosti dodatne strokovne pomoči**
- Pomoč gre v smeri dobrobiti otroka (A60)
- V splošnem otrok rad prihaja v šolo in se dobro počuti (A68, B58)
- Individualna obravnava, prilagoditve in priporočila (A63, E70)
- Ustrezne prilagoditve, predvsem možnost dodatne razlage (D69)
- Prilagoditve pri ocenjevanju znanja (D70)
- Prilagajanje dodatnih ur pouka potrebam otroka (A64)
- Konstantnost izvajanja dodatne strokovne pomoči (A66)
- Dosledno in zavzeto izvajanje ur dodatne strokovne pomoči (C71)
- Strokovni delavci se trudijo za vsakega posameznega učenca (C72)
- Zaupen in prijateljski odnos z učiteljico dodatne strokovne pomoči, kamor otrok rad zahaja (A67, B59, E69)
- Možnost varnega prostora in zaupne osebe (E71)
- Možnost zanašanja na učiteljico in svetovalno delavko, ko starši potrebujejo pomoč (D68)
- Večja samostojnost otroka (B55)
- Večja samozavest otroka (B56)
- Boljše znanje otroka (B57)
- Možnost poskušanja v klasični OŠ, do 3.razreda, če ne bo šlo, bo prepis (A89)

➢ **Pomanjkljivosti dodatne strokovne pomoči**
- Ni pomanjkljivosti (D71)
- Stiska s prostori na šoli (B60)
- Premalo ur individualnega poučevanja zaradi pomanjkanja kadra (C73)
- Konstantno menjevanje izvajalk dodatne strokovne pomoči (E55, E72)

- Neustrezno in neprimerno izvajanje učne pomoči s strani učiteljice matematike (B61)

➢ **Predlogi za izboljšanje nudenja dodatne strokovne pomoči**
- Pogovor in razlaga v razredu o posebnostih določenega otroka (A69)
- Izobraževanje staršev o posebnih potrebah otrok (A70)
- Želja, da ostane tako, kot je, ker je super (D45)
- Želja, da bi otrok vedno imel tako dobro in podporno učiteljico za dodatno strokovno pomoč (C43)

3. INKLUZIJA UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMI V RAZREDNO SKUPNOST

➢ **Vključenost v razredno skupnost**
- Dobra vključenost (A71, C74)
- Ni težav v odnosu z vrstniki (B65)
- Ima prijatelje (B64)
- Priljubljena – vrstniki jo imajo radi (B66)
- Odhod na uro dodatne strokovne pomoči čisto običajno sprejet v razredu (C77)
- Vključen, a so še možnosti izboljšave in napredka (A72)
- Potreba po še večji sprejetosti (A73)
- Ne najboljša vključenost (D72, E73, E75)
- Kot mlajši, bolje sprejet (D73)
- Učenec tava med vrstniškimi skupinami znotraj razreda (D74)

➢ **Počutje v razredu**
- Zelo dobro (B62)
- Sproščeno (B63)
- Neprijetno (zafrkavanje, izogibanje…) (E74)

➢ **Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost**
- Velik doprinos (E76)
- Poštenost (A75)
- Pravičnost (A78)
- Iskrenost (B70, D77, E77)
- Toplina (A76)
- Prijetnost (D78)
- Dobrosrčnost (A77)
- Igrivost (B69, C79)
- Dinamičnost (C78)
- Prilagodljivost (B68)
- Veselje (B67)
- Sproščenost (E80)

- Humor (D76)
- Zabavnost in dobro počutje (E81)
- Zgled ostalim otrokom – reševanje stisk na miren in ustrezen način (A80)
- Dober zgled v pripravljenosti pomagati drugemu pomoči potrebnemu (C81)
- Zavedanje različnost med otroci (B71)
- Sprejemanje drugačnosti – vsak otrok se mora imeti lepo in bit enak, kot vsi ostali (D75)
- Zavedanje pomembnosti enakovrednosti vseh učencev (A79)
- Več vzgojnih izzivov (C80)
- Nemirnost (E78)
- Tečnoba (E79)

➢ **Skrb strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami**

o <u>Splošna vloga učiteljev</u>
- Učitelj ima zelo pomembno vlogo pri vključevanju v razredno skupnost (B72)
- Veliko dela na vključenosti vseh otrok (A81)
- Največ skrbi razredničarka in da vse od sebe (D79, D84)
- Potrebna je volja in angažiranost učiteljev (B78)
- Neprestano spremljanje in nadzorovanje situacije v razredu (A82)
- Potreba po pogovoru in prilagajanju načina poučevanja in dela v razredu (B73)
- Učitelji ne delajo razlik med učenci (C75)
- Učitelji uravnavajo razlike med učenci (C82)
- Učitelji otrok s posebnimi potrebami ne izpostavljajo po nepotrebnem (C76)
- Znajo prepoznavati »kritične« trenutke, kar jim pomaga pri preprečevanju večjih reakcij (C83)
- Spodbujanje povezovanja otrok, ki se drugače ne družijo veliko (B75)
- Spodbujanje dela v parih in manjših skupinah (A83, B74, D83, E83)

o <u>Aktivnosti</u>
- Razredne ure - aktivnosti, ki spodbujajo medsebojno povezovanje (B76, D80)
- Pogovori o različnih temah, tudi s svetovalno službo (D82, E82, E84)
- Tematske preventivne delavnice (E85)
- Socialne igre (B77, D81)
- Interesna dejavnost – ura povezovanja (A86)

➢ **Predlogi za dodatno skrb za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami**
- Brez idej (A84, E86)
- Ni potrebe po dodatnih predlogih (B80, C84)

- Nekaj več kot le pogovori in dosedanja praksa vključevanja (E87)
- Več vključevanja svetovalne službe v razred (D85)
- Sodelovanje svetovalne službe pri razrednih urah – več pogovora o vključevanju vseh otrok (D86)
- Več učenja preko igre (trening doslednosti, potrpežljivosti, povezovanje) (A85)
- Več vključujoče igre z vrstniki (A74)
- Več skupinskih iger in povezovanja med oddelki pri športu (B79)
- Pomembna je tudi starševska skrb za podporo otroku (E88)

➢ **Prednosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo**

- Klasična šola je zdravo jedro, primerno za napredek na socialnem področju otroka (D87, E90)
- Šola kot učiteljica praktičnega in socialnega znanja za življenje (C86)
- Priprava na realno življenje, tudi z ljudmi in situacijami, ki nam niso vedno čisto blizu (A87)
- Trenutno stanje je ok, je napredek in veliko priložnosti za trening vztrajnosti in potrpežljivosti (A90)
- Dovoljšna, ustrezna in učinkovita pomoč otroku (B82, E92)
- Sprejetost otroka v razredni skupnosti (B83)
- Ima prijatelje, s katerimi se dobro razume (B84)
- Prisoten je pozitiven zgled pri drugih otrocih, kar pripomore k regulaciji vedenja otroka (E91)
- Motivacija in spodbuda za dosežke so mu vrstniki v razredu (D88)

➢ **Slabosti vključenosti otroka s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo**

- Ni slabosti (A88, B81, C85)
- Težko, ko se nabere veliko stvari (D89)
- Doživljanje občasnih stisk in zavračanje šole (D90)
- Otrok ni najbolje sprejet v svojem razredu (E89)

STROKOVNI DELAVCI

2. SKRB STROKOVNIH DELAVCEV ZA INKLUZIJO OZ. VKLJUČENOST UČENCEV S POSEBNIMI POTREBAMIV RAZREDNO SKUPNOST

- **Usposobljenost strokovnih delavcev za inkluzijo učencev s posebnimi potrebami**
  - Slaba usposobljenost (K1, L1, M1, O1)
  - Osnovno znanje (N2)
  - Dobra usposobljenost (N1)
  - Želja po okrepitvi znanja o učencih s posebnimi potrebami (L2, M2)
  - Potrebno obnavljanje in nadgrajevanje znanja (N6)

- **Pomoč pri reševanju izzivov pri delu z učenci s posebnimi potrebami**
  - Uporaba strokovne literature (L5, M3, N3,O2)
  - Pomoč svetovalne službe (L6, M4, O3)
  - Pomoč drugih pedagoških kolegov (M5)
  - Pomoč zunanjih specializiranih sodelavcev (N5)
  - Pomoč zunanjih institucij (L4)
  - Obisk seminarjev (N4)
  - Tematska izobraževanja (L3)

- **Delo strokovnih delavcev z učenci s posebnimi potrebami**
  - Je izziv (K4, L7, M6, N7, O4)
  - Individualna obravnava posameznika (L11, M11, N8)
  - Ni enotnega načina poučevanja (K3)
  - Prilagajanje poučevanja enkratnemu posamezniku (K2)
  - Težko individualno prilagajanje (L8)
  - Neprestano sprotno spremljanje učencev s posebnimi potrebami (L13, O6, O18)
  - Doslednost (L12, M9, N10)
  - Takojšen odziv v določeni situaciji (M8)
  - Smiseln odziv v določeni situaciji (M7)
  - Uokvirjanje stvari oz. načrt dela (M10, N9)
  - Vlaganje veliko truda v delo z učenci s posebnimi potrebami (O5)
  - Spodbujanje učencev s posebnimi potrebami (K32, O7, O19)
  - Motiviranje učencev s posebnimi potrebami (O8)
  - Spodbujanje k samostojnosti (O15)
  - Pohvala za napredek (O20)
  - Pogovor z učenci s posebnimi potrebami izven pouka (M38)
  - Preprečevanje dodatnih stisk pri učencih s posebnimi potrebami (K36)
  - Preveč posvečanja učencem s posebnimi potrebami (L9)
  - Zapostavljanje in pomanjkanje časa za ostale učence (L10)

- **Prilagajanje izobraževalnega procesa učencem s posebnimi potrebami**

- Poučevanje
    - Izhajanje iz odločbe o usmeritvi in strokovnega mnenja (N14)
    - Svetovanje specialne pedagoginje učiteljem o delu s posameznikom (N12)
    - Skupno iskanje ustreznega prilagajanja poučevanja posamezniku (N13)
    - Posreden vpliv na prilagajanje dela (N11)
    - Več časa za obravnavo nove snovi (L15)
    - Preverjanje razumevanja snovi (K8, M16)
    - Večkratno sprotno spremljanje (K7)
    - Dodatna razlaga (K24, L16, N47, O11, O36)
    - Drugačna razlaga snovi (K5)
    - Poenostavljene »domače« razlage (O12)
    - Dodatna učiteljeva pomoč pri samostojnem delu (M12)
    - Dodatna navodila (K6, L17)
    - Postavljanje dodatnih podvprašanj (O37)
    - Uporaba didaktičnih pripomočkov (K10, N16)
    - Branje pisnih navodil (M15)
    - Prilagajanje glasnega branja – primer disleksije (O35)
    - Zmanjšan obseg domačih nalog (K11)
    - Več skupinskega dela – motivacija (M14)
    - Sedenje v bližini učitelja (K12, N15, O17)
    - Umik v drug prostor pred motečimi dejavniki (M13)

- Gradiva
    - Prilagojeni povzetki (L19, O16)
    - Prilagajanje učnih listov (M22, O13)
    - Dodatno gradivo in zapiski (M23)
    - Narekovanje zapiskov (L14)
    - Fotokopiranje gradiva (K9, L18, N17, O14)

- Ocenjevanje znanja
    - V skladu z odločbo (M21)
    - Tehnično prilagojeni preizkusi znanja (M17)
    - Večji razmiki med vrsticami na preizkusu znanja (L21)
    - Tip pisave na preizkusu znanja (M19, N20)
    - Velikost pisave na preizkusu znanja (M20, N19)
    - Barva lista preizkusa znanja (L23, M18, N18)
    - Več prostora za odgovore na preizkusu znanja (L22)
    - Podaljšan čas pri pisanju preizkusov znanja (L20, N23)
    - Pisanje preizkusov znanja izven razreda (N22)
    - Branje pisnih navodil pri pisnem preizkusu znanja (N24)
    - Preverjanje razumevanja navodil pri pisnem preizkusu znanja (N25)

- Napovedano ustno ocenjevanje (L24, N21)

- **Ozaveščanje razredne skupnosti o drugačnosti učencev s posebnimi potrebami**
  - Zahtevno delo (K13, M24)
  - Razlaga, zakaj so potrebne prilagoditve (L26)
  - Pogovor o podobnostih in razlikah med ljudmi (K14, M25, O23)
  - Pogovor o edinstvenosti posameznika (K15)
  - Pogovor brez izpostavljanja posameznika, nasplošno (O24)
  - Opozorilo učencem, da najprej poskrbijo zase, pometejo »pred svojim pragom« (O22)
  - Tematske razredne ure (M26)
  - Pogovor o tem, da za napredek ni pomemben čas, ampak trud (K16)
  - Pomoč s konkretnimi primeri iz literature (M27)
  - Zaradi velikega deleža učencev s posebnimi potrebami ni potrebno ozaveščanje (N26)
  - Ozaveščanje ni potrebno, saj se tekom šolanja učenci že dobro spoznajo med seboj (L25, O21)
  - Apel in prošnja staršem, da doma nagovarjajo različnost in spodbujajo strpnost med učenci (M28)

- **Inkluzija oz. vključenost učencev s posebnimi potrebami v klasično osnovno šolo**
  - <u>Splošno</u>
    - Prednosti in slabosti (K17, N32)
    - Več slabosti kot prednosti (M29)
  - <u>Pogoji</u>
    - Učenec vključen v klasično OŠ ob manjših primanjkljajih (O25)
    - Učenec ni vključen v klasično OŠ ob večjih primanjkljajih (O29)
    - Pod pogojem, da so pričakovanja otrok in staršev realna (O26)
  - <u>Prednosti</u>

    A) <u>PREDNOSTI ZA UČENCE SPOSEBNIMI POTREBAMI</u>
    - Navajanje učenca s posebnimi potrebami na življenje v večinski družbi (K19, M37)

    B) <u>PREDNOSTI ZA OSTALE UČENCE</u>
    - Učenci s posebnimi potrebami so zgled ostalim učencem (L33)
    - Učenje strpnosti sovrstnikov (K18)
    - Spoznavanje različnosti med ljudmi (L31, N33, O30)
    - Privajanje učencev na sobivanje z različnimi ljudmi (N34)

- Slabosti
  A) SLABOSTI ZA UČENCA S POSEBNIMI POTREBAMI
     - Zaznamovanost učencev s posebnimi potrebami (priviligiranost) (L27)
     - Izločanje učencev s posebnimi potrebami iz družbe vrstnikov (L28)
     - Nesprejemanje učencev s posebnimi potrebami – težave pri navezovanju socialnih stikov (N36)
     - Posmehovanje učencu s posebnimi potrebami s strani vrstnikov (M35, N35)
     - Možnost upada motivacije pri učencu s posebnimi potrebami (K20)
     - Pojav neželenega vedenja pri učencu s posebnimi potrebami (K21, N42, O28)
     - Težave s koncentracijo pri učencih s posebnimi potrebami zaradi motečih dejavnikov (M30)
     - Čustvene težave pri učencih s posebnimi potrebami (N41)
     - Nizka samozavest učencev s posebnimi potrebami zaradi neuspeha (N40)
     - Nizka samopodoba učencev s posebnimi potrebami zaradi neuspeha (M34)
     - Motenje pouka – učenci z vedenjskimi težavami (N59)
     - Nedoseganje zahtevanih ciljev s strani učencev s posebnimi potrebami (M32, N39)
     - Frustrirajoča izkušnja ob prevelikih pričakovanjih od učenca s posebnimi potrebami (O27)
     - Izkoriščanje prilagoditev učencev s posebnimi potrebami (L29, M36)
     - Dajanje potuhe s prilagoditvami učencem s posebnimi potrebami (L30)
  B) SLABOSTI ZA OSTALE UČENCE
     - Zaviranje učnega procesa – na slabšem uspešnejši učenci (N60)
  C) SLABOSTI ZA UČITELJA
     - Učiteljevo pomanjkanje časa za temeljito posvečanje učencu s posebnimi potrebami zaradi velikega števila otrok v razred (K22)
     - Težje ohranjanje nadzora nad posameznikom zaradi številčnosti oddelkov (M31, N37)
     - Težave z zagotavljanjem zadostne podpore učencem s posebnimi potrebami (N38)
  D) SLABOSTI POVEZANE S STARŠI
     - Previsoka pričakovanja staršev učencev s posebnimi potrebami (M33)

- **Skrb strokovnih delavcev za enakost vseh učencev**
  - Prilagajanje tempa dela (K23, M39, O39)
  - Vključevanje vseh učencev v učenje (K25, O38, O40)
  - Slišanost vseh učencev (K26, M40)
  - Neizpostavljanje učencev s posebnimi potrebami (L34, O33)
  - Zagotavljanje enakih možnosti za napredek in delo (N44)
  - Vsi učenci dobijo enake naloge (L35)
  - Vsi učenci dobijo enake preizkuse znanja (L36)
  - Enaka mera pomoči za vse učence (N45)
  - Enaki kriteriji in pravično ocenjevanje za vse (L37)
  - Možnost dodatne podpore pri usvajanju temeljnega znanja – dodatni treningi (N46)
  - Nerazglabljanje o diagnozah učencev s posebnimi potrebami (O34)
  - Enakosti ni mogoče doseči (N43)

- **Razlike glede na vključenost v razredno skupnost med učenci s posebnimi potrebami in ostalimi učenci**
  - Razlike so (K27)
  - Razlike odvisne od težav posameznega učenca (N48, O41)
  - Odvisno glede diagnoze otroka (N49)
  - Učenci z avtizmom slabše vključeni v razred (N50)
  - Učenci s specifičnimi učnimi težavami bolj vključeni v razred kot ostali učenci s posebnimi potrebami (N51)
  - Manj sprejeti učenci s posebnimi potrebami zaradi prilagoditev pri ocenjevanju (M42)
  - Navezanost učenca s posebnimi potrebami na določenega učenca (K29)
  - Nerazumevanje in zmedenost učencev ob neuspešnosti učenca s posebnimi potrebami (K31)
  - Več spodbude za učence s posebnimi potrebami pri sodelovanju z ostalimi (K28)
  - Občutek pripadnosti skupini skozi uspešnost otrok s posebnimi potrebami na drugih področjih (šport, umetnost) (M41)
  - Stiska učenca s posebnimi potrebami pri skupinskem delu (K30)
  - Učenci s posebnimi potrebami so raje vodeni kot vodje razredne skupnosti (O44)
  - Učenci s posebnimi potrebami se manj izpostavljajo (O43)
  - Razlik ni – vsi učenci enako vključeni (L38)
  - Vsi učenci vključeni v razredno skupnost (O42)

- **Skrb za inkluzijo**
  - Opolnomočenje učencev s posebnimi potrebami (N28)
  - Spodbujanje močnih področij pri učencih s posebnimi potrebami (M47, N27)
  - Veliko pogovora z učenci s posebnimi potrebami (M45)

- Dajanje občutka vrednosti učencem s posebnimi potrebami (M46)
- Dodatno spremljanje učencev s posebnimi potrebami z namenom preprečevanja izločanja (L39)
- Učenje učencev s posebnimi potrebami ustreznih socialnih veščin (L43, N53)
- Spodbujanje dela v parih ali manjših skupinah (K33, L44, M44, O47)
- Ustvarjanje čimbolj mešanih sodelovalnih skupin (K34, O48)
- Spodbujanje razredne skupnosti k strpnosti (K35, L40, M48, N55, O46)
- Neizpostavljanje posameznika, delo s celotno razredno skupnostjo (N52, O45)
- Spodbujanje k medsebojnemu poslušanju (K37, L41)
- Dodelitev različnih vlog v razredni skupnosti (L45, M43)
- Posredovanje ob neprimernem vedenju med učenci (N54)

➢ **Doprinos učencev s posebnimi potrebami v razredno skupnost**
- Spoznanje edinstvenosti posameznika (O52)
- Ozaveščanje o medsebojni različnosti (K38, L47, O49)
- Spoštovanje različnosti (O50)
- Sprejemanje drugačnosti (L46, M52, N57)
- Spoznanje o različnosti glede na količino učenja in dosežke (N29)
- Zavedanje, da je različnost med ljudmi bogastvo (L48)
- Spoznanje o potrebi po medsebojni podpori (O53)
- Medsebojno spodbujanje, pomoč in podpora pri delu (K40, L42, L49)
- Krepitev medsebojne povezanosti in občutka pripadnosti (M50)
- Krepitev sočutja (L50, M49, N58)
- Srčnost (L32, O31)
- Toplina (O32)
- Učenje medsebojne strpnosti (K39, M51, N56)
- Zavedanje pomembnosti dela na samemu sebi (N31)
- Spoznanje, da ocene niso merilo za uspeh v življenju (O10)
- Spoznanje, da obstajajo tudi drugi poklici, ki so nujni za delovanje družbe in zanje ne potrebujejo zelo visokih ocen (O9)
- Spoznanje o pomembnosti delovnih navad v življenju (N30)
- Uspehi na drugih področjih (šport, umetnost, tehnika…) (O51)

9.7 Primer odnosnega kodiranja

